

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK.

H) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 7.

ÅREN

1886—1890.

HALLANDS LÄN.

1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet.

Länets yttre *gränser* och dess *areal* hafva icke under den tidrymd, denna berättelse omfattar, undergått annan ändring, än som blifvit en följd af den under punkten 10 här nedan omnämnda öfverflyttning af $\frac{3}{8}$ mantal Ekängen n:r 1 och $\frac{1}{4}$ mantal Hult n:r 1 jemte lägenheten Ekängen n:r 2 från Mårdaklefs socken och Kinds härad i Elfsborgs län till Gunnarps socken och Faurås härad i Hallands län.

Då Hallands län enligt f. d. Topografiska kårens mätning (efter reduktion af gammal svensk kvadratmil till kvadratkilometer med talet 114·2419) förut hade en ytvidd af 4,769·35 qv.-km. land och 149·82 qv.-km. sjöar och vattendrag samt härtill läggas de genom berörda öfverflyttning vunna 2·01 qv.-km. land och 0·09 qv.-km. sjöar och vattendrag, så utgör ytvidden numera 4,771·36 qv.-km. land och 149·91 qv.-km. sjöar och vattendrag, eller sammanlagdt 4,921·27 qvadratkilometer.

Beträffande *länets indelning* är i judicielt hänseende den ändring vidtagen i följd af kungl. brefvet den 29 oktober 1886, att Halmstads, Höks och Tönnersjö härads eller länets södra domsaga från och med år 1890 utgöres i stället för af 3, allenast af 2 tingslag, bestående det ena af Höks härad med tingsställe i Tjärby i socknen af samma namn, det andra af Halmstads och

Tönnersjö härad med gemensamt tingsställe i staden Halmstad. Härigenom är kungl. förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i bestämmelserna om häradsting vorden tillämpad i denna domsaga, liksom förut i den norra eller Viske och Fjäre härads. Endast för Årstads, Faurås och Himle härads eller länets mellersta domsaga gälla följaktligen de äldre bestämmelserna för häradstings hållande.

För behandling af brottmål, på sätt i kungl. förordningen den 20 november 1845 närmare bestämmes, hafva redan tillföre Halmstads och Tönnersjö härad haft gemensam tingsstad å länsfängelset i Halmstad, Faurås och Himle härad å kronohäktet i Varberg samt Fjäre härad å kronohäktet i Kungsbacka. Nu har i kungl. brefvet den 16 maj 1890 medgifvande jemväl lemnats Årstads härad att jemte Faurås och Himle hafva gemensam tingsstad för dylikt ändamål å kronohäktet i Varberg. Fråga är väl väckt om dylik anordning för öfriga två härad i länet, nemligen för Höks härad å länsfängelset i Halmstad och för Viske härad å kronohäktet i Varberg, men de för ändamålet vidtagna åtgärder hafva icke innan periodens slut hunnit blifva föremål för slutlig pröfning.

I sistnämnda kungl. bref har jemväl blifvit bestämdt, att kronohäktet i Varberg skall, i stället för länsfängelset i Halm-

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utger ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse	1-29.
1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet.....	1.
Tab. A. Medeltemperaturen under årets olika månader.....	4.
2. Invånare.....	5.
Tab. B. Medelmängden af nederbörd månadsvis åren 1860-1890, i millimeter.....	5.
Tab. C. Värde af annan fastighet samt uppskattad inkomst i Hallands län.....	7.
3. Näringar.....	9.
Tab. D. Kemiska stationens i Halmstad och frökontrollanstaltens i Nydala verksamhet åren 1886-1890.....	12.
4. Kommunikationsanstalter och varubyten.....	20.
Tab. E. Med statslån inom Hallands län utförda jernvägars ställning vid 1890 års slut.....	20.
Tab. F. I Halmstad, Varberg och Falkenberg till och från inrikes orter in- och utklarerade segelfartyg åren 1886-1890.....	21.
Tab. G. I Halmstad, Varberg och Falkenberg till och från utrikes orter in- och utklarerade fartyg åren 1886-1890.....	21.
Tab. H. Antal lotsningar och lotsinkomster vid lotsplatser i Hallands län åren 1886-1890.....	22.
Tab. I. Utförelsen af mera betydande artiklar från städerna Halmstad, Varberg och Falkenberg åren 1886-1890.....	23.
Tab. K. Införelsen af mera betydande artiklar till städerna Halmstad, Varberg och Falkenberg åren 1886-1890.....	24.
Tab. L. Bränvinsförsäljningsafgifterna inom Hallands län under femårsperioden 1886-1890.....	24.
5. Kameralförhållanden.....	25.
6. Politi.....	25.
Tab. M. Lasaretten i Halmstad och Varberg samt sjukstugorna i Laholm, Falkenberg och Kungsbacka åren 1886-1890.....	28.
Tabellbilagor	30-43.
Tab. 1. Folkmängden i Hallands län åren 1886-1890.....	30.
Tab. 2. Allmänna vägar och skjutsning i Hallands län åren 1886-1890....	31.
Tab. 3. Hemman och lägenheter samt stadsjordar m. m. i Hallands län år 1890.....	32.
Tab. 4. Egendomar af fideikommissnatur i Hallands län år 1890.....	33.
Tab. 5. Egendomar tillhörande inhemska aktiebolag, i Hallands län år 1890.....	34.
Tab. 6. Egendomar tillhörande främmande magters undersåtar, i Hallands län år 1890.....	35.
Tab. 7. Brand- och kreatursförsäkringsinrättningarnes verksamhet, i Hallands län åren 1886-1890.....	35.
Tab. 8. Fromma stiftelser, stipendiifonder, pensionsanstalter, sjukkassor och dermed jemförliga inrättningar i Hallands län år 1890.....	38.

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK.

H) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 7.

ÅREN

1886—1890.

HALLANDS LÄN.

1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet.

Länets yttre *gränser* och dess *areal* hafva icke under den tidrymd, denna berättelse omfattar, undergått annan ändring, än som blifvit en följd af den under punkten 10 här nedan omnämnda öfverflyttning af $\frac{3}{8}$ mantal Ekängen n:r 1 och $\frac{1}{4}$ mantal Hult n:r 1 jemte lägenheten Ekängen n:r 2 från Mårdaklefs socken och Kinds härad i Elfsborgs län till Gunnarps socken och Faurås härad i Hallands län.

Då Hallands län enligt f. d. Topografiska kårens mätning (efter reduktion af gammal svensk kvadratmil till kvadratkilometer med talet 114·2419) förut hade en ytvidd af 4,769·35 qv.-km. land och 149·82 qv.-km. sjöar och vattendrag samt härtill läggas de genom berörda öfverflyttning vunna 2·01 qv.-km. land och 0·09 qv.-km. sjöar och vattendrag, så utgör ytvidden numera 4,771·36 qv.-km. land och 149·91 qv.-km. sjöar och vattendrag, eller sammanlagdt 4,921·27 qvadratkilometer.

Beträffande *länets indelning* är i judicielt hänseende den ändring vidtagen i följd af kungl. brefvet den 29 oktober 1886, att Halmstads, Höks och Tönnersjö härads eller länets södra domsaga från och med år 1890 utgöres i stället för af 3, allenast af 2 tingslag, bestående det ena af Höks härad med tingsställe i Tjärby i socknen af samma namn, det andra af Halmstads och

Tönnersjö härad med gemensamt tingsställe i staden Halmstad. Härigenom är kungl. förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i bestämmelserna om häradsting vorden tillämpad i denna domsaga, liksom förut i den norra eller Viske och Fjäre härads. Endast för Årstads, Faurås och Himle härads eller länets mellersta domsaga gälla följaktligen de äldre bestämmelserna för häradstings hållande.

För behandling af brottmål, på sätt i kungl. förordningen den 20 november 1845 närmare bestämmes, hafva redan tillföre Halmstads och Tönnersjö härad haft gemensam tingsstad å länsfängelset i Halmstad, Faurås och Himle härad å kronohäktet i Varberg samt Fjäre härad å kronohäktet i Kungsbacka. Nu har i kungl. brefvet den 16 maj 1890 medgifvande jemväl lemnats Årstads härad att jemte Faurås och Himle hafva gemensam tingsstad för dylikt ändamål å kronohäktet i Varberg. Fråga är väl väckt om dylik anordning för öfriga två härad i länet, nemligen för Höks härad å länsfängelset i Halmstad och för Viske härad å kronohäktet i Varberg, men de för ändamålet vidtagna åtgärder hafva icke innan periodens slut hunnit blifva föremål för slutlig pröfning.

I sistnämnda kungl. bref har jemväl blifvit bestämdt, att kronohäktet i Varberg skall, i stället för länsfängelset i Halm-

stad, användas till kronohäkte samt förvaringsfängelse för personer, som äro stälda under tilltal vid Årstads häradsrätt och i afbidan på ransakning skola hållas i allmänt häkte. Förvaringsfängelser äro sålunda numera för personer stälda under tilltal vid Höks samt Halmstads och Tönnersjö tingslags häradsrätter: länsfängelset i Halmstad; vid Årstads, Faurås samt Himle tingslags häradsrätter: kronohäktet i Varberg; samt vid Fjäre och Viske tingslags häradsrätter: kronohäktet i Kungsbacka.

Efter ofvan nämnda ändring i tingslagen i södra domsagan, utgöras de tre domsagor, i hvilka länet är indeladt, af följande tingslag med nedanstående tingsställen, nemligen:

Södra domsagan: Höks härads tingslag med tingsställe i Tjärby samt Halmstads och Tönnersjö härads tingslag med tingsställe i Halmstad;

Mellersta domsagan: Årstads härad med tingsställe i Heberg i Årstads socken, Faurås härad med tingsställe i Köinge i socknen af samma namn, och Himle härad med tingsställe i staden Varberg;

Norra domsagan: Viske härads tingslag med tingsställe vid Nyebro i Ås socken, och Fjäre härads tingslag med tingsställe å Skansen invid Kungsbacka.

Å samtliga dessa ställen äro uppförda särskildt för ändamålet afsedda tingshus, utom i Halmstad, der likväl i följd af kungl. brefvet den 16 november 1889 åtgärder äro i sådant syfte mål under perioden vidtagna.

Af de *oregelbundenheter* i länets indelning, som blifvit af den i senaste berättelsen återopade komitén i öfrigt anmärkta, hafva följande i öfverensstämmelse med särskilda Kungl. Maj:ts i nedan upptagna ordning meddelade beslut under perioden rättats:

1. Den i jordeboken för Höks härad upptagna socknen Karup, hvilken såsom kyrkoförsamling och kommun kallas Östra Karup, skall jemväl i jordeboken erhålla sistsagda benämning;

2. Hemmanen n:r 3 Eskatorp, n:r 1 Bårstorp och n:r 1 Hambrö hafva från och med år 1887 blifvit såväl i kyrkligt och kommunalt hänseende som i jordeboken öfverflyttade, det förstnämnda från Hanhals till Fjärås och de båda öfriga från Fjärås till Hanhals socken;

3. $\frac{1}{2}$ mantal n:r 1 Ballabo har med 1887 års ingång blifvit såväl i kyrkligt och kommunalt hänseende som i jordeboken öfverflyttadt från Drängsereds till Kinnareds socken samt i följd deraf förlagts från Årstads härad, Halmstads fögderi, samma fögderis mellersta länsmansdistrikt, Årstads tingslag och länets mellersta domsaga till Halmstads härad, Laholms fögderi, samma fögderis norra länsmansdistrikt, Halmstads och Tönnersjö härads tingslag och länets södra domsaga;

4. Den till Lotsverket anslagna lägenheten Skrifvareklippan har blifvit med 1887 års ingång utesluten ur jordeboken för Lindbergs socken samt öfverflyttad från länets mellersta domsaga, Himle härad, Varbergs fögderi och samma fögderis norra länsmansdistrikt till Varbergs stad;

5. De till Ry by hörande utsockne frälsehemmansdelarne n:r 1 om $\frac{1}{40}$ oförmedladt och $\frac{1}{80}$ förmedladt mantal samt n:r 2 om lika mantal hafva med 1888 års ingång blifvit såväl i kyrkligt och kommunalt afseende som i jordeboken öfverflyttade från Abilds till Årstads socken;

6. En från skattehemmanet n:r 1 Skummeslöf afsöndrad lägenhet om 20 »kapplands» areal har blifvit med 1888 års in-

gång i kyrkligt och kommunalt hänseende öfverflyttad från Skummeslöfs till Östra Karups socken;

7. Med 1888 års ingång har den del af Asige socken, som enligt jordeboken hörde till Halmstads härad, öfverförts till Årstads härad samt förlagts från Halmstads fögderis södra länsmansdistrikt, Halmstads och Tönnersjö härads tingslag och länets södra domsaga till fögderiets mellersta länsmansdistrikt, Årstads tingslag och länets mellersta domsaga;

8. Jemväl har från och med 1888 års början utsocknefrälsehemmanet $\frac{1}{4}$ mantal n:r 1 Lynga med en Söndrums kyrka tillhörig jord n:r 2 Lynga öfverflyttats såväl i kyrkligt och kommunalt afseende som i jordeboken från Söndrums till Harplinge socken;

9. Den del af Gällareds socken, som enligt jordeboken förut hört till Årstads härad, har från och med 1889 års ingång förlagts från nämnda härad, Halmstads fögderis mellersta länsmansdistrikt och Årstads tingslag till Faurås härad, Halmstads fögderis norra länsmansdistrikt och Faurås tingslag;

10. Med ingången af år 1890 äro i jordeboken till Gunnarps socken och Faurås härad öfverförda ej mindre de hemman och lägenheter, hvilka förut i jordeboken voro upptagna under Gunnarps socken och Årstads härad, än äfven de förut under Mårdaklefs socken och Kinds härad i Elfsborgs län upptagna hemman, $\frac{3}{8}$ mantal Ekängen n:r 1 och $\frac{1}{4}$ mantal Hult n:r 1 jemte lägenheten Ekängen n:r 2, eller Prestholmen; i följd hvaraf vid förenämnde tid förlagts: de till Gunnarps socken och Årstads härad hörande hemman och lägenheter från sistnämnda härad, Halmstads fögderis mellersta länsmansdistrikt och Årstads tingslag till Faurås härad, Halmstads fögderis norra länsmansdistrikt och Faurås tingslag, samt $\frac{3}{8}$ mantal Ekängen n:r 1 och $\frac{1}{4}$ mantal Hult n:r 1 jemte lägenheten Ekängen n:r 2, eller Prestholmen, från Kinds härad, Redvägs och Kinds härads fögderi, Kinds härads södra länsmansdistrikt, Kinds tingslag samt Kinds och Redvägs härads domsaga till Faurås härad, Halmstads fögderis norra länsmansdistrikt, Faurås tingslag samt länets mellersta domsaga; och

11. Med 1890 års ingång har Halmstads slottsjord, Tyludden undantagen, uteslutits i jordeboken från Söndrums socken samt skilts ej mindre från samma socken i kyrkligt och kommunalt hänseende än äfven från länets södra domsaga, Halmstads härad, Halmstads fögderi och detta fögderis södra länsmansdistrikt, för att i allo förenas med Halmstads stad.

Derjemte har Kungl. Maj:t enligt nådigt bref den 30 maj 1890 beslutat, att med 1891 års ingång lägenheten n:r 1 Knäfviilstorp, hvilken i judicielt hänseende redan tillhör Halmstads stad, skall ur jordeboken uteslutas samt i administrativt, kyrkligt och kommunalt hänseende införlifvas med nämnde stad och således skiljas från Vapnö socken, Halmstads härad, Halmstads fögderis södra länsmansdistrikt och Halmstads fögderi.

I administrativt hänseende fortfarande deladt i 4 fögderier med 8 härad samt i 11 länsmansdistrikt, har länet 5 städer, alla med egen rådstufvurätt och magistrat. I Halmstad, Falkenberg och Varberg är magistraten, men för Laholm och Kungsbacka Konungens Befallningshafvande öfverexekutor.

Länet, som utgör ett landstingsområde, har under perioden i Riksdagen representerats af 4 ledamöter i Första och 7 i Andra kammaren.

Den i länet förlagda bataljon tillhör tredje fördelningen och militärdistriktet.

I afseende å helsovården är länet deladt i 3 provinsialläkaredistrikt, Halmstads, Falkenbergs och Kungsbacka. Jemlikt nådiga instruktionen för läkare m. m. den 31 oktober 1890, kommer med nästa period att anställas en förste provinsialläkare med bostad i länets residensstad. I städerna Halmstad och Varberg finnes länslasarett och kurhus och i samtliga öfriga länets städer äro medelst anslag af Landstinget sjukstugor upprättade.

Vidkommande tullväsendet tillhör länet vestra distriktet med tre tullkammare, i Varberg, Falkenberg och Halmstad, samt tullstationer i Kungsbacka och Laholm.

Dess lotsanstalter samt fyror och båkar efter dess kust tillhöra Göteborgs lotsfördelning.

I fråga om skogsväsendet bildar Halland ett revir, hörande, jemte Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län, till södra distriktet.

För meddelande af en tillfredsställande redogörelse för länets naturliga beskaffenhet saknas i väsentlig mån det vilkor därför, som ett noggrant uppgjort, tidsenligt kartverk innebär. Någon ekonomisk karta deröfver finnes icke, och, hvad de topografiska beträffar, lemna desamma åtskilligt öfrigt att önska.

Fältnätningar för *Topografiska kårens karta* verkställdes för kartan öfver Halland åren 1842—1844. Skalan var 1 : 100,000, i likhet med öfrige landsdelars kartor, hvilka alla voro uteslutande afsedda för militära ändamål. Man kom emellertid snart till insigt om, att affattningen på fältet måste verkställas i en något större måttstock, om den graverade kartan i nämnda skala skulle kunna erhålla önskvärd utförlighet och noggranhet, och i följd deraf blef uppmätningsskalan år 1844 bestämd till 1 : 50,000. Det befans dervid, att en del af de i skalan 1 : 100,000 uppmätta kartorna var af den beskaffenhet, att den nytta, som af dem skulle kunna dragas, icke skulle motsvara kostnaden för gravyr m. m., hvarför dessa kartor ansågos icke böra utgifvas förr än efter förnyad fältnätning i den större skalan. Andra landsdelars kartor, hvilka då förefunnos etsade i koppar, ansågos åter böra, tillsvidare och intilldess nya kartor öfver dessa områden hunne upprättas, utgifvas i det skick, i hvilket de befunno sig. Bland dessa senare var kartan öfver Hallands län, liksom den öfver Blekinge, för hvilken fältnätningar skett samtidigt med de för hallandskartan. Dessa kartor ansågos vara af beskaffenhet, att de kostnader, deras utgifvande kunde medföra, skulle uppvägas af den nytta, till hvilken de skulle kunna vara under den tid, som antogs förflyta, innan länet komme att kartläggas i den större skalan. Sedan dess har emellertid från det allmännas sida annan åtgärd i förevarande afseende icke vidtagits, än att den ursprungliga kartan under åren 1863—1866 underkastats en revision på fältet, och länet är sålunda fortfarande utan annan topografisk karta än den för ett halft sekel sedan i den mindre skalan uppmätta och redan då ej för fullgiltig ansedda. Den rektifikation, som skedde nyssnämnda år, kan desto mindre anses tillfyllestgörande, som under tiden derefter, till följd af laga skiften, nya vägars upptagande, jernvägars anläggande och i allmänhet genom odlingens fortskridande, i detta län mer än å många andra orter anmärkningsvärda förändringar egt rum i de hänseenden, om hvilka ett kartverk är afsedt att lemna upplysning. Om, såsom chefen för Generalstabens topografiska afdelning upplyst vara antagligt, utsgit icke är förhanden, att ännu på lång tid några åtgärder för

förbättring af länets kartverk kunna af denna afdelning komma att vidtagas, synes det därför vara önskvärdt, att genom Landstings, Hushållningssällskaps eller enskildes försorg medel blefve tillgängliga, genom hvilka vederbörande sattes i stånd att tillgodose det för hvarje år allt mera känbara behovet af en tidsenlig topografisk karta öfver provinsen.

De i senaste berättelse omförmälda af länets hushållningssällskap föranstaltade undersökningar af länet i *geologiskt afseende*, hvilka bland annat hafva till föremål att bestämma de gränser, inom hvilka mergel anträffats eller antages förekomma, hafva under perioden fortgått, och då arbetena å fältet numera afslutats, torde förhoppning vara för handen, att resultaten af desamma, inlagda på Generalstabens topografiska karta, inom närmaste tiden blifva för allmänheten tillgängliga.

Ett annat *kartografiskt arbete* af intresse för ett planmessigt fullföljande af *skogsodlingen inom länet* har blifvit satt i verket af Hushållningssällskapetets skogskomité, hvilken uppdragit åt e. o. jägmästaren J. M. Pauli att på den befintliga topografiska kartan, efter undersökning på marken, inlägga gränserna för den odlade och den för skogsproduktion tjenliga marken, med angifvande af det område å den senare, som är med skog bevuxet.

Då en rätt uppfattning af de statistiska uppgifterna rörande länet och dess delar emellertid i icke oväsentlig mån betingas af insigten om deras *naturbeskaffenhet*, må här i allmänna drag erinras om de förhållanden i sådant hänseende, till hvilka dess bebyggare äro hänvisade.

Å slutningen ned mot hafvet af Elfsborgs läns och Smålands högländ, bildar Halland den närmast kusten belägna delen, skild från Vestergötland och Småland af endast vilkorliga gränser, som icke följa floder eller berg. Med en längd från den på sjelfva Hallandsåshöjden gående gränsen mot Skåne till Göteborgs och Bohus läns gräns af nära 150 kilometer, och med vexlande bredd, som icke öfverstiger 46, men söder om Viskan vid dess utträde ur Vestergötland, der gränsen närmar sig kusten, ej uppgår till mer än omkring 12 kilometer, skiljer sig länet i två, i afseende å deras naturförhållanden väsentligen olika delar: den norra, högre belägna, sträckande sig till en linia, som tänkes dragen från kusten något söder om Varberg till nedersta delen af sjön Fegen, samt den södra på andra sidan denna linia. Den förra, hvilken hufvudsakligen omfattar Fjäre, Viske, Himle och Faurås härad, är ett klippigt landskap af söndersplittrade berg eller med stora ströblock öfversädda fält, hvars kust bryter sig i uddar samt är betäckt med öar och holmar, bildande fjordar och vikar, tjenliga till hamnar och ankarplatser. Den södra deremot, innefattande Årstads, Halmstads, Tönnersjö och Höks härad, utgör ett lågländ, här och hvar afbrutet af höjder, öppet mot hafvet, af hvilket det synes blifvit uppslammadt, utan holmar och skär till skydd mot hafsvågorna, hvilka vid vestliga och sydvestliga stormar våldsamt bryta sig mot den i allmänhet låga, af långgrunda bankar omgifna stranden. Denna olikhet i de båda länsdelarnes skaplynne har naturligtvis ej varit utan inflytande på deras befolkning, hvars anlag, böjelser och vanor visa påfallande skiljaktigheter i norra och södra Halland. En öfvergång både i ena och andra hänseendet bildar dock den trakt, som sträcker sig från Ätran i söder till gränsen för norra Halland, och hvilken vanligen benämnes mellersta Halland.

En icke mindre beaktansvärd skiljaktighet företer kuststräckan och landet emellan denna samt smålands- och vestgöta-

gränsen. Efter längden är nemligen landskapet skildt i två, i afseende å odling stundom skarpt begränsade bälten: det tätt befolkade och väl kultiverade låglandet vid kusten, inom hvars område mergel i allmänhet är att tillgå, samt det derofvanför belägna, till stor del skoglösa, af vidsträckta ljunghedar och mossar upptagna området, å hvars delvis sparsamt strödda odlingar en gles befolkning endast under ytterst sträfsamt arbete finner sin bergning. Det förra, som i allmänhet kan sägas sammanfalla med gränserna för mergelns förekomst, kan beräknas till omkring en kilometers bredd från hafskusten i södra och mellersta Halland, men afsmalnar mot norr, med här och hvar, särskildt längs floddalarna, inskjutande vikar. Det senare hvilat på rullstens- och krosstengrundsgrund utan andra naturliga jordförbättringsmedel än dy- och mossjord samt benämnes, i motsats till den nedanför liggande slättbygden, i dagligt tal skogsbygden — mera såsom en antydning om hvad denna trakt fordom varit och än en gång kunde och borde blifva, än såsom ett uttryck för hvad den nu för tiden är.

Med denna skillnad i den naturliga beskaffenheten af de båda områdena har dock den af ålder bestående administrativa indelningen icke hållit räkning. Såväl häradena som länsmansdistrikten sträcka sig öfver länets hela bredd med gränser, hvad häradena beträffar, i samma riktning som hufvudfloderna: Rolfån, Viskan, Ätran, Nissan och Lagan, hvilka, med sina källor långt utom Halland, genomlöpa landskapet parallellt från nordost till sydvest, i hvilken riktning ock samfärdseln emellan Halland och dess vid kusten belägna städer samt ofvanför liggande landskap af ålder gått. En följd af denna indelning är, att hvarje fögderi och länsmansdistrikt omfattar delar af båda bältena, hvilket jemväl är fallet med en del socknar, och statistiska uppgifter, som afse de särskilda områdena, komma därför att gifva uttryck åt förhållandet inom två, i afseende å befolkningens täthet, produktion och odling från hvarandra väsentligt olikartade delar, och således utgörande ett medeltal emellan båda.

Hvad *klimatet* beträffar, delar det inre mera höglända och bergiga området de tillgränsande länens jemförelsevis kallare luftstreck, under det den lägre kustbygden njuter af ett mildt klimat, utmärkt af blida höstar och af vårar, hvilka icke försenas af ett kallt och isfyldt haf. Medeltemperaturen vid åtskilliga orter inom länet inhemtas af följande *tabell A*, dervid må anmärkas, att Kinnared vid gränsen af Jönköpings län är beläget omkring 140

meter öfver hafvet, Björkholm 30—40 meter och öfriga orter blott några få meter derutöfver. För jemförelses skull upptages i tabellen jemväl medeltemperaturen i Göteborg, Jönköping, Vexjö, Helsingborg och Lund.

Sjöarne tillfrysa vanligen omkring medlet af december, i det inre af länet dock tidigare, och gå upp i början af april. De rinnande vattnen tillfrysa i slutet af december och gå upp redan i senare delen af februari. Under mycket milda vintrar förekommer emellertid icke ens någon isläggning.

Sjöfarten vid länets hamnar hindras blott någon gång af is och då ej längre än en mycket kort tid; högst sällan är isen starkare i hamnarna, än att dessa genom ångbåtar kunna hela vintern lätt hållas öppna.

En följd af länets gynsamma klimatiska förhållanden är vegetationsperiodens längre utsträckning än i de flesta öfriga delar af landet. Jordbruksarbetena taga vanligen sin början redan omkring den 9 april eller samtidigt med alens blomning och således halfannan vecka förr än i de angränsande länen i öster. Enligt gjorda anteckningar slå hägg och björk ut sina blad den 12, kastanje, hassel och lönn den 20 samt ek den 31 maj och slutligen den 4 juni ask, hvars löfsprickning i detta län synes låta vänta på sig nästan lika länge som i mellersta Sverige. Några data angående växtlifvet må i öfrigt, efter anteckningar af sakkunniga personer, här anföras för jemförelse mellan Halland och närgränsande län:

	Skåne.	Halland.	Kronobergs län.	Jönköpings län.	Elfsborgs län.
Hasseln blommar.....	29/3	1/4	12/4	14/4	17/4
Hvitsippan „.....	16/4	20/4	23/4	25/4	26/4
Ax på höstråg finnes.....	27/5	27/5	3/6	4/6	1/6
Höstråg blommar.....	14/6	16/6	20/6	25/6	22/6
D:o skördas.....	3/8	1/8	8/8	9/8	10/8

I jemförelse med det öfriga Sverige är Halland liksom vestkusten i allmänhet rikt på *nederbörd*. I det yttersta strandområdet är dock, att döma af iakttagelserna på fyrarne, nederbördsmängden mindre, liksom förhållandet är i de inre mera högländta trakterna af länet. Följande *tabell B* (sid. 5) angifver medelmängden af nederbörd i millimeter i Halmstad under åren 1860

Tab. A.

Medeltemperaturen under årets olika månader.

	Januari.	Februari.	Mars.	April.	Maj.	Juni.	Juli.	Augusti.	September.	Oktober.	November.	December.	Året.
Björkholm.....	— 1.5	— 1.2	+ 0.0	+ 4.1	+ 9.3	+ 13.7	+ 15.9	+ 14.8	+ 11.4	+ 6.6	+ 2.8	— 1.0	+ 6.2
Varbergs fyr.....	— 0.8	— 0.6	+ 0.6	+ 5.1	+ 9.6	+ 14.8	+ 17.1	+ 16.7	+ 13.8	+ 8.8	+ 3.9	+ 0.3	+ 7.4
Kinnared.....	— 2.0	— 1.2	— 0.6	+ 3.6	+ 8.7	+ 13.2	+ 15.8	+ 14.3	+ 10.7	+ 5.8	+ 1.1	— 1.7	+ 5.6
Halmstad.....	— 0.8	— 0.7	+ 0.6	+ 5.1	+ 10.0	+ 15.1	+ 16.9	+ 16.0	+ 12.5	+ 7.6	+ 2.9	— 0.5	+ 7.1
Östra Karup.....	— 0.9	— 0.5	+ 0.8	+ 5.1	+ 9.7	+ 13.7	+ 16.1	+ 15.3	+ 12.2	+ 7.8	+ 3.2	— 0.2	+ 6.9
Göteborg.....	— 0.6	— 0.8	+ 0.4	+ 5.2	+ 9.9	+ 15.0	+ 16.8	+ 16.0	+ 12.6	+ 7.7	+ 3.0	— 0.8	+ 7.1
Jönköping.....	— 1.7	— 2.1	— 0.9	+ 3.6	+ 8.7	+ 14.0	+ 16.3	+ 15.0	+ 11.4	+ 6.4	+ 2.0	— 1.5	+ 5.9
Vexjö.....	— 2.5	— 2.5	— 0.9	+ 3.8	+ 9.2	+ 14.5	+ 16.2	+ 14.8	+ 11.0	+ 5.9	+ 1.2	— 2.2	+ 5.7
Helsingborg.....	— 0.2	— 0.3	+ 1.3	+ 5.4	+ 9.3	+ 14.6	+ 16.9	+ 16.3	+ 13.2	+ 8.8	+ 4.2	+ 1.1	+ 7.6
Lund.....	— 0.5	— 0.6	+ 0.7	+ 5.0	+ 9.7	+ 14.6	+ 16.4	+ 15.5	+ 12.5	+ 7.8	+ 3.0	+ 0.0	+ 7.0

—1890, dervid jemväl några uppgifter i sådant afseende för orter inom andra län bifogas.

Af denna tabell framgår den stora skillnad, som råder i afseende å nederbörds mängden i Halland och angränsande län i öster. Göteborg med derinnanför liggande trakter (såsom Venersborg med 731.4 mm.) synes deremot i allmänhet hafva större nederbörd. Mest regn faller i Halland under juli och augusti, minst under april. Största nederbörden inträffade år 1872, då den uppgick till 974.0 mm., och den minsta år 1886 med 471.1 mm. Nederbördsdagarnes antal under året uppgår i Halmstad i medeltal till omkring 177, deraf blott 30 med snö. Under den egentliga vintern förekommer oftare regn än snö. I april är snö en sällsynthet. Dimma förekommer icke sällan under den kallare årstiden.

Af dessa anmärkningar rörande länets naturbeskaffenhet framgår, att inom detsamma lemnas gynsamma tillfällen till fruktbarande odlingsarbete. Med dess läge invid Kattegat och de tillfällen till lätta sjöfartsförbindelser med utlandet samt den tillgång till gifvande fiske för befolkningen, denna belägenhet erbjuder, genomflutet, som det är, af strömmar med talrika, delvis

mäktiga vattenfall, med riklig tillgång till jordförbättringsmedel i dess mergellager och med ett jemförelsevis mildt klimat, synes Hallands län erbjuda de väsentligaste förutsättningar för ett sundt och kraftigt näringslif. I hvad mån dessa naturförmåner blifvit tillgodogjorda eller ännu ligga obegagnade, inhemtas af de berättelser från olika förvaltningsmyndigheter, hvilka tid efter annan läggas under Eders Kungl. Maj:ts ögon och till bedömande hvaraf äfven i denna berättelse skall lemnas bidrag; men det har syntts icke vara ur vägen att här erinra om berörda förhållande, då ännu mångens omdöme torde röna inverkan af äldre föreställningar härutinnan, åt hvilka i en icke längre tillbaka än i midten af århundradet utaf en känd vetenskapsman utgifven statsekonomisk statistik gafs uttryck i yttrandet, att laxen sträfvar uppför forsarne i Hallands floder för att åt detta landskap gifva en naturförmån, hvaraf det genom sin ofruktbara mark och brist på skog är i behof — nästan den enda det eger!

Under perioden har påbörjats utgifvandet af »Hallands beskrifning» af G. von Krassow, hvaraf emellertid endast ett häfte, omfattande Hasslöfs socken, i tryck utkommit.

2. Invånare.

Vexlingarne i länets *folkmängd* under perioden utvisas af **tabell 1**, innefattande uppgifter i sådant hänseende både från presterskapet och enligt mantalsförteckningarna. Olikheterna i de båda uppgifterna synas, i de fall då de förra utvisa ett lägre tal, såsom oftast är fallet, i väsentlig mån bero derpå, att vederbörande vid inflyttning försumma afemmandet af prestebetyg. Enligt presterskapets uppgifter steg invånareantalet i länet den 31 december 1886 till 137,515 och samma dag 1890 till 136,106, hvadan folkmängden enligt dessa uppgifter under perioden minskats med 867.

Denna minskning faller uteslutande på landsbygden, hvars folkmängd under dessa fem år nedgått med 3,521, under det städernas ökats med 2,654, hvarigenom totala minskningen stannat vid ofvan uppgifna tal. Ett undantag bland städerna bildar emellertid Falkenberg, hvars invånareantal minskats med 64. Den ojemförligt största ökningen faller på länets residensstad Halmstad, hvars folkmängd årligen stigit med öfver 400, eller sammanlagdt under ifrågavarande fem år med 2,263.

Då antalet lefvande födda inom länet under perioden visar ett öfverskott öfver antalet under samma tid döde af 7,987, tillhör

detta län således deras antal, i hvilka *utflyttningen* varit så mycket större än inflyttningen, att bristen icke kunnat ersättas med endast nativitetsöfverskottet, utan kraft äfven en del af den förut befintliga folkmängden.

Antalet af de till utlandet utflyttade har i medeltal årligen uppgått till 2,179 eller sammanlagdt 10,896, under det att hela antalet till länet från utlandet inflyttade utgjort 1,343. Af emigranterna hafva 10,381, eller öfver 95 %, begifvit sig till Nordamerikas Förenta Stater, hvilket land således fortfarande upptager den långt största delen af utvandrareströmmen från Halland, liksom från öfriga delar af riket. Utvandringen från länet inskränker sig ej mera, såsom i början var fallet, till vissa trakter, utan berör alla delar af provinsen, och få socknar, om ens någon, finnas, från hvilka ej större eller mindre bidrag lemnas till densamma.

Grunden till den starka emigrationen till Amerika är den hos den mindre jordbrukaren och hos kroppsarbetaren i allmänhet alltjemt orubbade föreställningen, att der lätt gifves tillfälle att göra den tillgång, han eger i sin arbetskraft, på förmånligaste sätt gällande, och alldeles icke fruktan för utkräfvandet af vissa

Tab. B.

Medelmängden af nederbörd månadsvis åren 1860—1890, i millimeter.

	Januari.	Februari.	Mars.	April.	Maj.	Juni.	Juli.	Augusti.	September.	Oktober.	November.	December.	Året.
Halmstad	51.5	44.9	39.9	31.8	49.1	57.1	93.6	92.4	80.6	68.1	59.6	54.1	722.7
Göteborg	67.2	49.8	49.0	37.8	47.7	55.4	69.0	84.5	92.0	76.6	72.5	66.1	767.6
Jönköping	28.4	25.5	24.6	24.5	39.6	49.3	67.5	58.2	57.4	46.2	38.4	28.0	487.6
Vexjö	39.2	35.6	32.1	27.0	41.3	51.5	69.0	67.2	60.4	56.4	51.3	40.0	571.0
Lund	39.6	33.1	31.9	31.1	36.9	53.8	71.9	62.4	61.8	58.6	53.4	44.1	578.6
Kalmar	19.4	16.7	17.8	19.3	25.8	36.9	45.5	44.7	39.9	37.9	31.7	23.7	359.3

medborgerliga skyldigheters fullgörande eller missnöje öfver särskilda lagstiftningsåtgärder och dylikt. Med den rörlighet, som från äldre tider utmärkt befolkningen i flere delar af vårt land, inom hvilket den länge varit van att förflytta sig äfven till aflägsna orter, der arbetsförtjenst stått att erhålla, fann den icke något motbudande eller någon afsevärd svårighet i att utsträcka färden öfver hafvet, då förhållandena dertill inbjödo, och lockelsen härtill, särskildt för jordbruksarbetaren, var desto större, som han hade utsigt att med sitt arbete i det nya landet kunna utan svårighet förvärfva sig jord. Till den utsträckning, emigrationen vunnit, har sedermera visserligen bidragit, jemte redan utflyttades uppmaningar, den lätthet, hvarmed den kunnat verkställas. I den mån befordran af emigranter visat sig vara ett vinstgifvande näringsfång, har en stark konkurrens deri uppstått, hvilken föranledt en fortgående reduktion i de med öfverfarten förenade kostnader, på samma gång som större omsorg egnats de befordrades välbefinnande under färden. I huru hög grad lättheten att komma öfver till Amerika är för handen, framgår deraf, att en biljett, som gifver rättighet till fri öfverfart från Halmstad till Newyork och kost under vägen, under år 1890 kunnat erhållas för icke mer än 75 kronor, hvilket föga torde öfverstiga kostnaden för en färd t. ex. från Halmstad till öfre delarne af Norrland med inberäkning af utgifterna för kosthåll och nattläger under tiden. Anskaffandet af det penningebelopp, som erfordras för färden, möter sålunda ej större svårigheter för hvilken arbetsför man eller qvinna som helst, äfven den minst bemedlade, men detta oaktadt lära, enligt hvad det uppgifves, spekulativa mellanhänder funnit sin fördel vid att ytterligare lätta åtkomsten af emigrantbiljetter på så sätt, att kostnaderna för desamma förskotterats mot köparnes förbindelser, försedda med borgen af ett tjugu- eller trettioaf kvarvarande vänner och bekanta, dervid den, helt säkert rigtiga, uppfattningen gjort sig gällande, att i hvilka förmögenhetsomständigheter desse än vore, de såsom arbetsföre kunde anses vederhäftige för de få kronor, som komme på en hvar af dem i händelse af bristande betalning af gäldenären. En färd till Amerika, hvarifrån det är så lätt att återkomma, om lust dertill faller på, betraktas dertill, i synnerhet af ungdomen, såsom en ringa sak. Biljetter säljas af emigrantagenterna icke allenast till Newyork utan till alla hamnar i Norra Amerika och till hvarje jernvägsstation der ända till Stilla hafvets kust. Mången har, sedan han betalat sin biljett, icke mer än några tiotal kronor i reda penningar med sig. Något värre, anser han, kan ju icke hända honom än att blifva underkastad någon tids ovanligare och strängare arbete. En del gifver sig af med afsigt att, efter att hafva intjenat något penningar, återvända till hembygden; det är icke så sällsynt att till och med hemmansegare i de öfre fattigare socknarna och lägenhetsinnehafvare lemna hustru och barn att tillse gården under de år, de i Amerika söka genom arbete förvärfva medel till afbetalning af fastighetens skuld. Andra resa öfver hafvet och låta af omständigheterna bero, om de komma att stanna i det främmande landet, der de kanske hafva lika många och lika nära släktingar som hemma, eller återvända hit.

Af det ofvan uppgifna antalet utaf de till länet under perioden inflyttade utgöra de från Nordamerikas Förenta Stater 905, eller i medeltal årligen 181. Detta tal angifver dock endast dem utaf de utflyttade, hvilka, vare sig af missnöje med förhållandena i det främmande landet eller för det de vunnit det

med färden dit afsedda målet, återvända i afsigt att kvarstanna i sitt gamla fädernesland. Det gifves emellertid icke så få andra, hvilka hemkomma på obestämd tid, resa flere gånger fram och åter, upphållande sig stundom flere år än i det ena, än i det andra landet, allt efter som de »hafva det bra» här eller der. De vistas under sin härvaro ofta hos föräldrar eller andra närskyldiga, biträdande dem i deras yrken, eller antaga annat arbete, redo att åter begifva sig bort, då omständigheterna dertill föranleda, men stundom kvarstannande år efter år, då de först efter längre tid, vid behof af prestbevis, blifva intagna i kyrkoböckerna. Allmänt uttalas i öfrigt om dem, liksom öfver hufvud om alla de från Amerika återvändande, det omdömet, att lata äro de icke.

Det har ofvan blifvit anmärkt, att mången emigrant efter inköpt biljett för resan medför endast ett ringa öfverskott af reda penningar, andra hafva dock större tillgångar, och om man vill beräkna de kontanta penningebelopp, som i följd af emigrationen utgå från länet, torde, med afseende å berörda förhållande och då i beräkning tages, att kostnaden för utflyttning till främmande länder i Europa betydligt understiger den, som emigranter till Amerika få vidkännas, dessa utgifter kunna, lågt uppskattade, beräknas till i medeltal 125 kronor för hvarje emigrerande, och följaktligen för hela länet till mer än 270,000 kronor årligen. Det må dock härvid erinras om det kända förhållandet, att en del af dessa medel kommer såsom bidrag till kostnaderna för öfverfarten från förut till Amerika utflyttade anhöriga och vänner, från hvilka årligen sändas penningar jemväl till andra hemmarvarande än dem, som hafva för afsigt att emigrera.

Beloppet af dessa remisser liksom af de medel, de från Amerika återvändande medföra, kunna väl ej med någon noggranhet beräknas, men, att döma af hvad härutinnan är i särskilda fall känt, kan slutas, att de penningar, som på dessa vägar inflyta, uppgå sammanlagda till ett icke obetydligt belopp.

Att, oaktadt den minskning i folkmängd, hvarom ofvanstående redogörelse bär vittne, *västlandets* öfver hufvud taget är i jemnt stigande, synes otvifvelaktigt.

Värdet af den del af *annan fastighet* (än jordbruksfastighet), för hvilken bevillning skall erläggas, samt värdet af *uppskattad inkomst af kapital och arbete* hafva under de senaste decennierna ökats, så som framgår af efterföljande *tabell C* (sid. 7).

Antalet personer, som inom länet egt fastighet, taxerad till 80,000 kronor och deröfver, utgjordes år 1885 af 43 och år 1890 af 46, under det antalet personer, hvilka skattat för minst 4,000 kronors inkomst af kapital och arbete, uppgick under förstnämnda år till 161 och år 1890 till 175.

Antalet af delegare i länets *sparbanker* samt af delegare från länet i *postsparbanken* äfvensom dessas behållning hafva under perioden sålunda ökats:

	1885 ³¹ / ₁₂ .	1890 ³¹ / ₁₂ .
<i>Länets sparbanker:</i>		
Antal delegare.....	20,945	24,717
Sammanlagda behållningen..... kr.	3,891,770 —	4,449,476 —
Medelvärdet af hvarje delegares behållning >	185.50	180.01
<i>Länsdelegare i postsparbanken:</i>		
Antal delegare.....	2,872	5,347
Sammanlagda behållningen..... kr.	25,168 —	115,128 —
Medelvärdet af hvarje delegares behållning >	8.76	21.53

Sammanläggas de belopp, med hvilka behållningarna endast i dessa för uppsamlande af mindre besparingar afsedda båda slag af anstalter under perioden stigit, visar sig, att ökningen utgör kronor 647,666, eller i medeltal kronor 129,533·20 årligen.

Från alla fögderierna vitsordas en fortgående förbättring i allmogens byggnadssätt och i anordningen af bostäderna. Vid uppförande icke allenast af mangårdsbyggnader, utan äfven af uthus och ladugårdsbyggnader, hvilka senare mångenstädes å kustlandet byggas af sten, fästes mer än förr afseende å ljus, utrymme och bekvämlighet. Snygghet och renlighet vinna mer och mer insteg och såväl inredningen af boningshusen som beskaflenheten af husgerädet tyda på en med ökad ekonomisk kraft stegrad håg för trefnad och prydlighet.

Till vida öfvervägande antal egnar sig länets invånare åt jordbruksnäringen, och i anlag för detta yrke, i förmåga att sköta jorden samt göra sig dess alstringskraft till godo intaga de ett framstående rum. Äfven såsom sjöman har särskildt den nordhalländska kustbon förvärfvat sig ett godt namn. Med de industriella yrkena gör sig befolkningen i allmänhet lätt förtrogen; och ehuru länet — om man frånser den i öfrigt redan till stor del vakanssatta båtmansstyrkan — saknat samt fortfarande saknar stamtrupp och dermed den föresyn för disciplin, själfbeherskning och pligtrohet, som en sådan är egnad att utgöra för den befolkning, i hvars midt den är förlagd, finnes ej anledning antaga, att icke halländingen, om han tillagnar sig insigten om nödvändigheten att offra tid och krafter för landets försvar, skulle, med tillräcklig öfning, kunna bildas till god soldat.

Huruvida *sedlighet, ordning* och *laglydnad* hållit jemna steg med större upplysning och ökad välstånd, derom är svårt att afgifva ett tillförlitligt omdöme i afseende å en jemförelsevis så kort period som fem år.

I allmänhet äro de offentliga gudstjensterna talrikt besökta, i sammanhang hvarmed må anföras, att ehuru väl här och hvar inom länet *skismatiska rörelser* fortfarande förekommit, hufvudsakligen i metodistisk riktning, några nya församlingar icke under perioden bildats. De två metodist-episkopalförsamlingar, som alltsedan ett tjugotal af år bestå inom Vallda pastorat, den ena i Vallda och den andra i Släps församlingar, fortfara väl ännu, ehuru den rörelse, som föranledt deras bildande, är i tillbakagående, såsom förhållandet jemväl synes vara med de skismatiska rörelserna i allmänhet inom länet. Medlemmarnes antal är i Vallda för närvarande 22, af hvilka 12 äro kvinnor, samt i Släp 3 män och 4 kvinnor, sammanlagdt 7 personer. Den af staten jemväl erkända metodist-episkopala församlingen i Halm-

stad består för närvarande af 34 personer. En i sista femårsberättelsen omnämnd dylik församling i Varberg upphörde år 1887, då församlingens fastighet såldes.

Det skulle vara att vänta, att de krafter, som här såsom annorstädes i vårt land äro i verksamhet för befordrande af *nykterhet*, skulle hafva åstadkommit väsentligare minskning i förbrukningen af starka drycker. Väl utvisar enligt meddelade uppgifter det litertal af brända och andra destillerade drycker, som under de särskilda åren beskattats, en minskning, enär detta litertal utgjorde: 321,993 år 1886, 291,771 år 1887, 290,455 år 1888, 248,505 år 1889 och 235,635 år 1890, men det synes af andra uppgifter, såsom om dryckenskapen hvad länets befolkning i allmänhet angår åtminstone icke i ögonskenlig mån aftagit. Från de särskilda fögderierna uttalas temligen enstämmigt, att någon minskning i förbrukningen af starka drycker, vare sig af bränvin eller vin, icke kan förmärkas, hvilket äfven synes bekräftadt af uppgifterna öfver de för fylleri sakfælde, hvilkas antal under de särskilda åren 1886—1890 utgjorde respektive 337, 318, 327, 309 och 345. Säkert är, att, om också bruket af spirituosa i hemmen på landet i allmänhet kan anses minskadt, oseden af missbruk utaf starka drycker vid offentliga tillfällen, såsom vid marknader och torgdagar, ännu är rådande i en utsträckning, som ofta påkallar särskilda förfoganden för ordningens vidmagthållande vid dylika tillfällen. Att bruket af maltdrycker icke obetydligt tilltagit, vitsordas allmänt.

Antalet af för gröfre *brott* sakfælde visar väl en förminskning för år 1890 mot medeltalet under perioden, i det att detta medeltal utgör 47·4, under det att de sakfælde nämnda år varit 45. Någon anmärkningsvärd förändring, hvad antalet för både gröfre och ringare brott sakfælde beträffar, kan i det hela ej angifvas, såsom framgår af tillgängliga officiella uppgifter härutinnan, hvilka utvisa, att på 1,000 personer af länets befolkning blifvit kända saker till

	Gröfre brott.	Ringare brott.
År 1886	35	145·5
> 1887	32·7	135·2
> 1888	37·9	116·7
> 1889	34	121
> 1890	33	106

För jemförelses skull må anmärkas, att de högsta och lägsta talen i detta afseende under år 1890, om Stockholms stad undantages, voro för gröfre brott: i Gefleborgs län, 67, och i Jönköpings län, 9; samt för mindre brott: i Göteborgs och Bohus län, 356, och i Jönköpings län, 44.

Tab. C.

Värde af annan fastighet samt uppskattad inkomst i Hallands län.

	Värde å annan, bevilning underkastad, fastighet.					Uppskattad inkomst.				
	År 1870.	År 1875.	År 1880.	År 1885.	År 1890.	År 1870.	År 1875.	År 1880.	År 1885.	År 1890.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
På landsbygden.....	1,569,900	1,664,500	1,910,700	2,325,600	3,538,100	1,329,353	1,746,193	1,740,045	2,061,685	2,096,055
I städerna.....	5,846,300	7,025,800	9,987,100	12,210,900	15,474,100	1,755,913	2,361,931	3,025,573	3,455,931	4,154,618
Summa	7,416,200	8,690,300	11,897,800	14,536,500	19,012,200	3,085,266	4,108,124	4,765,618	5,517,616	6,250,673

Det må i sammanhang härmed anföras, att af samtliga inom länet under perioden för lösdrifveri och bettlande anhållne personer, till ett antal af 321, endast 43 % hade hemortsrätt i Hallands län och 57 % i andra län.

Till antalet af gröfre brottslingar lemnar en särskild del af befolkningen ett i förhållande till mängden af de individer, af hvilka den består, icke obetydligt bidrag; och då uppmärksamheten blifvit i senare tider väckt på frågan om behandlingen af denna från den öfriga befolkningen strängt åtskilda, på samhällets lägsta trappsteg stående folkklass, torde här, efter handlingarna i ett hos Länsstyrelsen förehafdt ärende, böra återgifvas några upplysningar om densamma.

Ikke sällan möter man i Halland, särskildt inom mellersta delen deraf, mer eller mindre talrika, kringströfvande följen af män, qvinnor och barn, som anses härstamma från zigenare, ehuru de skilja sig från dem så till utseende som lefnadssätt. Af den bofasta befolkningen benämns de »kältringar», men sjelfve säga de sig höra till »vandringsfolket». En och annan bland männen får hos hemmansegaren en sällan förekommande och i hvarje fall högst tillfällig sysselsättning eller arbetsförtjenst såsom »vallackare». Qvinnorna och barnen synas deremot uteslutande lefva af bettlande, och då männens nyss antydda sparsamma och högst ovissa arbetsförtjenst för det mesta användes till dryckenskap, kunna också de till största delen sägas få sitt uppehälle af det, som af qvinnorna och barnen samt icke sällan äfven af männen sjelfva sammanbettlas.

Dessa kringvandrande följen äro af den bofasta befolkningen både fruktade och hatade. Å ena sidan vågar man därför knappast neka till deras pockande fordringar, å andra sidan är det högst få, som vilja eller våga ens öfver en natt hysa dem eller deras familjer, och i flere kommuner har öfverenskommelse träffats att icke, vid visst bestämdt vite, gifva dem nattherberge. Följden häraf har blifvit, att de den ena dagen kunna visa sig inom en socken, den påföljande träffas i en annan flere mil aflägsen från den, inom hvilken de under gårdagen anträffades. Nästan aldrig äro de fullvuxna bland dem konfirmerade, och förgäfvades skulle man bland dem kunna uppleta lagliga äktenskap. De mest beklagansvärda bland dem äro dock de talrika barnskaror, som omgifva dem. Sällsynt är icke att bland dem påträffa tioåringar eller ännu äldre, som icke blott icke kunna läsa en bokstaf innantill, utan icke ens visa det ringaste spår till kristendomskunskap.

Fråga har varit väckt om åtgärder för beredande af kristlig uppfostran åt barnen och dymedelst påskynda detta folks förvandling till bofaste och laglydige medborgare. De svårigheter, som emellertid möta för ett verksamt ingripande härvidlag från myndigheternas sida, äro af Länsstyrelsen framhållna i ett den 16 maj 1889 afgifvit utlåtande, efter hvilket här må anföras följande.

Ehuru det på grund af de upplysningar, kronobetjeningen lemnat, visserligen icke kunde med fog sägas, att i Hallands län detta folk numera förekommer i någon myckenhet, skulle det emellertid, yttrar Länsstyrelsen, vara i hög grad önskvärdt, om dess förvandling till bofaste och laglydiga medborgare kunde påskyndas vida hastigare, än hittills varit fallet, och till detta ändamåls vinnande vore icke något mera egnadt att bidraga än beredande af kristlig uppfostran åt barnen. Vål kunde det tyckas, som om med de lagar och författningar, hvilka numera finnas

rörande mantalsskrifning, folkundervisning och fattigvård såväl som lösdrifveri och brotts bestraffning, det berodde på bristande nit hos statens tjänstemän och de kommunala myndigheterna, att i våra dagar inom en ordnad stat sådana laglösa hopar kunna finnas som dessa »kältringar», men för dem, som varit i tillfälle att på närmare håll taga kännedom om desamma och de förhållanden, under hvilka de uppträda, vore det uppenbart, att myndigheterna beträffande dem nu för tiden kunde uträtta högst litet. Sålunda stadgar kungl. förordningen angående mantals- och skattskrifningarnas förrättande den 20 juli 1861, att en hvar skall mantals- och skattskrifvas, der han har eller i följd af sitt vistande bör anses hafva sitt bo och hemvist, samt att den, som underlåter att ställa sig förordningens föreskrifter till efterrättelse, skall bötfällas; men att dessa föreskrifter icke kunde tillämpas på de till vandringsfolket hörande personer, hvilka helt hastigt komma fram än i den ena än i den andra kommunen samt endast efter några få dagars vistande på hvarje ställe åter begifva sig af, låge i öppen dag. Folkskolestadgans föreskrift om obligatorisk skolgång blifve jemväl en död bokstaf i fråga om detta folks barn, ty då dessa ingenstädes äro kyrkoskrifna, kunde de icke heller uppföras å den förteckning, ordförande i skolråd jemlikt 36 § i samma stadga åligger att upprätta öfver de skolpligtiga barnen inom hvarje skoldistrikt. Såsom egentlig lösdrifvare enligt lagen den 12 juni 1885 kunde högst sällan någon af vandringsfolket behandlas, enär han, då han anhålles, vanligen innehar medel till uppehälle för en längre tid bortåt och enligt 1 § i berörda lag ingen kan dömas för lösdrifveri, utan att han är i saknad af medel till sitt uppehälle. Deremot skulle väl, då större delen af vandringsfolket bedrifver bettleri i ganska betydande utsträckning, tvångsarbete på grund af 40 § 2 och 5 momenten i kungl. förordningen angående fattigvården den 12 juni 1885 ganska ofta kunna ådömas flertalet individer af detta folk, om blott landtbefolkningen kunde förmås att hos polismyndigheterna göra anmälan, när en »kältring» gjort sig skyldig till bettleri; men den fruktan för vandringsfolket, som bland allmogen så allmänt är utbredd, gjorde, att någon dylik anmälan högst sällan inkomme och att stundom till och med verkliga brott såsom olofligt tillgrepp och misshandel, som af vandringsfolket föröfvats, icke angäfvades, derest ej den tillgripna egendomen uppginge till större värde eller misshandeln vore af svårare beskaffenhet. Om således genom polismyndighets åtgärd hinder skulle kunna läggas i vägen för vandringsfolkets hänsynslösa framfart å landsbygden, vore det nödvändigt, att denna myndighet i sina sträfvanden understöddes af landtbefolkningen. Klart vore dock, att, om äfven en och annan af dessa kringstrykande skulle genom tvångs- eller straffarbete kunna oskadliggöras för någon tid, föga dermed vore vunnet, enär vandringslifvet fortsattes af hans konkubin och barnen, stundom i förening med en eller flere släktingar till den häktade; och, så snart denne återvunnit friheten, sällade han sig åter till följet. Skulle därför detta vagabondlif kunna utrotas, måste onekligen bemödandena gå ut på att skilja barnen från föräldrarna samt åt de förre bereda en kristlig uppfostran.

Vinnandet af detta önskningsmål på annan väg än den, som står den enskilda välgörenheten öppen, vore emellertid förenadt med större svårigheter, än man syntes föreställt sig; och lämpligheten af, att pekuniära uppoffringar i sådant syfte gjordes från statens sida, syntes kunna starkt ifrågasättas. Skulle nemligen, såsom förslagsvis framkastats, understöd af allmänna medel

beviljas de kommuner, som ville åtaga sig fullständigt målsmanskap för vandringsfolkets barn, innebure detta i sjelfva verket, att staten för en del samhällsmedlemmar, som äro fullt arbetsföra, men icke vilja förtjena sitt bröd genom ärligt arbete eller ställa sig till efterrättelse det samhälles lagar och författningar, hvarinom de lefva, lättade en börda, som staten icke afhjelpade för den laglydige medborgaren, hvilken ofta under mödor och försakelser söker att på hederligt sätt försörja sig och sin familj. Det kunde jemväl antagas, att vetskaper om, att sådant understöd från statens sida meddelades, föranledde dertill, att sedelösheten bland den nu till manbar ålder komna generationen af vandringsfolket i hög grad ökades. Om i öfrigt statsunderstöd för uppfostring af barnen komme att beviljas, kunde förutses, att det icke stannade dervid. Det hände nemligen någon gång, att bland de i vårt land kringströfvande följen påträffades sådana, som icke kunde anses i egentlig mening tillhöra vandringsfolket, ehuru de föra nästan samma lefnadssätt som detta och i likhet med dess medlemmar ingenstädes äro mantals- eller skattskrifna. Gifvet vore, att, hvad staten gjorde för vandringsfolkets barn, det måste den äfven göra för barnen af andra kringstrykande följen; men vid sådant förhållande vore med skäl att befara, det statsunderstödet kunde komma att befördra, i stället för förhindra uppkomsten af vagabondlif.

Beviljades emellertid statsbidrag åt kommunerna för uppfostran endast åt vandringsfolkets barn, komme väl något understöd för sådant ändamål icke att åt en kommun meddelas, utan att det styrktes, att barnen verkligen tillhörde denna folkklass, men huru nöjaktig bevisning i ty fall kunde åstadkommas, vore svårt att inse, då det endast är på grund af traditionen bland allmogen, som vissa kringstrykande följen anses vara af sådant ursprung, och vandringsfolket, hvilket icke vore att förblanda med de tidtals landet kringströfvande, men vanligen snart försvinnande utländska zigenarhorderna af oblandad ras, numera icke till utseendet kunde skiljas från den öfriga befolkningen. Slutligen borde uppmärksammas, att, då det vore ett känt förhållande, att vandringsfolket i allmänhet aktade sig ganska väl för att falla fattigvården till last, hvarför ock sällan någon till detta folk hörande person står under fattigvårdsstyrelsens målsmanskap eller husbondevälde, något annat sätt för en kommun att förvärfva ett af lag skyddadt målsmanskap öfver barn af ifrågavarande folk icke syntes förefinnas än det,

som angifves i 20 § af legostadgan den 23 november 1833, enligt hvilket lagrum den, som emottager barn af fattiga föräldrar till uppfostran, födande och klädande mot vissa års tjänst samt derom låter upprätta skriftligt aftal i vittnens närvaro, inträder i föräldrarnes rätt. Att öfverlåtandet af målsmanskapet vid sådant förhållande stundom komme att af föräldrarna göras till en affär och för kommunerna falla sig dyrt nog, vore i betraktande af vandringsfolkets slughet och snikenhet icke osannolikt.

Till detta Länsstyrelsens uttalande må här upplysningsvis läggas, att, enligt hvad känt är, landtbefolkningen äfven i Norge besväras af en likartad företeelse. I detta land befintliga »omstreifere» eller »fanter», deras härkomst, lefnadsvanor och sättet att få dem bofasta hafva der varit föremål för ingående undersökningar och den kännedom, som härigenom vunnits om dem, har föranledt, att ända sedan år 1854 regelmessigt blifvit af stortinget beviljadt ett årligt anslag, som nu lär utgå med 8,000 kronor, till den så kallade »fantefonden», hvarmed afsigten varit att förmå »fanterne» till fast bosättning och till utöfvande af lagligt näringsfång samt att skaffa deras barn en ordentlig uppfostran, med ett ord att gifva en verksam handräckning för att förmå dem att uppgifva deras kringströfvande lif. Om man äfven genom de åtgärder, som på grund häraf vidtagits, synes tidtals hafva lyckats att förmå icke så få af dem att öfvergifva deras lefnadsvanor, lär dock, att döma af offentliga uttalanden i senaste tider, resultatet på det hela af statsmagtens ingripande icke i någon väsentlig mån minskat antalet af dessa »omstreifere», hvilka stadigt rekryteras af den fastboende befolkningens lägsta lager, liksom ej heller derigenom åstadkommits någon anmärkningsvärd förändring i deras ofta öfverklagade hänsynslösa uppträdande. Det synes der vara erkänt, att man härvid, i hvarje fall, icke kan komma längre än till en småningom åstadkommen återgång i kringströfvarnes antal. — Om, hvad »vandringsfolket» i Halland beträffar, det ej kan påstås, att icke med statsmagtens biträde något kunde åtgöras till undanröjdande af, eller åtminstone förminskning i ett ondt, hvaraf landtbefolkningen på åtskilliga ställen inom länet onekligen lider men, så torde dock, med nu nämnda exempel från ett annat land för ögonen, påkallandet af detta biträde böra ifrågakomma, först efter det en välbetänkt plan för dess användande blifvit funnen och gillad.

3. Näringar.

A) **Jordbruket.** På sätt i Bidrag till Sveriges officiella statistik, Jordbruk och boskapsskötsel för år 1890, meddelas, har äfven Hallands läns hushållningssällskap låtit verkställa lokala undersökningar för att komma till ett säkrare resultat i afseende å de jordbruksstatistiska uppgifterna, än som kan anses vara fallet med det nu i allmänhet brukliga sättet för dessa uppgifters insamlande. Vare sig emellertid, att dessa undersökningar, som omfatta allenast 10 af länets 86 socknar, ansetts medföra för dryga kostnader eller att allt för lång tid skulle åtgå, innan de kunde hinna utsträckas till alla länets socknar, har sällskapet icke vidare anslagit för deras fortsättande erforderliga medel. Afsigten är dock att till vinnande af ändamålet med en pålitlig

jordbruksstatistik för länet uppdraga åt sällskapet sekreterare att personligen under besök i de särskilda socknarne söka, med anlåtande af taxerings- och andra offentliga längder och uppgifter samt genom samtal med personer, hvilka hafva noggrann kännedom om bygden, vinna fullständig kunskap om alla de förhållanden, om hvilka en dylik statistik är afsedd att lemna upplysning. Genom omsorgsfullt tillvägagående härvid är det att emotse, att för kommande år åtminstone approximativt rigtiga siffror skola i detta afseende kunna lemnas för länet. Emellertid har i sammanhang med uppgörande af den skogskarta, hvarom ofvan i inledningen är nämndt, försök blifvit gjordt att bestämma markens fördelning till olika bruk. Enligt den härvid, efter

rekognoscering på marken, gjorda beräkningen skulle af länets till 477,000 hektar i jemnt tal uppgående hela egovidd, utom sjöar och vattendrag, inegomarken, — omfattande tomter, åker, åkerrenar, ängsmark och öfrig till egentligt skogsbruk ej hänförlig mark — utgöra omkring 208,000 hektar; skogsmark, bevuxen med glesare eller tätare bestånd, deri inbegripet ytvidden af de i samma mark belägna mossar, hvilka kunna beräknas upptaga omkring 15 procent af marken, 137,000 hektar; samt kal mark, förnämligast ljunngmark, tjenlig till skogsproduktion, med derinom belägna mossar 132,000 hektar.

I ofvannämnda statistiska publikation är arealen af träd-, humle- och kålgård, af åker och annan odlad jord samt af naturlig äng beräknad till 169,365 och den »skogbärande» marken till 68,773 hektar.

Om äfven den olikhet i uppgifter, ofvanstående siffror utvisa, kan, hvad skogsmarken beträffar, förklaras deraf, att i den förra inberäknats äfven mossar samt mark bevuxen äfven med glesare bestånd eller hvad man skulle kunna kalla skogslupen mark, hvilken sannolikt ej medtagits i den senare, som afser den »skogbärande» marken, så kunna dock uppgifterna öfver den odlade jorden icke bringas i öfverensstämmelse med hvarandra. Då den förra uppgiften emellertid, såsom ofvan är nämnt, är grundad på rekognoscering på marken, verkställd under senaste åren, torde densamma komma förhållandet närmast. I de sålunda beräknade 208,000 hektar, ingå emellertid arealen af tomtjord och en del till hvarjehanda andra ändamål än odling begagnad inegojord, i följd hvaraf hela arealen af träd-, humle- och kålgård samt åker och äng inom länet torde kunna beräknas uppgå till inemot 200,000 hektar.

Största delen af länets byar och hemman hafva undergått *skifte*. Under perioden hafva blifvit fullständigt skiftade 22 samt till någon del 13. Fullständigt skiftade äro vid 1890 års utgång 1,528 samt till någon del 184. Antalet helt och hållet oskiftade utgör 307. Utaf hela antalet fullständigt och till någon del skiftade, eller 491 byar och hemman, kunna 300 — såsom utgörande antingen enstaka hemman eller tillhörande herrgårdar eller såsom varande publika boställen eller af dermed jemförlig natur — antagas icke blifva skiftade, och de, som möjligen komma att undergå skifte, utgöra sålunda ett antal allenast af 191.

Under äldre tider bestod det vanliga *brukningssättet* af jorden deri, att, sedan ljunngmark blifvit bränd, säd och potatis så länge odlades utan annan tillförsel af gödningsämnen än den knappa tillgång, gården sjelf med dess fåtaliga kreatursbesättning lemnade, att jorden icke längre förmådde gifva någon afkastning, hvarefter åkerfältet lemnades att blifva öfverväxt af ogräs och ljung för att efter en följd af år åter undergå samma behandling, medan under tiden en annan jordbit på samma sätt utsögs. Det var då vanligt, att ej blott lösa arbetare utan hemmansägare och deras söner, efter slutad höstsädd, begåfvo sig i stora hopar till Skåne för att der söka arbete vid tröskningen och vid brännerierna. Efter medlet af 1850-talet började emellertid jordbruket mera allmänt bedrifvas med större omsorg och en följd deraf blef äfven, att strömmen till Skåne af arbetssökande upphörde, då tillräckligt arbete fans inom eget område, der mergling och nyodlingar med ifver företogs. Numera har, hvad kustbältet beträffar, större delen af den till åker lämpliga jorden blifvit lagd under plogen, och den areal, som en gång upptagits

dertill, bibehålles i växtkraft både genom ladugårdsspillning, som bättre än förr tillvaratages, och till följd af gödsling med artificiella gödningsämnen, som i stor omfattning inköpas af landtmännen. Samtidigt härmed har nötboskapskötseln, som förut litet aktades, ända derhän att denna gren af landthushållningen ansågs såsom ett nödvändigt ondt, så utvecklats, att den nu betraktas såsom en hufvudsak vid allt jordbruk.

En till denna utveckling verksamt bidragande faktor är *förekomsten af mergel*. Denna förekommer dock ganska spridd. Medan den utmed kusten finnes inom de flesta socknar, upphör densamma der, hvarest landet höjer sig högre öfver hafvet, samt återfinnes i de inre delarne af länet endast utmed några af de densamma genomströmmande åar. Denna inom Halland förekommande så kallade hvarfviga mergeln är högt skattad såsom jordförbättringsmedel, men visar dock på olika orter och ännu mer på olika djup mycket skiljaktiga egenskaper. Vid undersökning af mergel från olika trakter inom länet har den befunnits hålla från 3.0 till 14.8 % kalk, 0.25—1.07 % kali och 0.13—0.94 % fosforsyra. Medeltalet af de undersökta profven visar: kalk 7.36 %, kali 0.54 % och fosforsyra 0.16 %.

För jemförelses skull må anmärkas, att mergel med mer än 10 % kalk sällan förekommer annorstädes än i Skåne och Uppland. Kalihalten varierar i allmänhet utanför Halland emellan högst 0.28 och 0.00 %; i Skåne utgör medeltalet 0.40 %. Mängden af fosforsyra i den skånska mergeln vexlar emellan 0.45 och 0.10 samt utgör i medeltal derstädes hos undersökta prof 0.17. I öfriga provinser utom Skåne och Halland vexlar fosforsyran hos mergeln emellan 0.47 och 0.05 %.

Endast på några ställen invid länets sydligaste gräns förekommer kalksand, innehållande ända till 80 à 85 % kalk.

Under perioden har jordbruket i länet i allmänhet fortfarande gått framåt, i synnerhet i det södra kustbältet, der dränering numera synes vara fullgjord å den därför lämpliga marken samt mergling utförd en eller flere gånger öfverallt, der mergel finnes att tillgå. I norra delen af länet har dränering och mergling icke ännu lika allmänt genomförts; ännu varseblifver man der ofta öppna diken med renar upptagna af ogräs, ehuru jorden i dessa trakter lider af väta och bottensyra.

I samma mån jordbruket utvecklats, har den åsigt stadgat sig, att *stängsels* uppförande å inegor icke är behöfligt, utan anbringas oftast numera i skiljolinier och rågångar, der marken är af lämplig beskaffenhet, aflopsdiken af tillräcklig bredd och djuplek. Der skog eller beteshage förekommer, bibehålles dock fortfarande stängsel, hvartill för skogsbesparing användas gärdsgårdar af sten, uppbruten från den omgifvande marken.

I afseende å brukningssättet har sedan föregående period föga ändring införts. På de bättre gårdarne och hemmanen är ordnad vaxelbruk regel, under det att brukningssättet å de små och ofta långt från hvarandra spridda åkertegarne inom de mot östliga gränsen liggande socknarne fortfarande är oregelbundet.

Hvad *odlingen af de särskilda sädeslagen* beträffar, har under perioden icke annan förändring inträdt än den, som betingats af vexlande konjunkurer. I den mån, boskapskötseln intagit en framstående plats inom jordbruket, har här såsom annorstädes foderväxtodlingen vunnit allt större och större utsträckning på sädesodlingens bekostnad. Höstsädesodlingen står hufvudsakligen på samma ståndpunkt som under föregående period. Korn odlas i allmänhet icke i någon större utsträckning,

hufvudsakligen endast till ortens behof. Hafreodlingen intager fortfarande förnämsta platsen, om den ock på senare tider fått vika något för odlingen af foderväxter. Hallands jord synes särskildt vara egnad att producera hafre af utmärkt beskaffenhet. Vid undersökningar och vid allmänna utställningar har det befunnits, att länets probsteyertyp af hafre varit synnerligt framstående, och denna provins torde vara den enda inom landet, hvarifrån hafre af nämnda typ kan erhållas i större mängd. I socknarne intill länegränsen odlas dock på ett och annat ställe en gammal hafreform med ringa utbyte, som lärer befunnits vara en annan art än den vanliga, nemligen avena strigosa. Baljväxter odlas i södra delen endast i ringa utsträckning, oftast blott vicker såsom blandsäd till grönfoder. I norra delen af länet odlas fortfarande bönor i ganska stor utsträckning. Hvad rotfrukter beträffar har odlingen af potatis fortfarande minskats och afser endast att tillfredsställa ortens behof. Denna minskning beror, såsom i föregående berättelse angifvits, på upphörandet af den förut i stor skala pågående utskeppningen af detta rotfruktsslag till Göteborg samt på nedläggandet af brännerierna. I hur hög grad den sistnämnda omständigheten måste inverka på potatisodlingen, framgår deraf, att inom länet funnos:

	Brännerier.	Husbehofspannor.
År 1846	12	2,892
» 1854	28	1,403
» 1855	18	75
» 1890	1	—

Vid det enda bränneri, som år 1890 var i gång, bedrefs i öfrigt rörelsen ej i större utsträckning, än att gårdens egna produkter afverkades. Af öfriga rotfrukter hafva förut till någon myckenhet odlats morötter och foderbetor, deri emellertid under perioden visat sig ett tillbakagående, antagligen beroende af den kostnad, denna kultur medför, en kostnad som blifvit desto känbarare i mån af bristen på jordbruksarbetare, hvilken alltmer gör sig märkbar och allmänt öfverklagas. Att odling af klöfver, timotej och andra grässlåg vunnit allt större och större utsträckning, har redan antydts. Deremot har odlingen af spånadsväxter alltjemt gått tillbaka, så att numera sällan något linfält varseblifves, under att t. ex. ej längre tillbaka än år 1855 exporten af linfrö från länet uppgick till 1,710 tunnor. Hampa synes alldeles hafva försvunnit, liksom tobak, humle och andra handelsväxter. Med odling af sockerbetor har under senare åren försök gjorts i sydligaste delen af länet, såsom det synes med framgång, i det att betorna visat sig ega lika hög sockerhalt som de, hvilka produceras i Skåne. Vid undersökning hafva de i Halland vuxna betorna befunnits hålla från 11·17 till 17·01 % socker. Denna kultur har dock ej vunnit större utsträckning, då ännu icke något sockerbruk finnes i länet, hvadan betskörden måst sändas till bruken i Skåne.

I afseende å *årsväxten*, för hvilken fullständiga uppgifter ärligen afgifvas, må här endast i korthet anmärkas:

1886 års vinter var gynsam för växtligheten, men den under våren och sommaren rådande torkan verkade menligt på såväl höst- och vårsäd som på andra växtslag, så att afkastningen utföll under medelskörd.

Året 1887 lemnade efter en gynsam vinter och vår rik afkastning på höstsäd, hvaremot vårsäd och gräs i följd af torka under sommaren gånge betydligt under medelskörd.

Vintern 1888 var ovanligt rik på snö, som qvarlåg långt fram på våren (på skyddade ställen ända till fram emot midsommar) och derigenom dels skadade vintersäden, dels försenade vårbruket, så att vårsädden mångenstädes ej afslutades förr än i medlet af juni. Bergningen blef genom den starka nederbörden mycket försärad. Skörden var till mängden något under medelmåttan samt till beskaffenheten ganska underhållig.

Året 1889 torde kunna anses såsom det för jordbrukaren svåraste under flere årtionden. Vintersäden lemnade dock medelskörd och blef temligen väl inbergad, hvaremot vårsäden, som i följd af torkan under våren kommit ojemnt upp och utvecklats långsamt, skadades i hög grad med afseende å kärna och halm under den ovanligt regniga sommaren. Mångenstädes kunde skörden först i oktober inbergas. Afkastningen utföll derigenom betydligt under medelskörd och på många ställen närmade den sig missväxt.

1890 års höstsäd visade godt resultat, ehuru hvetet var angripet af rost. Äfven vårsäden lemnade detta år öfver medelskörd.

Någon tillförlitlig uppgift öfver utförseln från länet af jordbruksalster äfvensom af ladugårdsprodukter under de särskilda åren kan icke meddelas, af orsak att denna utförsel till stor del sker på jernväg till hamnar utom länet och derifrån till utlandet. Redogörelse för utförseln allenast från halländska hamnar skulle vid berörda förhållande vara utan betydelse för bedömande af totalexporten från länet.

För *trädgårdsskötseln* visas stort intresse från jordbrukarnes sida. Få landställen, äfven med obetydlig egovidd, finnas, vid hvilkas bostäder icke en trädgård är anlagd. Ofta finner man hos allmogen ganska stora och välanlagda trädgårdar, med ända till 100 fruktträd på gårdar af mindre än ett mantal. Hus-hållningssällskapet har i sin mån bidragit till höjande af hägen för trädgårdsskötsel, dels genom anställande på sällskapets bekostnad af en trädgårdsmästare, hvilken tillhandagår med råd och hjälp i allt hvad anläggande och skötsel af trädgårdar angår, dels genom årlig utdelning till mindre jordbrukare af fruktträd. Ensamt på denna väg hafva 14,254 fruktträd under perioden kommit småbrukare till handa. Tillgången på frukt under höst-månaderna är också, särdeles under goda fruktår, riklig, och med något större företagsamhet i afseende å tillgodogörandet af denna tillgång skulle landtmannen kunna beredas ett icke oväsentligt bidrag till sina utgifter.

Biskötseln, som under föregående period snabbt utvecklade sig, synes deremot under de senare fem åren hafva gått något tillbaka, likasom intresset för denna binäring minskats, möjligen beroende på de för densamma i allmänhet ogynsamma väderleksförhållanden, som under största delen af tiden rådt.

Fjäderfäafveln börjar mer och mer att af landtmannen omhuldas. På flere ställen äro större hönsgårdar anlagda och äggkläckningsmaskiner i verksamhet. Uppgifter till bedömande af dess utveckling föreligga väl ej, men det anses på goda skäl, att med de kommunikationer, som nu finnas i länet, hvarigenom afsättning af fjäderfä och ägg till de större stadssamhällena är synnerligen lätt, fjäderfäskötseln skall inom kort vinna en ganska afsevärd omfattning.

I afseende å den i snabb uppblomstring stadda *mejerirörelsen* föreligga icke andra uppgifter än de genom Landtbruksstyrelsens försorg för år 1890 insamlade. Enligt desamma skulle i länet

finnas något mindre antal mejerier, än i förra berättelsen uppgifvits, eller 67, i hvilka invägs 30 millioner kilogram mjölk och hvilkas produktion beräknats detta år till 1,100,000 kilogram smör, 900 kilogram helfet ost, 400 kilogram halffet ost och 200,000 kilogram skumost, med ett sammanlagdt värde af 2,076,310 kronor. I detta afseende stod länet det sjette i ordningen, efter Malmöhus, Östergötlands, Kristianstads, Södermanlands och Skaraborgs län, dock framför det sistnämnda i afseende å förhållandet emellan den odlade jordens jemte ängens ytvidd (träd-, humle- och kålgård inräknade) samt antalet liter i mejerierna invägd mjölk, äfven om för Halland antages det högre tal för denna ytvidd, som ofvan är angifvet. I Skaraborgs län kommer nemligen af sålunda invägd mjölk 111 liter och i Halland 150 liter på hvarje hektar.

Sedan ollonborrarne på 1850-talet visat sig mera allmänt i stora skaror, uppträdde dessa skadedjur i länet år 1887 i mågtiga svärmar. På Hushållningssällskapets föranstaltande anordnades plockning af insekterna i stor skala, hvarigenom 448,200 liter ollonborrar insamlades och oskadliggjordes. Till kostnaden härför, som steg till 27,387 kronor 40 öre, bidrog nämnda sällskap och kommunerna med hälften hvardera. På 1850-talet förekom ollonborren nästan uteslutande i södra delen af länet och fanns knappast norr om Falkenberg; numera är den spridd äfven i norra delen af länet, ehuru den der ännu förekommer i mindre mängd. Den uppträder i större och mindre myckenhet på olika trakter, beroende på jordens lättare eller fastare beskaffenhet och på förekomsten af löfträdsdungar. Talrikast förekomma ollonborrar utmed Hallandsås, i några socknar norr om Halmstad (Söndrums, Getinge och Harplinge) samt längs Ätraån (i Slöinge, Eftra, Vessige, Årstad, Ljungby och Sibbarp).

Den för de skånska länen och Halland gemensamma föreningen för ersättande af förluster genom hagel har fortfarande med sin verksamhet. De skador, hagel åstadkommit inom länet och hvilka blifvit af föreningen ersatta, uppgå till följande belopp:

För år 1886	2,002.71	kr.	fördelade	på	29	gårdar	med	uttaxering	pr	tunna	af	0.5	öre.
» » 1887	600.58	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	0.5	»
» » 1888	2,231.84	»	»	»	53	»	»	»	»	»	»	0.5	»
» » 1889	2,495.87	»	»	»	30	»	»	»	»	»	»	1.5	»
» » 1890	5,005.10	»	»	»	31	»	»	»	»	»	»	0.5	»

Föreningen omfattade vid 1890 års slut inom länet ett belopp af 410,455 tunnor säd, å 2,109 gårdar, sålunda fördeladt:

Höks härad	68,920	tunnor
Tönnersjö	122,755	»
Halmstads	88,000	»
Årstads	30,868	»
Faurås	68,232	»
Himle	20,650	»
Viske	7,730	»
Fjäre	3,300	»

Summa 410,455 tunnor.

Fortfarande underhålles en kemisk station i Halmstad och en frökontrollanstalt vid Nydala, i närheten af staden. Sedan år 1888 har äfven den senare åtnjutit anslag af statsmedel. Dessa inrättningar användas alltjemt flitigt, såsom af följande tabell D öfver deras verksamhet under de särskilda åren inhemtas.

Till ledning för omdömet om den verksamhet, länets hushållningssällskap utvecklar till näringarnes, särskildt jordbrukets, fromna, intages här den af sällskapet fastställda stat för dess utgifter under år 1890:

Till grundfondens ökande	5,000	—	kr.
Tjenstemännens löner	1,500	—	»
Förvaltningskostnader	1,000	—	»

a) Utgifter för jordbruket i allmänhet:

Dagtraktamente till landbruksingeniör	200	—	»
Anslag till kemiska och frökontrollstationerna	2,800	—	»
D:o till meteorologiska observationer	200	—	»
D:o till jordbruksstatistiska uppgifters insamlande	400	—	»

Anslag till länets landbruksskola:

Af statsmedel	4,000	—	
Af sällskapets medel	375	—	
Till utskottets förfogande	200	—	4,575 — »
Anslag till landtmannaskola för länet	650	—	»
D:o till ollonborrars utrotande	1,000	—	»
D:o till Svenska utsädesföreningen	1,000	—	»

Tab. D. Kemiska stationens i Halmstad och frökontrollanstaltens i Nydala verksamhet åren 1886—1890.

År.	Undersökningar afseende						Arsenikundersökningar.					Summa analyser.	Frö-analyser.
	Jord- och jordförbättringsmedel.	Gödslingsämnen.	Foderämnen.	Mejeri-produkter.	Närings- och njutningsmedel.	Öfriga föremål.	Antal föremål.	Deraf			Procent arsenikhaltiga.		
								arsenikfria.	med spår af arsenik.	arsenikhaltiga.			
1886	43	136	36	—	38	17	720	405	190	125	17.4	990	148
1887	33	186	26	19	31	32	703	344	264	95	13.0	1,030	208
1888	20	181	20	366	35	28	420	258	102	60	14.3	1,070	226
1889	8	187	37	3,355	14	25	336	261	45	30	8.9	3,962	200
1890	22	175	43	2,286	35	49	987	646	182	159	16.5	3,597	238
Summa	126	865	162	6,026	133	151	3,166	1,914	783	469	—	10,649	1,020

b) För hästafveln:	
Till hästpremiering.....	2,650 — kr.
Till undervisning i hofbeslag.....	380 — »
c) För nötkreatursafvel och mejerihandtering:	
Anslag till ladugårdsskötarenskolan.....	600 — »
Mejerikonsulentens arfvode och resekostnadsersättning.....	1,000 — »
d) För veterinärväsendet:	
Arfvode till distriktsveterinärerna.....	4,000 — »
e) För trädgårdsskötsel:	
Länsträdgårdsmästarens arfvode och resor.....	500 — »
Till fruktträdsutdelning af Thomeeska medlen.....	900 —
Till d:o af sällskapets medel.....	300 —
	1,200 — »
f) För skogshushållning, till skogsodlingens befrämjande:	
Af statsmedel.....	1,800 —
Af sällskapets medel.....	2,350 —
Af skogsfondens medel.....	150 —
	4,300 — »
g) För fiskerinäringarne:	
Fiskeritillsyningsmannens arfvode och resor.....	1,000 — »
h) För husslöjden:	
Till folkskollärares undervisning i slöjd.....	300 — »
i) För möten och utställningar:	
Anslag för utställning af mejerialster i Göteborg.....	300 — »
k) Öfriga utgifter:	
För orduande af kreatursförsäljningsplatser.....	400 —
Till utskottets förfogande.....	1,000 —
	1,400 — »
Summa	35,955 — kr.

Sällskapets kassaställning var den 6 december följande:

Sällskapets grundfond.....	140,000 — kr.
Thomeeska fonden.....	18,000 — »
Skogsfonden.....	3,000 — »
I kassan inestående disponibla medel.....	1) 1,269 ⁸⁷ »
Summa	162,269 ⁸⁷ kr.

Deraf äro:

Utlånade mot 6 procents ränta.....	12,580 ²⁴	
D:o mot 5 » ».....	95,198 ⁵⁹	
D:o mot 4 » ».....	180 —	
D:o mot 3 » ».....	4,383 ³⁴	
D:o mot 1 » ».....	3,680 —	
Räntefria.....	1,301 ³²	117,323 ⁴⁹ kr.
På deposition i Hallands enskilda bank.....	8,000 —	»
På upp- och afskrifning i d:o.....	6,015 ⁹²	»
I Halmstads sparbank.....	780 ⁴⁶	»
Obligationer.....	30,000 —	»
Aktier i Ahlaforsvägen.....	150 —	»
Summa	162,269 ⁸⁷	kr.

Under perioden har icke hållits mer än en *landbruksutställning*, nemligen den i Halmstad år 1886, till hvilken Hushåll-

1) Detta belopp komme dock att under månaden minskas genom utbetalningar af omkring 869⁸⁷ kronor, då disponibla behållningen sålunda den 31 december skulle utgöra 400 kronor.

ningssällskapet bidrog med 4,318 kronor, hvartill kommo in-flutna inträdesafgifter med 5,422 kronor, och utdelades dervid för utställda föremål pris till sammanlagdt belopp af 2,900 kronor i kontanta penningar samt 65 medaljer.

Tillgång på odlingbar jord. Under det att den för odling tjenliga jorden på slättlandet vid kusten till hufvudsaklig del är lagd under plojen och i hvarje fall, der odlingsbara mossar eller annan oupptagen jord förekommer, desamma tillgodogörande af jordegaren blott är en tidsfråga, är förhållandet ett annat i de öfre socknarne eller den så kallade skogsbygden. Äfven denna trakt saknar ingalunda naturliga förutsättningar för en långt högre utveckling, än vid ett ytligt betraktande af dess nuvarande torftiga och sterila skick kan tyckas vara fallet. Det är icke blott dess ljunghedar, hvilka genom att å desamma uppdraga skog, som der går väl till, skulle kunna bringas till afkastning både i följd af det skogsbruk, som dermed i framtiden åstadkommes, och det kreatursbete, som på många ställen, der någon fuktighet hos marken förekommer, vunnnes, utan denna trakt eger i sjelfva verket odlingslägenheter i en utsträckning, som skulle kunna göra delar af densamma till välmående sädesbygder, om de hinder, som i följd af markens vattendränkta beskaffenhet ligga i vägen för deras upptagande, undanröjdes. De undersökningar, hvilka, såsom i föregående femårsberättelse är anmärkt, blifvit på Hushållningssällskapets föranstaltande verkställda af Jernkontorets torfingeniör Th. Palmberg, gifva vid handen, att endast inom en del af den trakt, hvarom här är fråga, eller det mot gränsen af Småland vettande bältet af länets fyra sydligaste härad, finnas mossar med en sammanlagd ytvidd af omkring 40,000 tunnland, af hvilka emellan 18 och 19 tusen tunnland äro af beskaffenhet, att de kunna odlas omedelbart efter verkställd dikning. Den öfriga delen består af ännu icke eller blott delvis förmultnad hvitmossa. Dessa mossträckningar mötas på andra sidan småländska gränsen af Sunnerbo och Vestbo härad's likartade marker, hvilkas vattensystem på flere ställen sammanhänga med de halländska. En del sjöar, som vattendränka stora viddar, gifva upphof åt åar, hvilka framflyta genom och vattendränka mark inom flere socknar, till och med flere härad. Der dylika förhållanden råda, ligger det uppenbarligen, äfven i en framtid, långt utöfver de enskilde jordegarnes krafter att utföra för vattnets aflägsnande erforderliga åtgärder, men äfven i fråga om enskilda mossar, der svårigheter ej i samma utsträckning möta, kan ej från den fåtaliga befolkningens sida väntas företag af någon betydighet i denna riktning, om ock understöd erhålles af staten på de vilkor, som nu äro för dess medverkan till sådana företag stadgade. Det är ej här förhållandet såsom i kustlandet, att mossarna ligga omslutna af odlad bygd, der både företagsamhet och ekonomisk kraft finnas i tillräcklig grad för att möjliggöra genomförandet af vattenafledningsföretag. Odlingen har stannat på den här och hvar liggande högre belägna marken med dess jemförelsevis lätt upptagna jord; gardarne ligga spridda på långt afstånd från hvarandra och deras egare hafva behof af hela sin arbetskraft för att afvinna de redan uppodlade magra teparne nödtorftigt lifsuppehälle.

Med sådana förhållanden för ögonen, under det salunda till odling tjenlig, men i dess nuvarande skick för den enskilde oät-komlig jord till stor myckenhet finnes att tillgå, ligger den fråga nära till hands, huruvida ej verksamma åtgärder borde från det allmännas sida vidtagas för undanröjande af de hinder, som

vålla, att denna jord för närvarande ligger så godt som öde. Staten inköper nu kalmarker för att kultivera dem med skog, och det läser visserligen ej vara att överskrida statsmagtens befogenhet, om staten äfven inköpte mark för att genom dess torrläggning sätta den i odlingsbart tillstånd, vare sig att denna jord sedan tillgodogjordes för det allmännas räkning, om så i något fall funnes ändamålsenligt, eller öfverlättes mot betalning af dess värde till enskilde. Utan öfverskattning af den direkta betydelsen af ett kraftigt ingripande i detta afseende från statsmagtens sida, läser dock kunna med fog sägas, att det icke kan vara samhället likgiltigt om bygd skapas, der nu är obyggt. Och om så är fallet, är blott att tillse, att de uppoffringar, som kunna ifrågakomma, stå i rätt förhållande till det gagn, de medföra, samt att verkställigheten af de beslut, ett sådant ingripande pakallar, icke stöter på för stora svårigheter; men enligt Länsstyrelsens förmenande äro de betänkligheter, som ur dessa synpunkter kunna uppställas, icke af beskaffenhet, att de böra utgöra hinder åtminstone för försök, hvilkas utfall blefve vägledande för vidare åtgärder i den antydda riktningen.

Flere sätt att tillvägagå synas här erbjuda sig. Staten kunde inköpa den mark, som vore i fråga att torrläggas, eller endast en enstaka hemmansdel med sådan mark å egorna och derefter, med den rätt vattenafledningslagen tillerkänner jordegare, vidtaga åtgärder för åstadkommande af den vattendränkta markens torrläggning, på sätt och under former samma lag foreskrifver, eller ock genom öfverenskommelser med jordegare verkställa vattenafledning mot den ersättning i derigenom vunna mark, hvarom kunde öfverenskommas. I intet fall blefve härigenom den enskilde jordegarens rätt för nära träd; det stode honom i den andra af här nämnda förutsättningarne fritt att deltaga eller icke deltaga i företaget i enlighet med lagens foreskrifter. Hvad åter handläggningen af dessa angelägenheter vidkommer, läser densamma kunna utan svårighet ordnas. I län, der företag af denna beskaffenhet vore i fråga att företagas, synes lämpligen kunna uppdragas åt landshöfdingen med biträde af domänintendenten och en af Hushållningssällskapets förvaltningsutskott vald jordbrukare, att införskaffa och emottaga anbud om försäljning till kronan af jord, samt att, efter inhemtad kännedom om markens belägenhet, dess lämplighet att ifrågakomma till inköp, dess värde i förhållande till annan dylik i orten och öfver hufvud om alla de förhållanden, som kunde inverka på frågan om ändamålsenligheten af markens förvärfvande för kronans räkning, deröfver afgifva utlåtande till Landtbruksstyrelsen, hvilken, sedan dessa förhållanden undergått den ytterligare granskning, denna styrelse är i tillfälle egna dem, egde afslå frågan om köpet, eller, derest den funne anledning dertill, låta genom sakkunnig person uppgöra utdikningsplan med fullständig kostnadsberäkning och på grund deraf göra den framställning till Kungl. Maj:t om bifall till köpets antagande och företagets iverksättande, hvartill förhållandena föranleda.

Det läser ej ligga inom uppgiften för denna berättelse att närmare beröra sättet för ett dylikt företags utförande, hvilket i öfrigt, hvad sjelfva utdikningen angår, säkerligen i de flesta fall lämpligen kunde öfverlätas på entreprenör, under tillsyn vid arbetets utförande af sakkunnig person, ej heller de öfriga verkställighetsåtgärder, som af beslut om inköp af mark för ifrågavarande ändamål påkallades: såsom indelning i brukningsdelar till försäljning af den genom vattenafledningen vunna jorden,

dess förvaltande under tiden, afsättande af större eller mindre delar af densamma till kronopark, om sådan mark vunnits, som bäst egnade sig för skogsbruk, med flere andra. Med angifvandet af ett tillvägagångssätt, som synes kunna användas, har här hufvudsakligen afsetts att gifva stöd för den åsigt, att statens medverkan i ofvan angifven riktning kan ske utan nyskapade former och under kontroller, som betrygga anvisade medels ändamålsenliga användande. På beloppet af dessa medel måste naturligen omfattningen af de företag, som inledas, bero. Det gifves allt för stor tillgång på vattendränkt mark å spridda håll, för att ej sådan skulle kunna erhållas i den utsträckning, som för tillfället funnes önskvärd, och företagen kunde därför sättas i verket till det omfång, som i hvarje fall ansåges lämpligt. Vinsten af befrielse från frostalstrande sumpmarker vore viss, och då i betraktande tages, att i hvarje fall jord erhöles i vederlag, skulle, om valet af mark vid hvarje tillfälle skedde med noggrannhet och omsigt, de uppoffringar, det allmänna härvid finge vidkännas, stanna inom gränsen för, saunolikt ej öfverskridande dem, som nu äro bestämda för statens bidrag till utdikning af frostländig mark genom enskildes försorg.

Det bör ej lemnas ur sigte, att förutsättningar för framgången af dylika företag tillkommit, hvilka för endast ett fåtal af år sedan saknades. Till dessa höra i första rummet den förbättring i samfärdseln, som under senare tider egt rum, ty utan lätta kommunikationer med afsättningsorter äro odlingsföretag af någon betydelse näppeligen att tänka på; men härtill kommer den icke oviktiga omständigheten, att erfarenheten om sättet att vinna afkastning af mossjord under senaste tiden i hög grad utvidgats. Det är särskildt med afseende å de förändrade förhållanden, hvilka i förstnämnde afseende inträdt å den ort, hvarom här förnämligast är fråga, nemligen trakterna på ömse sidor om gränsen emellan Halland och Småland, som föranledt Länsstyrelsen att nu påkalla Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet för denna angelägenhet. Dessa trakter genomskäras nemligen för närvarande af två jernvägssträckningar, Halmstad—Nässjö och Halmstad—Bolmens, hvilka på några timmar förmedla samfärdseln med hela aret om tillgängliga hamnar, som sjelfva stå i lätta förbindelser med talrika andra in- och utländska afsättningsorter; och då till denna fördelagtiga omständighet läggas de gynsamma klimatiska förhållanden, som denna ort, belägen å sluttningen mot hafvet af det mot det inre Småland uppstigande höglandet, erbjuder, synes den framför andra vara egnad för ett framgångsrikt odlingsarbete, da det hinder, som nu möter därför, varder aflägsnadt.

B) Boskapsskötsel. En naturlig följd af talrika mejeriers tillkomst har varit sträfvet hos landtmännen att öka ladugårdsbesättningarna och dermed mjölkafkastningen, till hvars höjande i sin mån jemväl medverkat det under senare tider tillkomna jernvägssystemet genom den lättnad i transporten af ladugårdsprodukter till afsättningsorterna, som derigenom beredts. Storleken af denna ökning i antalet mjölk kreatur kan väl ej, på jordbruksstatistikens närvarande ståndpunkt, med tillförlitlighet uppgifvas, men säkerligen kan den antagas vara högst betydlig. En fortgående förändring till det bättre hvad angår valet af kreatur, deras vård, skötsel och utfodring, är ock påtaglig, till stor del genom inverkan af exemplet från de större egendomarne och arrendegårdarne, bland hvilka flere finnas inom

länet med mönstergilla ladugårdar, men ännu har härutinnan icke i allmänhet uppnått en ståndpunkt, jemförlig med den, på hvilken andra grenar af landthushållningen befinna sig. Någon enhet i afseende å kreatursras har icke vunnits ens för särskilda delar af länet. Fortfarande består flertalet ladugårdsbesättningar utaf afkomlingar af en mängd olika raser, korsade med hvarandra utan urskilning och följdriktighet. En anmärkning, som derjemte enstämmigt framhålles af länets veterinärer, afser det förkastliga sätt, hvarpå kalvar och ungboskap ofta, åtminstone af den mindre hemmansegaren, uppfödas och behandlas. Så länge, såsom nu sker, kalvarne, vid några veckors alder, klafbindas i samma stall, der de vuxna djuren vistas, och under största delen af sin uppväxttid blifva i saknad af rörelse och frisk luft, är det förgäfvat att vänta att kunna erhålla en gifvande och lifskraftig kreaturstam. Hvilken ras som än användes, måste följderna af detta tillvägagångssätt vid uppfödandet blifva, att djuren i bästa fall blifva svaga, men i värsta, och sannolikt i oftast inträffande fall redan tidigt angripas af sjukdom. Hushållningssällskapet har väl, med insigt om vigten af god kreaturskötsel, anslagit medel till upprätthållande af en kreaturskötselskola, men genom de få elever, som från densamma hittills utgått, har ingen vidsträcktare spridning af större insigt i denna viktiga gren af landthushållningen ännu kunnat förväntas.

Öfver förekomsten af tuberkulos klagas allmänt. Några preventiva åtgärder mot denna sjukdoms spridande lära väl ej finnas, men de flere svåra fall, som denna och andra kreaturssjukdomar förorsakat, hafva gifvit länsveterinären anledning erinra om behöfvat af skarp kontroll öfver all handel med kött, inrättandet af offentliga slagthus och sträng tillsyn å alla fabriker för tillverkning af korf. Med rätta erinrar han om, att dylika åtgärder skulle, jemte det de beredde allmänheten skydd mot faran af förtärande af osundt kött, verka i hög grad välgörande på hushållningsskötseln och djurens sundhet, då djuregaren, om han ej på annat sätt kunde blifva af med ett sjukt kreatur än att slagta och gräfvat ner detsamma, nog gjorde allt för att förhindra sjukdomens uppkomst.

Hvad *hästafveln* beträffar råder enahanda osäkerhet i fråga om valet utaf ras af beskillare som i afseende å valet af den lämpligaste hornboskapsrasen. Uppfödningen afser till hufvudsaklig del arbetshästar, och till frambringande af goda arbetsdjur ansågs en tid ardennerhingsten företrädesvis lämplig, hvadan ock en icke obetydlig import till länet af hingstar af denna ras egde rum. Med afveln efter dem har man dock icke varit nöjd. Jordbrukaren anmärker mot halfblodsardennern, att den är något tung och drygfödd samt ej så fast och energisk, som han önskar se sin dragare. Man har derföre vänt sig från ardennern och fäster nu goda förhoppningar vid korsning med hingstar af ren clydesdalesras. Till underlättande af anskaffning af goda beskillare har Hushållningssällskapet anslagit 10,000 kronor, af hvilka kunna, i form af lån mot obetydlig ränta, erhållas nödiga medel af enskilde eller bolag för hingstinköp, dervid likväl är fäst vilkor af hingstens godkännande utaf premieringsnämnden, vid äfventyr, i annat fall, att det erhållna länet skall af låntagaren genast återgäldas.

Med anskaffande af lämpliga beskillare är emellertid endast ett af vilkoren för höjandet af länets hästafvel undanröjdt. Det återstår ännu dels att genom prenier eller på annat sätt söka förekomma, att, på sätt nu sker, de bästa ungstona bortsäljas,

dels ock att sprida bättre insigter i fråga om uppfödning af unghästar. Hemmansegaren tycker sig nu icke hafva råd behålla det goda och värdefulla sto, han lyckats uppföda, om han af uppköpare, som ofta infinna sig från angränsande län och från Danmark, erbjudes ett något högre pris än det vanliga; och hvad unghästuppfödningen beträffar gälla om den enahanda anmärkning som i fråga om uppfödning af ungboskap. Det är nemligen icke ovanligt, att de unga djuren få en alltför mager utfodring och stå nästan hela vintern och våren oafbrutet uppbundna i en trång och mörk spilta. Utan att en bättre ordning införes i dessa afseenden, kan icke påräknas den ekonomiska vinst af hästafveln, som densamma, rätt skött, skulle kunna lemna.

Färafveln är icke af någon väsentligare betydelse för länet. Endast i de öfre s. k. skogssocknarne hållas i något större antal djur af ifrågavarande slag.

Svinafveln tilltager år från år med den ökade mjölkproduktionen. Exporten af svin från länet, som numera sker på jernväg och derföre ej kan till storleken med noggranhet angifvas, har utan tvivel mer än fördubblats under de fem år, perioden omfattar. Afvelsdjur af snabbvuxna, för afsättning till svinlagterierna lämpliga raser, hufvudsakligen yorkshire, hafva till icke obetydlig mängd inköpts och användas till korsning. De större mejerierna, med hvilka icke jordbruk är förenadt, hålla dock i allmänhet icke egna afvelsdjur, utan inköpa grisar från Skåne.

C) **Skogshushållning.** I fråga om skogsvården torde Länsstyrelsen, med åberopande af hvad i sådant afseende blifvit i föregående berättelse anfördt och å särskilda ställen här ofvan anmärkt, kunna här inskränka sig till redogörelse för de åtgärder, som under perioden vidtagits för att medelst åstadkommande af skogsväxt å de vidsträckta kalmarkerna till en framtid återbörda åt länet skogstillgångar, som det fordom egt, men nu i jemförelsevis ringa grad är i besittning af.

Till ändamålets vinnande, åtminstone i vidsträcktare omfång, erfordras, såsom tillförene blifvit frambållet, ej mindre verksamma stadganden mot ljungbränning, genom hvilken ännu rådande skadliga ovana marken göres ofruktbar och ungsogsbestånden sättas i fara, än ock en samverkan af staten medelst bildande här och hvar af kronoparker å kalmarker, som för sådant ändamål borde inköpas, och den enskilde, hvilkens af Landsting och Hushållningssällskap understödda bemödanden för skogsåterväxtens befrämjande derigenom skulle stödjas och uppmuntras.

Genom anslag af Landsting och Hushållningssällskap samt från och med år 1889 med bidrag af statsmedel har Hushållningssällskapets skogskomite blifvit i stånd att i något större utsträckning, än förut varit fallet, fortsätta sin verksamhet, som hufvudsakligen går ut på att understödja skogsodlingsföretag å mindre hemman genom kostnadsfri utdelning af plantor och frö samt medelst tillhandahållande af plantörsbiträde. Äfven det i föregående berättelse omförmälda sällskap, benämndt »Skogsplanterings vänner i Fjäre härad», har under perioden fortsatt sin icke obetydande verksamhet. Befolkningens håg för skogsplanteringen är ock i märkbar tillväxt. Det beräknas, att omkring 1,750 hektar kalmare blifvit genom nämnda föreningars medverkan under de fem år, perioden omfattar, skoglagd. Om härtill lägges den areal, som under samma tid blifvit å större

egendomar inom länet skogsodlad, uppgående enligt gjorda beräkningar till omkring 1,200 hektar, skulle sålunda under femårsperioden i det närmaste 3,000 hektar mark blifvit lagda under skogskultur.

D) Jagt och djurfångst. Halland synes särdeles lämpligt såsom uppehållsort för olika slag af vildbråd, emedan provinsen omfattar både slättbygd och skog, bestående af såväl löf- som barrträd, samt eger en långsträckt hafskust, utanför hvilken i norr utbreder sig en af holmar och öar bestående skärgård. Äfven i klimatologiskt afseende kunna förhållandena sägas vara gynsamma för det vilda, i det att vintrarne äro jemförelsevis milda och snöfattiga samt vexlingarne mellan dag- och nattemperaturen jemförelsevis ej så betydliga. Också är provinsen väl försedd med vildbråd af hvarjehanda slag.

Elgen har under berättelseperioden visat sig å åtskilliga ställen i skogsbygden, dels enstaka, dels i familj om två å tre stycken, och torde han med en tilltagande skogsodling komma att alltmer utbreda sig.

Rådjuret vidgar så småningom sitt utbredningsområde; det förekommer ganska talrikt till och med på de invid hafskusten belägna skogbevuxna flygsandsfälten.

Haren förekommer i synnerhet ymnigt på de invid hafvet liggande flygsandsfälten, hvarest de uppväxande täta plantbestånden af vanlig tall och bergtall bereda honom skydd för hans fiender. Men äfven i de kala ljungbackarne och å sädesfälten anträffas han året om, likasom ock å skogsbygdens utmarker.

Tjädern har äfven med en utvidgad skogskultur förökats i antal och är nu anträffad på åtskilliga ställen, hvarest man ej förut funnit honom.

Orren, som är ljungmarkernas fogel, visar sig i synnerhet å dessa talrik, men anträffas jemväl å skogsbygdens med löfträd beväxta hagmarker. Egendomligt är, att denna fogel, i mån som ljungmarkerna blifva med skog försedda, tyckes begifva sig ifrån dessa till andra områden; åtminstone har det visat sig så å kronans parker.

Det förnämsta vildbrådet inom Halland utgör dock *rapphönan*. Det vidtutbredda slättlandet, hafvets närhet och de snöfattiga vintrarne är det, som förnämligast bidrager till hennes trefnad; öfver hela provinsen, till och med på öarne i skärgården, finnes hon utbredd.

Morkullan uppträder egentligen under sina flyttningar vår och höst, men finnes äfven, ehuru ej till någon myckenhet, häckande inom skogsbygden och å flygsandsfälten.

Enkla och dubbla beckasinen äro deremot fåtaliga.

Huruvida *moripan* förekommer inom provinsen, är ej med säkerhet känt.

Fasanen är inplanterad å Vallens gods i Sydhalland, hvarest han synes trifvas väl.

Af *simfoglar*, som äro föremål för jagt, kunna nämnas alfogeln — här kallad klasshane — som vintertiden förekommer i mängd, samt gräsanden och ejdern, den senare mest synlig i skärgårdarne.

Af *rofdjur och roffoglar* förekomma följande slag. *Lodjuret*, ströfvar ibland ned till provinsen från Vestergötland, förnämligast har det visat sig i Fjäre härad. Räfven är mycket talrik och förgriper sig ofta på får och höns, hvarföre i skogsbygden en hund vanligen åtföljer fåren för att freda dem. Uttern

uppehåller sig här och der såväl vid kusten som uti åar och andra vattendrag. Mården visar sig ytterst sparsamt. Gräflingen har stor utbredning såväl inom skogsbygden som å slättlandet. Sälen är allmän utefter hela kusten.

Örnen, såväl hafs- som kungsörnen, besöker provinsen förnämligast under höstflyttningen och kvarstannar i spridda exemplar hela vintern, likasom ock är fallet med dufhöken, som dock häckar å några ställen. Bergufven finnes sparsamt bosatt i skogsbygden.

För *det villas fredande* hafva åtskilliga vårdsåtgärder blifvit under femårsperioden vidtagna. Så har länets landsting anvisat 600 kronor årligen till premier för dödad räf under tiden 1 april — 1 oktober, med 2 kronor för hvarje djur.

Förutom de bestämmelser, som äro allmänt gällande rörande fridlysande under vissa tider af året af särskilda vildbrådsarter för jagten, hafva särskildt för Halland stadgats, med afseende å ejdern, att all jagt derå skall vara förbjuden å Tylöns jemte der innanför liggande Halmstads slotts egor, Getterön och dervid varande Norra och Södra Eneskär, Krakön, Balgö med kringliggande skären Tornaskär, Stenaskär och Bondeholmen; varande i öfrigt ejderjagten tillåten från och med den 1 september till och med den 31 derpå följande januari.

Rörande stepphönan har genom kungl. kungörelsen den 25 januari 1889 förordnats, att hon skulle fredas för all jagt under år 1890.

Till främjande af en bättre jagtvård inom länet, har dessutom i icke oväsentlig mån bidragit de ganska talrika jagtarrendeupplåtelseerna, hvarigenom jagträtten kommit i händer på personer, som vetat egna det vilda behörigt skydd. Många af allmogejägarne, som idka jagt å raphöns och orre, hafva äfven funnit det ekonomiskt fördelagtigt att vid jagt något spara i synnerhet honorna.

I skogsbygden förekomma nog lagöfverträdelser i afseende å jagten mera än på slättlandet, men befolkningen har dock i allmänhet reda på fridlysningsbestämmelserna, hvilket vittnar om ett visst intresse för jagtvården. Såsom motverkande en bättre vård af vildbrådet kan framhållas det förutnämnda, i skogsbygden begagnade sättet att medelst hundar valla fåren i utmarken. Dessa vallhundar, hvilka sommaren igenom ströfva omkring i markerna, tillfoga det vilda stort men, i synnerhet hvad ungarne beträffar.

För utöfande af räffen har af Länsstyrelsen till åtskilliga personer lemnats tillstånd att begagna sig af stryknin.

Med afseende särskildt å skärgårdsjagten må anmärkas, att här icke, såsom i Östersjön å sina ställen plägar vara brukligt, utsätts hålkår å holmarne att användas till häckplatser för skrakfogeln.

Hvad *jagten i ekonomiskt afseende* beträffar så lemna de, såsom ofvan är annärkt, ganska allmänna jagtarrendena åt den, å hvars egor vildbrådet finnes, en stundom ganska afsevärd inkomst. På en del ställen inom länet förekommer, att jagten inom hela kommunens område är såsom en gemensamhet upplåten på arrende, i hvilket fall arrendeafgiften ingår i kommunalkassan.

Då vildbrådet förnämligast består af rådjur, raphöns och orre, är det ganska värderikt, helst en sådan afsättningsplats därför som Göteborg är närbelägen.

Jagten å säl samt å sjöfogel, särskildt å alfogeln och gräsanden, har under ett och annat år icke varit utan värde för en del af skärgårdsbefolkningen.

Med fog kan således sägas, att jagten i Halland är af en viss ekonomisk betydelse, vida större än hvad fallet är i många andra af mellersta och södra landets provinser, och att jagtvården, om den ock inom flere trakter af länet lemnar åtskilligt öfrigt att önska, dock i allmänhet intager en ståndpunkt, som måste anses leda till det vildas befrämjande och utbredning.

Fisket. Den i föregående berättelse anmärkta bristen på statistiska uppgifter rörande denna för länet viktiga näringsgren, har, hvad förenämnde period beträffar, blifvit till en del afhulpen genom förste fiskeriasistenten F. Trybom, som fortfarande varit anställd såsom tillsyningsman för länets fiskerier. Hans i Hushållningssällskapets handlingar tryckta årsberättelser innehålla för åren 1887 och 1888 fullständiga uppgifter om länets fisken. För åren 1889 och 1890, då inga medel för insamlandet af en detaljerad fiskeristatistik stodo till förfogande, hafva årsberättelserna icke kunnat blifva fullständiga hvad hafs fisket beträffar, och för år 1886, då Trybom såsom stipendiat vistades i Nordamerika för att studera dervarande fiskeriförhållanden, omfattar hans berättelse blott vissa delar af länets kust. Af nämnda årsberättelser må här meddelas följande.

Sillfisket idkas nu så godt som uteslutande med drifgarn och däckade båtar, och icke längre på det förut brukliga sättet med till botten närmare land satta garn från öppna båtar. Omkring 100 däckade båtar hafva de senare åren användts vid detta fiske, hvars bruttoafkastning år 1887 beräknades till 174,500, år 1888 till 120,000, år 1889 till 70,000 och år 1890 till 60,000 kronor. Att sillfisket hösten 1889 lemnade en så betydligt mindre inkomst än under föregående år, berodde hufvudsakligen på prisfall, försakadt deraf att det liktidigt pågående sillfisket i Öresund var synnerligen ymnigt, på samma gång som det alltmera tilltagande drifgarnsfisket utanför södra delen af Bohuslän också lemnade mycket sill för export. Hösten 1890 var väderleken mycket missgynnande för sillfisket. För länets jordbrukande befolkning, som allt fortfarande har för sed att sjelf inköpa och insalta större delen af den sill, den använder, har det nya sillfiskesättet medfört en beaktansvärd fördel, i det halländsk sill kunnat köpas för omkring en tredjedel af det, som förr betalades för densamma.

Värdet i första hand af *annan*, i hafvet vid Halland fångad, *fisk än sill och lax* utgjorde år 1887 118,500, hvartera af åren 1888 och 1889 omkring 110,000 samt år 1890 omkring 130,000 kronor. Några halländsfiskare hafva börjat betjena sig af de däckade sillfiskebåtarna till makrillfiske med drifgarn under försommaren. En långt mera betydelsefull användning hafva dock många af dessa båtar fått under de båda senaste vintrarna, i det man skaffat sig jollar till dem samt brukat dem vid koljefiske, detta hufvudsakligast från Träslöfs fiskläge samt från Morups och Stafsinge socknar. Koljan exporterades under fastan (januari—mars) till Tyskland och betingade ungefär dubbelt så högt pris som under föregående år. För de tre nämnda orterna steg bruttoförtjensten af koljefisket under 1890 års tre första månader till fullt 25,000 kronor.

Så väl för denna uppblomstrande koljeexport som för fiskafsättningen i sin helhet är den under femårsperioden fullbordade kustbanan mellan Göteborg och Halmstad af stor betydelse.

Hummerfisket har under de senare åren gått tillbaka. Oakadt priset på hummer stigit år från år, har dock inkomsten af detta fiske efter år 1888 sjunkit. Den utgjorde år 1887 omkring 17,000, år 1888 omkring 19,400, år 1889 omkring 15,000 och år 1890 omkring 12,000 kronor.

Laxfisket i hafvet med strandsätt eller laxgårdar lemnade år 1889 i bruttoafkastning omkring 70,000 och år 1890 omkring 50,000 kronor. Kostnaderna för redskap och arbete vid detta fiske hafva under den senaste tiden stigit mycket i förhållande till de gjorda fångsterna; man har allt mera förökad och förlängt strandsätten, utan att derigenom få nämnvärdt mera lax. Reglementariska föreskrifter, afsedda att afhjelpa de vid detta laxfiske rådande oegentligheterna, äro dock under utarbetande.

Efter kusten finnas inom länet 79 laxstrandsätt. Af strandsätten äro 11 belägna söder om Lagan, 20 emellan Lagan och Nissan, 33 emellan Nissan och Ätran, 9 emellan Ätran och Utterås i Tvååkers socken samt 6 i Klosterfjorden. Ryssjorna finnas samtliga i Klosterfjorden.

Den sammanlagda *bruttoinkomsten af länets samtliga hafs-fisken* beräknades år 1887 till 370,000, år 1888 till 298,000, år 1889 till 250,000 och år 1890 till 252,000 kronor.

Laxfisket i länets fyra hufvudströmmar lemnade år 1888 ett utbyte af omkring 26,500 kg., sålda ur första hand för 30,000 å 35,000 kronor. Från Lagan kommer alltid mera än hälften, flere år två tredjedelar af denna lax. Då i de uppgifter, som fiskeritillsyningsmannen de öfriga åren erhållit från denna å, inberäknats en del i hafvet utanför hennes mynning fångad lax, är det vanskligt att anföra, huru mycket lax som tillsammans verkligen fångats i sjelfva åarne.

I länets tre laxodlingsanstalter i Lagan, Nissan och Ätran hafva under femårsperioden inlagts i det närmaste 7 millioner befruktade laxromkorn, hvaraf minst 6½ millioner laxyngel hafva blifvit kläckta och utsatta i vattendragen. Vid Lagan befruktades på konstgjord väg 2·8, vid Ätran 2·5 och vid Nissan något öfver 1·6 millioner laxägg.

I sammanhang härmed torde få erinras om det af Länsstyrelsen den 14 november 1890 afgifna utlåtande med anledning af väckt fråga om åtgärder till *fiskerinäringens upphjelpande*, i hvilket utlåtande bland annat anfördes:

»Halländska kustfisket har intill senare tider haft en jemförelsevis ringa omfattning. Ehuru bosatta närmare till Kattegats rika fisken än danska och skånska fiskarena, hafva de halländska fiskarena långt senare och i vida mindre grad än deras yrkesbröder tillgodogjort sig dessa tillgångar. I sträfvan-dena att förlägga hafs fiskarens verksamhet från kusterna längre ut till sjös, hvarest fisken icke blott kan fångas under längre tid och i större antal, utan ock är af mycket bättre beskaffenhet, hade de halländska fiskarena länge tagit mycket liten del. De inskränkte sig till fiske hufvudsakligen efter torsk, kolja och sill med mindre, merendels öppna båtar. En förändring till det bättre har dock, särdeles under senaste fem å sex åren, härutinnan egt rum, hvartill säkerligen medverkat såväl de flere åtgärder till fiskets befrämjande, hvilka länets hushållningssällskap vidtagit, som de af jernvägarne skapade lättare förbindelserna med orter inom och utom länet, hvarigenom en förut saknad förutsättning för en lifligare fiskhandel och dermed ett väsentligt framsteg, dessa år förete, visa sig hufvudsakligen i större antal

däckade båtar och den bättre redskap, hvarmed fångsten bedrifves. Men härmed kan endast en början till anskaffande af fullt tidsenlig fiskeutrustning anses vara gjord, och detta utgör i allt fall blott ett af de vilkor, utaf hvilka näringens fortkomst är beroende. Utan säkra hamnar till skydd för farkosterna och lönande afsättning för den fångade fisken kan ett fiske icke med framgång bedrifvas. Det är ock för ernående i högre grad, än för närvarande är fallet, af dessa förutsättningar — större och ändamålsenligare båtar, god redskap, skyddande hamnar och lönande afsättning — som fiskarena sträfva, ehuru de, lemnade åt egna krafter, icke äro i stånd att förskaffa sig dessa. Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande hyser dock den uppfattningen — och denna delas af fiskeritillsyningsmannen och öfver hufvud taget af alla dem, som med någon uppmärksamhet iakttagit länets fiskeriförhållanden — att ett efter behovet afpassadt och på lämpligt sätt lemnadt understöd från det allmännas sida i hufvudsakligen berörda afseenden skulle, särdeles under nuvarande förhållanden med nyväckt håg hos fiskeribefolkningen att skapa sig en bättre framtid och vunnen insigt om medlen dertill, kraftigt bidraga till utvecklingen af en näringsgren, som borde vara och kunde blifva af stor ekonomisk betydelse för länet».

De åtgärder, som i öfverensstämmelse härmed föreslogos i utlåtandet, afsågo:

att understöd i form af lån för anskaffande af båtar och redskap måtte beredas fiskarebefolkningen;

att lätt tillgängliga fiskehamnar måtte anläggas på statsverkets bekostnad eller ock åstadkommas genom statsbidrag intill t. ex. högst nio tiondedelar af anläggningskostnaden;

att lån mot billig ränta måtte utlemnas åt enskilda eller bolag, som vore villiga att anlägga inrättningar, afsedda för tillgodogörande af fiskeriprodukter;

att, derest en försäkringsanstalt för däckade fiskebåtar komme till stånd, medel måtte anslås för betäckande af förvaltningskostnader samt bildande af en fond, af hvilken inträdesavgifterna kunde bestridas;

att nödiga medel måtte anvisas för anordnande af kappseglingar mellan fiskebåtar samt premiering af dylika båtar och s. k. qvasar;

att under sillfisketiden en af statens kanonångbåtar måtte stationeras i länet eller ock annat lämpligt ångfartyg på statens bekostnad förhyras för att kunna lemna fiskarena bogseringshjälp;

att en viss summa måtte ställas till länets fiskeritillsyningsmans förfogande för pröfning af nya fiskredskap, såsom t. ex. ålryssjor;

att anslag måtte lemnas för bestridande af kostnaden för insamlande af statistiska uppgifter angående fisket; samt

att bidrag af statsmedel måtte beviljas för aflönande af uppsyningsmän vid laxfiskena i Nissans och Ätrans fiskedistrikt.

Den del af denna framställning, som afsåg hamnanläggningar, torde, med afseende å dessas vikt för fiskerinäringen, hvars framtida utveckling synes i väsentlig mån beroende af sådana anläggningars tillkomst, här böra få ett rum.

»Ett oundgängligt vilkor, för att hafsfiske med därför erforderliga större båtar skall kunna bedrifvas, är, att hamnar finnas, der fiskefartygen kunna under tiden mellan fiskena ligga skyddade. Saknaden af fiskehamnar å den, särdeles söder om Varberg, långgrunda, för hög sjö utsatta och af sanddrift besvärade öppna halländska kusten, har tvifvelsutan varit en väsentligt

medverkande orsak till den jemförelsevis låga ståndpunkt, hafsfisket i länet länge intog, emedan denna brist tvungit fiskarena att inskränka sig till begagnande af öppna båtar, som kunde dragas upp på land. Insigten af behovet utaf fiskehamnar har väl under tidernas lopp föranledt tillkomsten af en del sådana anläggningar med bidrag af allmänna medel, nemligen hamnarna vid Södra Näs och vid Träslöfs fiskläge, båda i Träslöfs socken, samt vid Galtabäck i Tvååkers socken, vidare Glommens hamn i Morups socken och hamnen vid Särдал i Harplinge socken. Men af dessa äro den vid Träslöfs fiskläge så sönderlagda af sjön och den vid Särdal så igensandad, att de nästan äro obrukbara. Glommens både direkt för fiskarena och såsom nödhamn vigtiga hamn är väl ännu brukbar, men de alltför svaga hamnarmarne derstädes blefvo redan för några år sedan under en häftig storm svårt ramponerade, hvartill kommer, att rensning inuti hamnen och bortsprängning af större stenar i densamma äro af nöden för att försätta den i tillfredsställande skick. Å hela den långa kuststräckan emellan Varberg och skånska gränsen återstå därför af berörda anläggningar blott två, hvilka visat sig hållbara, den vid Södra Näs och Galtabäcks hamn, båda belägna emellan städerna Varberg och Falkenberg.

En af de främsta åtgärderna, om ej den viktigaste, för främjande af länets fiskerinäring, är följaktligen åstadkommandet af tillräckligt antal lätt tillgängliga fiskehamnar å dertill lämpliga ställen. Det är så mycket angelägnare, att ett kraftigt ingripande från det allmännas sida för ändamålet vinnande sker, som afsevärda enskilda bidrag icke annat än i undantagsfall äro att påräkna ens i den utsträckning, sådana förut kunnat erhållas. Redan det tillskott af en tredjedel af hela anläggningskostnaden, som erfordras för erhållande af statsbidrag, kan i allmänhet endast med svårighet utgöras af dem, hvilka, såsom förhållandet är med den fiskeriidkande befolkningen, blott genom strängt arbete kunna vinna nödortfött lifsuppehälle. Såsom vilkor för statens bidrag tillkommer derjemte förbindelsen att för framtiden underhålla hamnen och ställa säkerhet för denna förbindelsens fullgörande. Med det missöde för ögonen, som drabbat flere af fiskehamnarna i länet, och för hvilket fiskarena, som bygt dem enligt fastställda ritningar, icke äro ansvarige, har obenägenheten att åtaga sig de kostnader och den ansvarighet, nya anläggningar skulle medföra, naturligen ökat. Dertill kommer, att närbelägna kommuner, hvilkas hjälp ifrågasatts, numera, då de ej anse sig behöfva hamnarna för utförseln af landtmannaprodukter, icke äro villiga att lemna understöd för tillkomsten af dylika anläggningar. Bemödanden hafva icke saknats att söka intressera både fiskare och landtkommuner för åstadkommande af vissa såsom särdeles behöfliga ansedde fiskehamnar, sedan genom enskild offervillighet planer och kostnadsförslag kommit till stånd. Men då fråga förekommit att bringa dessa förslag till utförande, hafva fiskarena, ehuru fullt inseende hamnens vikt för utförseln af deras näringsfång, dragit sig tillbaka på grund af de kostnader och det ansvar, företagets utförande skulle för dem medföra; och då jemväl kommunerna för deras del nekat att inlåta sig på företaget, som de efter halländska kustbanans tillkomst anse för flertalet af sina medlemmar icke ega samma betydelse, som förut kunde varit fallet, hafva de väckta förslagen måst förfalla och lära icke med någon utsigt till framgång kunna åter upptagas, så vidt enskildes bidrag för deras verkställande påfordras i samma mån som hitintills.

Med afseende å den betydelse, dylika hamnar ega icke allenast för fiskerinäringen, utan jemväl i allmänhet för sjöfarten med mindre farkoster, synes med skäl kunna ifrågasättas, huruvida ej den uppmärksamhet och omvårdnad, som å statens sida egnas fyr- och båkväsendet, äfven borde utsträckas till hamnförhållandena. Genom dessas ändamålsenliga ordnande skulle sjöfarten tillskyndas väsentlig lättnad och beredas ett på många ställen välbehöfligt skydd till lif och egendom. Den öfverklagade bristen på hamnar å en del af halländska kusten utgör en verklig fara för det stora antal farkoster, både inländska och främmande, som besöka fiskeriplatserna emellan denna kust samt Anholt och Lessö, antingen de, såsom här hemmahörande, återvända hit eller, i följd af storm, behöfva tillfälligt skydd.

Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande tvekar icke uttala, att det, enligt dess åsigt, vore önskvärdt att ej öfverlemnas åt enskilda intressens bestämmande, om och hvar hamnar skola anläggas, utan att sådana blefve, på ställen der de af mer allmänt behof påkallades, anlagda på statsverkets bekostnad. Uppsigten öfver desamma synes utan svårighet kunna handhåvas från närmaste lotsstation, å hvilken jemväl kunde uppbäras de afgifter, som för hamnens underhållande ifrågakomme att utgöras af fartyg och båtar, hvilka begagnade sig af densamma.

Om emellertid å denna åsigt icke för närvarande anses böra fästas afseende, synes det understöd, som, enligt hvad ofvan är anfördt, påkallas för åstadkommande af hamnar, som för fiskerierna äro af gagn, böra beredas, genom att Eders Kungl. Maj:t sättes i tillfälle att lemna bidrag till dylika anläggningar intill t. ex. högst nio tiondedelar af kostnaderna för desamma, antingen medelst anslag utan återbetalningsskyldighet eller medelst dels anslag dels räntefria lån, allt efter som vid pröfning af förhållandena i hvarje särskildt fall kan anses lämpligt och af behovet påkalladt.

För bedömande af de utgifter, som understöd af sålunda ifrågasatta belopp skulle medföra, torde här böra meddelas uppgift å de hamnarbeten, öfver hvilka af kompetent person uppgjorda förslag och kostnadsberäkningar föreligga. De äro följande:

Ny hamn vid Ringnäs udde i Söndrums socken, beräknad att kosta 40,840 kronor;

Ny hamn vid Boberg i Skrea socken, beräknad till en kostnad af 34,000 kronor;

Iståndsättande och oppmuddring af Glommens hamn för 20,000 kronor; samt

Ombyggnad af hamnen vid Träslöfs fiskläge för en kostnad af 27,647 kronor.

Härtill kommer: en hamnarm eller brygga vid Båtefjorden i Värö socken, hvilken enligt approximativ beräkning skulle kunna utföras för 10,000 kronor.

Den förut omnämnda hamnen vid Särda i Harplinge socken anses genom sandflykt så förderfvad, att försök till dess iståndsättande ej synes löna mödan, helst de fiskare, som skulle begagnat sig af densamma, komma att få samma nytta af den hamn vid Steninge i Harplinge socken, om hvars anläggande fråga nyligen uppstått och hvilken, i följd af den medverkan en i närheten belägen industriel inrättning antages vara villig att

lemna, synes komma till stånd, utan annat understöd å statens sida än det bidrag, som i liknande fall hittills brukat lemnas.

Sammanlagda kostnaden för utförandet af här uppräknade hamnanläggningar utgör i jemnt tal 132,000 kronor. Derest anslag och lån lemnades ända till nio tiondedelar af alla dessa arbeten, skulle alltså för sådant ändamål erfordras tillgängliga medel till belopp af omkring 119,000 kronor».

Slutligen må anföras, att för att utröna, om och på hvad sätt utfördandet af stadgar borde ske för fiskets bedrifvande i länets insjöar, fiskeritillsyningsmannen har påbörjat en undersökning och beskrifning af dessa. I Lygnern, den största af länets sjöar, idkas nu mycket litet fiske, fastän sjön enligt all sannolikhet är fiskrik. Bland värdefullare fiskar hyser den också gös. I många af länets öfriga sjöar drifves fisket deremot så, att stadgar för detsamma äro väl behöfliga.

C) **Fabriker, manufaktur och handverk.** Med åberopande af hvad i dessa afseenden innehålles i Kommerskollegii berättelser, må här anmärkas, att under perioden tillkommit en i stor skala anlagd fabrik för tillverkning af juteväfnad i Slättåkra socken i närheten af Oskarströms jernvägsstation på Halmstads socken — Nässjö jernväg samt tre fabriker för tillverkning af trämassa, nemligen vid Marbäck i Snöstorps socken, vid Nissaström i Slättåkra socken och vid Ätrafors i Okome socken.

Ett större tegelbruk invid Laholms stad har jemväl uppstått.

Å Hertings egendom i Skrea socken i närheten af Falkenberg har anlagts stenhuggeri och sliperi, hvilket dock för närvarande hufvudsakligen är afsedt för tillverkning af grafvärdar.

En industri, som är stadd i en ständigt fortgående utveckling och redan lemna tillfälle till icke obetydlig arbetsförtjenst, är tillverkning af gat- och sträcksten, som exporteras till danska och tyska samt till någon del äfven till svenska utom länet belägna städer, särskildt de skånska. Öfver tillverkningens storlek såväl som öfver antalet arbetare, som inom densamma finna sin utkomst, saknas emellertid tillförlitliga uppgifter, hvilka äro svåra att anskaffa, emedan denna industri icke allenast är föremål för kapitalstarka bolags verksamhet, utan äfven utgör en icke oviktig binäring för befolkningen längs hela kuststräckan emellan Halmstad och Varberg. Den enda mätare på denna industris utveckling, som finnes att tillgå, är värdet å den export af dess alster, som sker öfver hamnstäderna. Det är dock känt, att för en del af exporten anlitas jernvägstransport, hvartill kommer, att de vid utförseln angifna värdena endast torde kunna anses approximativa. Emellertid visar den å sid. 23 intagna tabellen I öfver utförseln från städerna Halmstad, Falkenberg och Varberg, att värdet af arbetad sten, som år 1886 angifvits till 315,735 kronor, år 1890 stigit till ett uppgifvet värde af 526,073 kronor, och sålunda under dessa fyra år ökats med omkring 67 procent.

Af *binärningar* i öfrigt må nämnas tillverkning af yllebeklädnadspersedlar i några af länets sydliga socknar, laggkärl och stäfver i de socknar, der lämplig skog dertill finnes, förfärdigandet af mattor och täcken af nöthår och halm i en del trakter i mellersta delen af länet samt möbelsnickeri i Lindome, hvarjemte hafsfiske idkas såsom binäring af den invid kusten boende allmogen.

4. Kommunikationsanstalter och varubyten.

A) **Landtkommunikationer.** Uti bilagda tabell 2 redogöres för *allmänna vägarne och skjutsningen* inom länet under den gångna femårsperioden.

Allmänna landsvägen genom Renneslöfs och Hishults socknar eller från Ståme by i Renneslöfs socken till Markaryds socken i Kronobergs län har under perioden blifvit omlagd på bekostnad till $\frac{2}{3}$ af statsmedel och till $\frac{1}{3}$ af Hishults kommun.

Socknevägen från Abilds kyrkoby till Borgared med fortsättning till Tummemosse, utgörande tillhoppa 1.5 nymil, har omlagts, hvartill erhållits statsunderstöd med 28,066 kronor 66 öre. Under åren 1889 och 1890 har landsvägen emellan Halmstad och Getinge för afhjelpande af backar omlagts på tre ställen, hvartill statsbidrag erhållits med 11,500 kronor.

Vägsträckan Anderstorp—Inseros, som vid senaste femårsperiodens slut var anlagd till endast $\frac{2}{5}$ af sin längd, eller emellan Anderstorp och Hellesåker, har under denna period fullbordats.

De allmänna vägarne åtminstone å kustlandet underhållas i allmänhet oklanderligt, och användes till vägfyllnad dels grus och dels sönderslagen sten. Genom jernvägarne hafva emellertid trafikförhållandena väsentligen förändrats, hvilket inverkat på vägunderhållet, i det att detsamma på flere ställen på grund af minskad trafik blifvit lindrigare, men deremot på andra ställen i följd af ökad rörelse rätt betungande.

Under perioden hafva *jernvägsförbindelserna* mellan orter inom länet och till andra län vunnit stor utsträckning. För

trafik hafva blifvit upplåtna Mellersta Hallands, Göteborgs—Hallands och Halmstad—Bolmens jernvägar med en sammanlagd längd af 215 kilometer, deraf 171 km. inom länet.

Vid periodens slut funnos inom länet följande jernvägar:

1:o. Skåne—Hallands jernväg emellan Halmstad och Helsingborg 92 kilometer i längd, hvaraf 39,798 meter falla inom Hallands län.

2:o. Mellersta Hallands jernväg emellan Halmstad och Varberg, 74 kilometer lång.

3:o. Göteborg—Hallands jernväg emellan Varberg och Göteborg, 77 kilometer lång, deraf 62 kilometer inom Hallands län.

4:o. Halmstad—Nässjö jernväg 196 kilometer lång, deraf 49 kilometer inom detta län. Från Kinnareds station å nämnda jernväg utgår ett 17 kilometer långt jernvägsspår till Ätran.

5:o. Varberg—Borås jernväg har 85 kilometers längd af hvilken sträckning 27 kilometer äro belägna inom detta län.

6:o. Halmstad—Bolmens jernväg, hvilken öppnats för allmän trafik den 4 november 1889, innehåller i längd 64 kilometer, deraf 35,335 meter ligga inom Hallands län.

Att dessa samfärdsmedel varit till gagn för länet och deras anläggande af behöfvat påkalladt torde framgå deraf, att trafikinkomsterna å desamma i allmänhet äro ganska tillfredsställande. Angående de *jernvägars ställning* vid 1890 års slut, hvilka erhållit statslån, åberopas följande efter revisionsberättelserna uppgjorde tabell E.

Tab. E.

Med statslån inom Hallands län utförda jernvägars ställning vid 1890 års slut.

	Skåne—Hallands jernväg. Kronor.	Halmstad—Bolmens jernväg. Kronor.	Mellersta Hallands jernväg. Kronor.	Varberg—Borås jernväg. Kronor.	Göteborg—Hallands jernväg. Kronor.
<i>Tillgångar:</i>					
Jernvägens anläggningskostnad.....	—	1,520,997 06	2,630,482 59	4,034,030 62	3,657,534 24
Rörlig materiel.....	7,268,786 36	198,979 20	496,669 09	484,414 37	751,581 60
Fastigheter, utom jernvägen.....	45,549 88	—	—	15,039 82	20,000 —
Värdepapper, obligationer och aktier.....	6,000 —	—	505,400 —	148,217 86	169,750 —
I bank inestående.....	—	—	18,674 37	87,200 —	24,700 —
Främmande banors konti.....	88,977 69	2,049 11	13,277 42	—	55,998 63
Kassakonto.....	1,135 32	2,303 10	6 24	611 62	2,372 79
Diverse konti.....	21,072 08	9,876 28	499 86	31,338 17	—
Förrådet.....	25,557 59	17,562 11	65,407 13	70,611 21	118,457 17
Förskott på leveranser.....	48,500 —	—	6,000 —	—	32,000 —
Summa	7,505,578 92	1,751,766 86	3,736,417 20	4,871,463 67	4,832,394 43
<i>Skulder:</i>					
Aktier.....	3,471,400 —	738,174 20	1,725,400 —	1,610,000 —	2,164,000 —
Obligations- och öfriga lån.....	1,240,323 64	—	—	—	—
Statslån, anståndsrenta och annan ränta.....	2,522,041 20	907,898 75	1,681,749 82	2,880,241 78	2,227,168 75
Reservfonden.....	100,000 —	—	56,767 20	—	200,000 —
Diverse konti.....	—	27,158 87	3,189 84	30,504 42	—
Tillgång öfver skuld.....	171,814 08	78,535 04	269,310 34	350,717 47	241,225 68
Summa	7,505,578 92	1,751,766 86	3,736,417 20	4,871,463 67	4,832,394 43

B) **Sjökommunikationer.** Hvad dessa beträffar hafva de numera efter Vestkustbanans tillkomst mistat en del af den betydelse, de förut haft, åtminstone för personbefordringen, enär ej obetydligt af den trafik, som förut egde rum sjöledes, numera anlitar den beqvämare jernvägskommunikationen. Dock uppehålls ännu en rätt liflig trafik till sjös såväl till förbindelse emellan kustorterna som i synnerhet för befordrandet af importen och exporten emellan länets större handelsplatser och utlandet. Nio ångare hafva på regelbundna turer emellan Göteborg, Köpenhamn och Lübeck anlöpt städerna Halmstad, Varberg och Falkenberg.

Rörande *in- och utklarerade fartyg* i städerna Halmstad, Varberg och Falkenberg under femårsperioden meddelas enligt inkomna uppgifter redogörelse i nedanstående två tabeller F och G.

Under sommarmånaderna har underhållits regelbunden ångbåtskommunikation emellan Göteborg och Särö badort samt emellan Kungsbacka och Gottskärs badinrättning. Ångaren »Kusten», hvilken besöjt varutransporten emellan Göteborg och Kungsbacka med anlöpande af tilläggsplatser i Ölmevalla och Onsala socknar, har under perioden upphört med sina turer och blifvit försäld, enär efter jernvägens tillkomst något behof att sjöledes uppehålla samfärdseln derstädes numera icke föreligger.

Sedan hösten 1889 har anordnats ångslupstrafik å sjön Lygnern, hvarigenom närmare beröring med delar af Marks och Bollebygds härader i Elfsborgs län beredts.

Kusthamnar finnas inom länet vid Glommen, Galtabäck, Båtvik, Ockerösund med Råö, Monsterhamn, Skallagräs och Skallahamn samt Kungsbackafjärden och Örmanäsfjärden, hvarjeme må nämnas Särö, Gottskärs och Lohalls hamnar, hvilka tre sistnämnda likväl äro af ringa betydenhet.

Lots- och fyrpersonalen inom länet, hvilken vid slutet af förra femårsperioden utgjordes af förutom lotskaptenen, som är stationerad i Göteborg, 35 personer, har under senaste perioden minskats med 3 lotsar, 1 lotslärling och 3 fyrbiträden, af hvilka de förstnämnde eller lotsbeställningarne äro vakante och fyrbiträdesbefattningarne indragna. Under perioden hafva vid den å Laxvik inrättade lifräddningsstationen tillsatts 1 uppsyningsman och 4 biträden, så att hela personalen vid 1890 års slut utgjordes af 33 personer, nemligen:

vid lotsplatserna 16, eller 4 lotsförmän (deraf 1 lotsälderman), 4 mästerlotsar, 5 lotsar och 3 lotslärlingar;

vid fyrplatserna 12, deraf 5 fyrmästare, 6 fyrvaktare och 1 fyrbiträde; samt

vid lifräddningsstationen 5, nemligen 1 uppsyningsman och 4 biträden.

Dessutom har såsom vaktare af den å Malön uppförda fyren tienstgjort en person från fyrplats inom Göteborgs och Bohus län.

Antalet *lotsningar* har under perioden uppgått till 4,512 och lotspenningeinkomsten för desamma, efter afdrag af hemsändningsersättning för de lotsande, jemte lotsarne tillkommande

Tab. F. I Halmstad, Varberg och Falkenberg till och från inrikes orter in- och utklarerade segelfartyg åren 1886—1890.

	H a l m s t a d.				V a r b e r g.				F a l k e n b e r g.				S u m m a.			
	Inklarerade.		Utklarerade.		Inklarerade.		Utklarerade.		Inklarerade.		Utklarerade.		Inklarerade.		Utklarerade.	
	Antal.	Ton. ¹⁾	Antal.	Ton. ¹⁾	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton. ¹⁾	Antal.	Ton. ¹⁾
År 1886.....	553	—	441	—	406	5,675	330	3,905	213	3,219	185	2,746	1,172	—	956	—
» 1887.....	610	—	477	—	414	5,494	330	3,102	217	2,972	155	2,262	1,241	—	962	—
» 1888.....	496	—	409	—	308	4,669	228	2,554	166	2,518	122	1,712	970	—	759	—
» 1889.....	641	—	511	—	288	3,840	217	2,406	211	2,770	208	2,455	1,140	—	936	—
» 1890.....	601	—	474	—	348	5,459	261	2,948	268	4,078	244	3,055	1,217	—	979	—
Summa	2,901	—	2,312	—	1,764	25,137	1,366	14,915	1,075	15,557	914	12,230	5,740	—	4,592	—

¹⁾ Angående tonalet har någon uppgift från Halmstad icke kunnat vinnas.

Tab. G. I Halmstad, Varberg och Falkenberg till och från utrikes orter in- och utklarerade fartyg åren 1886—1890.

	H a l m s t a d.				V a r b e r g.				F a l k e n b e r g.				S u m m a.			
	Inklarerade.		Utklarerade.		Inklarerade.		Utklarerade.		Inklarerade.		Utklarerade.		Inklarerade.		Utklarerade.	
	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.
År 1886.....	986	92,196	1,131	92,060	212	20,598	333	26,012	204	21,048	229	25,435	1,402	133,842	1,693	143,507
» 1887.....	1,047	101,657	1,202	101,684	270	22,189	396	30,690	192	17,606	215	20,223	1,509	141,452	1,813	152,597
» 1888.....	966	92,821	1,098	93,568	281	22,775	491	51,999	238	20,480	246	21,249	1,485	136,076	1,835	166,816
» 1889.....	1,067	104,356	1,229	100,735	285	22,914	520	55,848	228	23,302	243	24,916	1,580	150,572	1,992	181,499
» 1890.....	1,047	94,941	1,279	102,771	270	23,897	487	43,614	199	20,243	234	22,515	1,516	139,081	2,000	168,900
Summa	5,113	485,971	5,939	490,818	1,318	112,373	2,227	208,163	1,061	102,679	1,167	114,338	7,492	701,023	9,333	813,319

afgifter för bogserade fartyg, som icke begagnat lots, har sammanlagdt uppgått till 49,306 kronor 86 öre, sålunda fördelade som i *tabell II* angifves.

Till personalen vid Halmstads lotsplats, som i följd af lotspligtighetens upphörande fått vidkännas minskning i eljest påräknade inkomster af lotsningen, har af lotsverkets medel i ersättningar utbetalts: 2,000 kronor år 1886, 1,635 kronor år 1887, 1,015 kronor år 1888, 425 kronor år 1889 och 100 kronor år 1890, eller tillsammans 5,175 kronor.

Fyrrättningar, sjömärken och andra säkerhetsanstalter. Tylöns fyr har erhållit förstärkt sken, genom att vekarnes antal i fyrlampan ökats från 2 till 3.

I Morups tånges fyr har den förutvarande roföjelampans utbytt mot en ny fotogenlampa och antalet veckor i fyrlampan ökats från 2 till 3, hvarigenom fyren erhållit förstärkt sken. Varbergs fyr på Skrifvareklippan har likaledes erhållit förstärkt sken, genom att vekarnes antal ökats från 2 till 3. Nidingens fyrar hafva förändrats på följande sätt: I den östra fyren är fyrlyset förmörkadt i en vinkel, som i vester omfattar Grundsbåde och i öster Vassaberget. Då man vid inomskärsleden norr om Nidingen ser det ena fyrlyset fullt lysande, det andra svagt eller döende, är man fri all fara. Utomskärs, då båda fyrlysen synas, är man utanför grunden. I den vestra fyren är en klippapparat uppsatt, till följd hvaraf fyren med hvitt klippskens belyser en sektor sydvestvart hän öfver grundet Fladen. För mistsirenen har en ny ångpanna anskaffats. Den vid fyrplatsen förut befintliga ringklockan med stapel har flyttats till fyrplats inom Göteborgs och Bohus län.

Vid Fjordskärs fyrplats har anlagts en större vågbrytare, hvarjemte åskledare anbragts å fyrhuset.

Vid södra ändan på Malön, nordost om Nidingen, är en ny fyr uppförd. Fyrapparaten, af 5:te ordningen, är uppsatt i en utbyggnad å långväggen af boningshuset. Fyren lyser med fast hvitt sken i de båda grundfria sektorerna å ömse sidor om Nidingen samt med fast, rödt sken om babord, då man går mot fyren.

Privata fyrar. Vid Halmstads hamn på den nya vågbrytarens nordvestra sida har en ny fyr, visande fast, hvitt sken och rödt klippskens, blifvit uppsatt.

I Falkenberg, på stranden vester om hamnen, hafva uppförts 2 öfverensfyrar, visande fast, rödt sken, samt 2 öfverensfyrar,

visande grönt sken, den ena belägen på norra hamnarmen, den andra vid lotsstugan.

Å Krogstadsudde vid Båtefjorden hafva 2 inseglingslyktor uppsatts.

Lotsbåtar. Af lotsverket underhållas 4 däckade tjänstebåtar, nemligen en vid hvardera af de 4 lotsplatserna. Nya lotsbåtar hafva anskaffats för Halmstads och Falkenbergs lotsplatser i stället för de äldre, som förut funnits derstädes. För Nidingens fyrplats har en rodd- och segelbåt samt en större lastpräm anskaffats.

Under femårsperioden hafva *strandnings- och andra olyckshändelser* drabbat 46 fartyg å halländska kusten, nemligen:

Skada, som fartygen lidit.	År 1886.	År 1887.	År 1888.	År 1889.	År 1890.	Summa fartyg.
Skadan okänd, ingen eller ringa	3	2	5	5	1	16
Betydligt skadade.....	2	—	2	—	4	8
Fartygen blifvit vrak.....	2	7	8	3	2	22
Summa	7	9	15	8	7	46

Något människolif har icke vid någon af dessa olyckshändelser blifvit spildt.

C) Sjöfart och handel. Bland länets städer har Halmstad såsom handels- och stapelstad visat ett snabbt framåtskridande, under det någon anmärkningsvärd förändring i sådant afseende hvad de öfriga städerna beträffar icke inträffat. För att Halmstad skall kunna fortfarande häfda sin genom läget anvisade plats såsom en vigtig stapelstadsort för Halland och vidsträckt områden af Jönköpings och Kronobergs län, fordras emellertid, att dess hamn skall lemna lätt tillträde för fartyg af åtminstone 16 fots, men helst 20 fots djupgående. Så är dock icke förhållandet. Inloppet vexlar emellan högst 15 fot och lägst 11 fot, beroende på bildandet derstädes af sandbankar efter vestliga, sydliga och sydvestliga vindar. Redan på 1830-talet ansågs denna hamn af den vigt, att statsanslag lemnades för dess förbättrande, och i följd deraf blifvo de nu omkring 680 meter långa hamnarmarne, som leda Nissans vatten ut i hafvet, anlagda.

Tab. H.

Antal lotsningar och lotsinkomster vid lotsplatser i Hallands län åren 1886—1890.

Lotsplats.	År 1886.		År 1887.		År 1888.		År 1889.		År 1890.		Summa.	
	Antal lotsningar.	Inkomster. Kronor.	Antal lotsningar.	Inkomster. Kronor.	Antal lotsningar.	Inkomster. Kronor.	Antal lotsningar.	Inkomster. Kronor.	Antal lotsningar.	Inkomster. Kronor.	Antal lotsningar.	Inkomster. Kronor.
Halmstad.....	251	3,256.20	250	3,465.20	292	3,630.15	314	4,274.85	350	4,754.25	1,457	19,380.65
Falkenberg.....	422	2,784.90	324	1,870.45	413	2,867.80	434	3,400.40	342	3,095.50	1,935	14,019.05
Varberg.....	191	2,382.35	184	2,279.95	189	2,606.85	181	2,308.65	171	2,212.90	916	11,790.70
Mönster.....	60	1,089.60	36	595.95	33	750.79	43	942.22	32	737.90	204	4,116.46
Summa	924	9,513.05	794	8,211.55	927	9,855.59	972	10,926.12	895	10,800.55	4,512	49,306.86

De hufvudsakliga exportartiklarna äro trävaror, som på de nu befintliga jernvägarne och genom flottningslederna i åarne forslas ut till hamnarne från de närbelägna skogsbygderna af Elfsborgs, Jönköpings och Kronobergs län, samt landtmanna-produkter och arbetad sten. De handelsvaror, som till länet införas och der förbrukas, utgöras väsentligen af jern, maskiner och redskap, stenkol, byggnadsmaterial, kraftfoder och gödnings-ämnen, kolonialvaror och väfnader.

Af här bifogade tabeller I och K, hvilka upprättats i enlighet med från tullkamrarne aflemnade uppgifter, inhemtas mängden och beskaffenheten af de varor, som under perioden hufvudsakligen varit föremål för export från och import till städerna Halmstad, Varberg och Falkenberg.

Landthandeln synes blifva af allt större och större betydelse, i det numera nästan i hvarje by finnes en handelsbod. Efter det lagen om handelsregister, firma och prokura blef till efterlefnad gällande, d. v. s. från och med 1888 års början och till 1890 års slut, hafva till härvarande handelsregister anmälts 323 handelsfirmor å landsbygden.

Gärdfarihandeln har i följd af nådiga förordningen den 23 september 1887 på senare åren mycket aftagit, men ännu finnes

ett betydligt antal utöfvare af detta näringsfång såväl ifrån detta län som från andra orter, förnämligast Elfsborgs och Kronobergs län. De varor, som af desse handelsidkare till salu kringföras, utgöras till största delen af s. k. korta varor, kläden och manufakturvaror, hattar och mössor samt trä- och lerkärl. Emellertid har gårdfarihandeln numera icke på långt när samma betydelse som fordomdags och bedrifves vanligen icke på samma sätt som förr genom verkligt kringförande af varorna från hus till hus, utan de fleste af dem, hvilka på de senare åren sökt tillstånd att idka gårdfarihandel, hafva dermed afsett att vinna rättighet allenast att vid torgdagar i städerna eller å landsbygden idka försäljning af sina handelsvaror.

Marknader hafva under perioden årligen hållits å följande ställen å landsbygden, nemligen vid: Torups kyrkoby, Alhults gästgifvaregård, Mahult, Voxtorps kyrkoby, Gunnarp, Morup och Sjönevad. Dessutom hafva s. k. torgdagar för omsättning af kreatur varit anordnade en eller flera gånger årligen vid Alhults gästgifvaregård, Torup, Voxtorp, Hishult, Renneslöf, Krogsred, Qvibille, Getinge, Skällinge, Köinge och Frillesås.

Rättighet till utskänkning af vin och maltdrycker å landsbygden har med några få undantag under perioden funnits endast

Tab. I. Utförseln af mera betydande artiklar från städerna Halmstad, Varberg och Falkenberg åren 1886—1890.

	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Smör.	Kött.	Hästar.	Nöt-kreatur.	Får.	Svin.	Bräder och plankor.	Bjelkar och sparrar.	Grufstolpar.	Syl-lar (sleppers).	Stäfver.		Ved.	Taksån och taksticker.	Ek-bark.	Sten, arbetad.	
															Ek- och bok.	Andra slag.					
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	St.	St.	St.	St.	Kbm.	Kbm.	Kbm.	Kbm.	Kbm.	Kbm.	Kbm.	Kronor.	Kbm.	Kronor.	
<i>Halmstad:</i>																					
År 1886.....	375,350	—	—	5,943,277	359,745	1)	4	66	212	213	10,348	18,570	26,264	1)	1,565	1)	2,266	21,075	128	163,985	
› 1887.....	—	—	553	7,014,853	422,343	—	6	85	403	290	11,024	22,389	20,260	—	2,316	—	966	20,881	363	165,876	
› 1888.....	—	—	16,640	6,252,512	389,300	—	—	20	422	3	9,593	20,396	22,394	—	2,849	—	1,562	25,658	116	180,440	
› 1889.....	—	—	—	2,541,802	325,250	—	4	46	354	—	10,701	21,880	27,931	—	2,584	—	4,014	26,167	194	283,119	
› 1890.....	—	—	—	2,560,385	295,725	—	—	12	489	—	7,755	24,201	34,323	—	2,464	—	2,281	30,837	185	357,079	
Summa	375,350	—	17,193	24,312,829	1,792,363	—	14	229	1,880	506	49,421	107,436	131,172	—	11,778	—	11,089	124,618	986	1,150,499	
<i>Varberg:</i>																					
År 1886.....	1)	1)	1)	6,756,570	—	—	1)	1)	1)	1)	2,184	212	14,544	—	72	135	—	—	105	148,150	
› 1887.....	—	—	—	5,856,750	500	—	—	—	—	—	4,236	716	9,835	—	30	—	—	—	514	159,550	
› 1888.....	—	—	—	2,390,890	8,690	115	—	—	—	—	8,182	620	20,081	347	89	—	—	—	133	166,989	
› 1889.....	—	—	—	2,435,453	7,600	5,647	—	—	—	—	7,527	253	18,490	—	88	—	—	—	512	160,730	
› 1890.....	—	—	—	1,192,750	3,750	1,289	—	—	—	—	6,605	597	14,355	—	89	220	11	—	664	156,944	
Summa	—	—	—	18,632,413	20,540	7,051	—	—	—	—	28,734	2,398	77,305	347	368	355	11	—	1,928	792,363	
<i>Falkenberg:</i>																					
År 1886.....	—	13,760	—	3,324,331	68,650	1)	1)	1)	1)	1)	8,693	—	20,385	1)	389	1)	422	—	441	3,600	
› 1887.....	10,201	20,403	—	3,216,097	34,200	—	—	—	—	—	8,353	—	9,062	—	434	—	423	—	115	11,220	
› 1888.....	—	—	—	3,912,919	29,450	—	—	—	—	—	2,864	—	23,918	—	350	—	180	—	432	16,650	
› 1889.....	—	—	—	2,368,228	3,420	—	—	—	—	—	9,947	—	31,514	—	138	—	12	—	125	7,075	
› 1890.....	—	—	—	1,028,208	—	—	—	—	—	—	7,111	6	40,507	—	176	—	88	—	523	12,050	
Summa	10,201	34,163	—	13,849,783	135,720	—	—	—	—	—	36,968	—	6,125,386	—	1,487	—	1,125	—	1,636	50,595	

1) Uppgift ej lemnad.

vid länets gästgivaregårdar, men i städerna hafva deremot sådana rättigheter varit upplåtna äfven åt andra än gästgifvarne.

Beträffande bränvinsförsäljningen i länet, så har denna i städerna Halmstad, Laholm, Falkenberg och Varberg varit upplåten åt bolag, hvaremot i Kungsbacka bränvinsförsäljningsrättigheterna upplåtits å auktion. På landsbygden har bränvins-

handel funnits å följande ställen, nemligen: Renneslöf, Sjöared, Voxtorp, Alhult, Breared, Östra Karup, Sjögård, Skogaby, Tjärby, Qvibille, Köinge, Morup, Ljungby, Sjönevad, Åsbro, Ås, Sällstorp, Backa och Åsa, samt under sommartiden å Särö och Gottskärs badorter. Angående afgifterna för bränvinsförsäljningen och deras fördelning torde få hänvisas till nedanstående tabell L.

Tab. K. Införseln af mera betydande artiklar till städerna Halmstad, Varberg och Falkenberg åren 1886—1890.

	Spanmål, omalen. ¹⁾				Spanmål, malen.		Malt.	Majs.	Kli.	Oljekakor.	Kreatursfoder.	Bennmjöl.	Gödningsämnen, alla slag.	Smör.	Fläsk.	Klöverfrö.	Timo-tejfrö.	Annat gräsfrö.
	Hvete.	Råg.	Vieker.	Ärter.	Hvete-mjöl.	Rågmjöl.												
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.												
Halmstad:																		
År 1886.....	—	13,810	²⁾	²⁾	909,780	836,420	28,315	104,843	563,549	²⁾	789,570	²⁾	937,773	²⁾	²⁾	²⁾	²⁾	²⁾
» 1887.....	—	110,418	—	—	783,893	539,410	—	—	1,179,614	—	1,239,339	—	1,554,435	—	—	—	—	—
» 1888.....	19,950	7,836	—	—	183,492	16,459	39,650	—	887,165	—	440,165	—	1,577,039	—	—	—	—	—
» 1889.....	10,000	684,348	—	—	500,606	6,210	30,462	49,967	1,154,897	—	520,400	—	1,176,620	—	—	—	—	—
» 1890.....	—	556,273	—	—	302,277	147	6,248	268,787	2,750,505	—	739,342	—	2,247,107	—	—	—	—	—
Summa	29,950	1,372,855	—	—	2,680,048	1,398,646	104,675	423,597	6,535,730	—	3,728,816	—	7,492,974	—	—	—	—	—
Varberg:																		
År 1886.....	²⁾	860,750	—	—	1,220,027	1,255,970	²⁾	—	²⁾	²⁾	22,559	—	220,392	434	33,782	²⁾	²⁾	²⁾
» 1887.....	—	1,094,623	500	—	882,720	860,760	—	—	—	—	119	25,000	567,904	350	11,163	—	—	—
» 1888.....	—	718,067	—	—	362,939	78,615	—	—	—	—	142,148	—	247,205	140	—	—	—	—
» 1889.....	—	1,152,911	4,615	33,262	219,932	124,437	—	—	—	—	—	—	360,000	60	1	—	—	—
» 1890.....	—	975,850	1,483	32	93,300	99	—	—	—	—	5,694	1,700	485,525	14	6,699	—	—	—
Summa	—	4,802,201	6,598	33,294	2,778,918	2,319,881	—	—	—	—	170,520	26,700	1,881,026	998	51,645	—	—	—
Falkenberg:																		
År 1886.....	—	—	3,462	340	159,200	61,800	²⁾	2,000	91,886	5,000	—	²⁾	—	—	²⁾	210	100	1,691
» 1887.....	900	—	823	—	170,400	59,600	—	—	108,233	20,315	—	—	—	35	—	5,842	—	1,724
» 1888.....	—	—	1,517	—	18,115	11,622	—	—	492	75,000	—	—	25,000	19	—	300	—	25
» 1889.....	—	—	—	—	39,725	3,045	—	502	380,622	147,250	3,605	—	130,550	—	—	2,050	780	3,000
» 1890.....	—	—	—	17	19,255	1,731	—	—	234,125	247,999	—	—	426,800	44	—	2,011	333	200
Summa	900	—	5,802	357	406,695	137,798	—	2,502	815,358	495,564	3,605	—	582,350	98	—	10,413	1,213	6,640

¹⁾ Af korn uppgifves införsel till Falkenberg år 1886 af 2,226 kg. — ²⁾ Uppgift ej lemnad.

Tab. L. Bränvinsförsäljningsavgifterna inom Hallands län under femårsperioden 1886—1890.

	Debiterade afgifter, i kronor.			Fördelade till						
	I städerna.	Å landet.	Summa.	Afkortning och anordning.	Kungl. Statskontoret.	Städerna.	Socknarne.	Hushållnings-sällskapet.	Landstinget.	Summa. Kronor.
År 1886.....	136,582 ¹⁶	10,309 [—]	146,891¹⁶	293 ⁷⁸	30,067 ⁶⁸	65,348 ⁶²	7,201 ⁸⁷	14,659 ⁷⁴	29,319 ⁴⁷	146,891¹⁶
» 1887.....	141,763 ⁹²	12,741 [—]	154,504⁹²	309 ⁰¹	31,461 ⁶³	67,574 ⁶⁴	8,900 ⁸⁷	15,419 ⁵⁹	30,839 ¹⁸	154,504⁹²
» 1888.....	142,517 ⁸⁵	8,781 ⁷⁵	151,299⁶⁰	302 ⁶⁰	31,612 ¹²	67,950 ⁸⁴	6,134 ⁹³	15,099 ⁷¹	30,199 ⁴⁰	151,299⁶⁰
» 1889.....	122,396 ¹²	9,171 ⁷⁵	131,567⁸⁷	263 ¹⁸	27,595 ⁸⁸	57,910 ¹¹	6,407 ⁸⁸	13,130 ⁴⁷	26,260 ⁹⁵	131,567⁸⁷
» 1890.....	128,980 ⁰⁸	7,688 ²⁵	136,668²⁸	273 ⁸⁸	28,513 ⁸⁷	61,591 ⁶⁸	5,371 ⁰²	13,639 ⁴⁹	27,278 ⁹⁹	136,668²⁸
Summa	672,240⁰⁸	48,691⁷⁵	720,931⁸³	1,441⁸⁵	149,251¹³	320,375⁷⁹	34,016⁰⁷	71,949[—]	143,897⁹⁹	720,931⁸³

5. Kameralförhållanden.

Något hemman har icke under perioden fallit i ödesmål ej heller derifrån blifvit upptaget.

Skatteköp af rena kronohemman hafva förekommit: år 1886 å $\frac{3}{8}$ mantal uti 1 brukningsdel, år 1887 å tillsammans $\frac{5}{12}$ mantal uti 3 brukningsdelar, och år 1890 å tillsammans $\frac{7}{12}$ mantal uti 3 brukningsdelar.

Af s. k. halländska kyrkohemman har deremot ej under perioden någon försäljning egt rum.

Ej heller har någon af kronans jordbruksdomäner inom länet under perioden försålts.

Skattefrälseräntor hafva för statsverkets räkning inlösts:

År 1888.....	1 för.....	4,125 25 kr.
» 1889.....	15 » tillsammans.....	25,501 50 »
» 1890.....	3 » ».....	6,922 50 »
Summa 19 för tillsammans.....		36,549 25 kr.

Utaf kronans behållna *grundskatt* inom länet, utgörande år 1885 en summa af 126,134 kronor 50 öre, har, på grund af kungl. kungörelsen den 5 juni nämnda år, afskrifvits tillsammans 37,831 kronor 11 öre.

Af *båtsmanshållets* inom länet till sammanlagdt 364 nummer uppgående effektiva styrka hafva, jemlikt kungl. kungörelsen den 13 juli 1887, blifvit vakantsatta: 13 nummer år 1887, 69 år 1888 samt 44 hvardera af åren 1889 och 1890, eller tillsammans 170 nummer.

Jordafsöndringar, derför afgäld blifvit af Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande fastställd, hafva förekommit: 3 år 1886, 1 år 1887, 2 år 1888, 1 år 1889 och 5 år 1890, eller tillsammans 12.

Medföljande **tabell 3** utvisar förhållandet vid 1890 års slut med *hemman och lägenheter* samt *stadsjordar* äfvensom deras *taxeringsvärden*.

Uti bilagda **tabeller 4, 5 och 6** redovisas, i tabell 4 *fideikommiss*, i tabell 5 *egendomar, tillhörande inhemska aktiebolag*,

och i tabell 6 *egendomar, som tillhörde främmande magters undervåtar*.

Upplysningsvis meddelas här uppgift å de under perioden *exekutivt försållda fastigheter* samt de derför erhållna köpeskillingar (härin inbegripas jemväl fastigheter, som försålts jemlikt 28 § 2 momentet utsökningslagen och 51 § konkurslagen, sistnämnda lagrum sådant det lyder enligt lagen den 12 juni 1891):

Å r.	Antal.	Taxerings-	Summan af
		värdena året före försäljningen. Kr.	köpeskillingarne. Kr.
1886.....	42	703,075	675,289
1887.....	34	394,215	349,137
1888.....	71	589,828	525,052
1889.....	57	330,985	281,440
1890.....	30	346,600	311,283

Understöd af allmänna medel till utflyttningar i följd af laga skiften hafva utbetalts: 2,400 kronor år 1886, 1,350 kronor år 1887, 900 kronor år 1888, 1,200 kronor år 1889 och 562 kronor 50 öre år 1890, eller tillsammans 6,412 kronor 50 öre.

För landstingets och kommunernas tillgångar, skulder, inkomster och utgifter meddelas upplysning i den i sådant hänseende af Kungl. Statistiska Centralbyrån utgifna statistik. *Landstingsskatt* har debiterats:

År 1886 till belopp af 66,709 kr. 89 öre med 1 kr. pr bevilningskr.
» 1887 » » » 52,734 » 70 » » 80 öre » »
» 1888 » » » 39,993 » 35 » » 60 » » »
» 1889 » » » 20,739 » 60 » » 30 » » »

Under år 1890 har sådan beskattning ej behöft förekomma.

6. Politi.

A) **Undervisningsväsendet.** Den högre *elementarundervisningen* inom länet har under den nu gångna perioden liksom förut tillgodosetts genom statens å latinlinien fullständiga läroverk i Halmstad. Dessutom har under denna tid funnits lägre läroverk i Varberg samt pedagogier i länets öfriga städer.

Elementarläroverk för flickor äro inrättade i Halmstad och Varberg, med ett lärareantal år 1890 i det förre af 5 lärare och 9 lärarinnor samt i det senare af 2 lärare och 8 lärarinnor. Elevernas antal har i medeltal för vår- och höstterminerna utgjort:

	I Halmstad.	I Varberg.
År 1886.....	89	82
» 1887.....	96	74
» 1888.....	97	67
» 1889.....	92	76
» 1890.....	104	88.

Då de egentliga folkskolorna icke äro att anse såsom föremål för denna berättelse, får Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i afseende å *folkundervisningen* inom länet endast omnämna de

läroanstalter, hvilka verka bredvid folkskolan eller utöfver dess läroombåde, hvarvid först torde böra framhållas *folkhögskolan på Katrineberg* i Alfshögs socken. Denna skola handhafves af en styrelse af 12 (från och med år 1890 af 13) medlemmar, af hvilka 6 (från och med år 1890 7) äro utsedda af Landstinget och 5 af skolans principaler, hvarjemte skolans föreståndare, som är dess förste lärare, är sjelfskrifven ledamot.

Den årliga undervisningstiden, som är förlagd till vinterhalfåret, omfattar 5 kalendermånader, och den dagliga undervisningstiden har under åren 1886—1890 utgjort 8 timmar.

Lärokursen har under den ifrågavarande femårsperiodens fyra första läsår varit tvåårig, men under det sista (1889—1890) ettårig.

Läroämnen hafva varit: a) i 1:sta klassen: modersmålet, historia, geografi, naturkunnighet, räkning, geometri och fältmätning, bokföring, kommunalförfattning, välskrifning, ritning och sång; samt b) i 2:dra klassen: jordbrukslära, husdjursskötsel, veterinärkunskap, hofbeslag, fältmätning och afvägning, ritning, bokföring, modersmålet och räkning.

Undervisningen har under de trenne första läsåren bestridits af 3 lärare och under de tvenne sista af 2.

Eleverna, som böra vara fyllda 17 år vid sin intagning i skolan, hafva erlagt en årsafgift af 40 kronor vid inträde i första och 10 kronor vid inträde i andra klassen. Medellösa elever hafva såväl befriats från ifrågavarande årsafgift som ock erhållit understöd af dertill afsedda allmänna medel.

Lärjungarnes antal har under olika läsår utgjort:

Året 1885—1886.....	20,	deraf	uti	2:dra	klass	4
› 1886—1887.....	22,	›	›	›	›	7
› 1887—1888.....	15,	›	›	›	›	7
› 1888—1889.....	20,	›	›	›	›	6
› 1889—1890.....	18					

Summa 95, deraf uti 2:dra klass 24

Under läsåret 1890—1891 utgjorde elevantalet i folkhögskolan 19 och i landtmannaskolan 8, eller tillsammans 27.

Skolans inflytande på orten uppgifves hafva på det hela varit godt. Den säges hafva verkat till höjande både af folkbildningen inom länet och af den kommunala lifaktigheten.

Högre folkskolan i Onsala åtnjuter ett årligt statsbidrag af 1,200 kronor, hvarjemte kommunen bidrager med motsvarande belopp.

Länets landtbruksskola, hvilken fortfarande är förlagd å egendomen Klef i Dagsås socken, förestås af egendomens egare, direktören C. G. Torbjörnsson, och verkar efter samma plan som förut, med understöd af staten och hushållningssällskapet.

Slöjdskolor finnas numera flerstädes inom länet och äro afsedda hufvudsakligen för gossar; men jemväl för flickor finnas sådana å några ställen inrättade. Undervisningen i dessa skolor har hufvudsakligen till föremål, för gossarne träslöjd och för flickorna sömnad; och följes vid undervisningen i träslöjd vanligen det s. k. Nääs-systemet, i enlighet med den vid seminariet å Nääs använda modellserien.

Verkningarne af dessa skolor, hvilka i allmänhet äro förenade med folkskolorna och der undervisningen meddelas af folkskollärarne, hafva visat sig särdeles goda, bland annat deruti att de befrämja flitig skolgång, väcka intresse för kroppsarbete och öfva ett välgörande inflytande på barnens helse.

Af Hushållningssällskapet har årligen anslagits medel att förhjelpa folkskollärare att vid Nääs utbildas sig till slöjdlärare.

I detta sammanhang må omnämnas det å hemmanet Mäshult i Skällinge socken af Landstinget inrättade *vårdningshemmet för vanvårdade gossar*, hvilket utöfvar en välgörande verksamhet.

Att för folkundervisningen i länet göras stora uppoffringar synes bland annat framgå deraf, att enligt inkomna uppgifter under femårsperioden i ej mindre än 21 af länets landskommuner uppförts *nya skolhus*, deraf 4 uppförts i Vallda socken, 3 i Drängsered, 2 i hvardera af Veinge, Söndrum, Harplinge, Gällinge och Onsala samt 1 i hvardera af Hasslöf, Torup, Skrea, Krogsred, Alfshög, Vinberg, Sibbarp, Veddige, Värö, Ölmevalla, Landa, Frillesås, Idala och Fjärås. Kostnaderna för dessa skolhus hafva flerstädes uppgått till ganska höga belopp. Så t. ex. uppgifves det i Vinberg bygda skolhuset hafva kostat 25,000 kronor samt hvardera af skolhusen i Söndrum och Harplinge 10,000 kronor.

B) Rättsväsendet, fängvården och polisväsendet. Angående rättsväsendet och fängvården finnas utförliga redogörelser i cheffens för Eders Kungl. Maj:ts Justitiedepartement årliga berättelser; och torde, med åberopande af hvad härofvän i 1:a afdelningen är anfördt i afseende å förändring i den judiciella indelningen, m. m., Länsstyrelsen i öfrigt få hänvisa till berörda redogörelse.

Hvad beträffar *polisväsendet*, så har någon väsentlig förändring derutinnan i städerna icke under femårsperioden egt rum. Å landsbygden deremot har behofvet af förstärkt polisbevakning gjort sig kämbart, särskildt beroende på länets belägenhet såsom en genomfartsort för samfärdseln emellan landets vestliga delar och Norge, å ena sidan, samt södra Sverige och utlandet, särskildt Danmark, å andra sidan. Den kommunalpolis, som, enligt hvad förra femårsberättelsen innehåller, flerstädes inom länet inrättats, finnes fortfarande och har vid många tillfällen visat sig gagnande. Förutom de kommuner, i hvilka enligt samma berättelse kommunalpolis är inrättad, uppgifves sådan finnas uti: Slättåkra, bestående af kommunalnämndens ledamöter med dess ordförande såsom chef; Vessige med 1 befälhafvare och 7 konstaplar, Askome med 1 befälhafvare och 4 konstaplar, Drängsered och Krogsred, hvardera med 1 befälhafvare och 8 konstaplar, samt Nöslinge, om hvilkens sammanställning ingen uppgift aflemnats.

Dessutom har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i förening med Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i Kristianstads län under periodens tre sista år förordnat särskild polisman, stationerad vid Hallandsås, med afseende å det stora antal kringstrykande personer, hvilka färdas deröfver, en åtgärd som visat sig ganska verksam.

C) Kreditanstalter, sparbanker och mindre kassar. I likhet med under förra femårsperioden hafva under åren 1886—1890 följande *bankinrättningar* och *kreditanstalter* verkat inom länet, nemligen:

1:o. Hypoteksföreningen emellan jordegare i Småland med flere provinser;

2:o. Göteborgs enskilda banks kommissionskontor i Kungsbacka, hvilket likväl under år 1890 upphört med sin verksamhet derstädes;

3:o. Hallands enskilda bank i Halmstad, med afdelningskontor i Laholm, Falkenberg och Varberg;

4:o. Aktiebolaget Mellersta Hallands folkbank, som bedrifver sin rörelse i Falkenberg; samt

5:o. Hypoteksföreningen för Vestkustens städer, hvilken icke finnes i förra femårsberättelsen omnämnd och som med nådigt tillstånd numera i sig upptagit åtskilliga intill Göteborgs stad å landet befintliga byggnader och områden äfvensom Trollhättan. Bokslutet för år 1890 uppgifves visa en ansvarighetssumma af 1,242,622 kronor 70 öre.

6:o. Dessutom har den 1 maj 1890 i Kungsbacka en icke sedelutgifvande bank öppnat sin verksamhet, nemligen Norra Hallands bankaktiebolag, med en grundfond af 200,000 kronor, hvars bolagsordning af Eders Kungl. Maj:ts faststälts den 31 januari samma år.

Några nya sparbanker eller sparkassor hafva icke under perioden tillkommit, utan finnas fortfarande de inrättningar af dylik art, som i förra femårsberättelsen upptagas, med undantag af Årstads sparbank, hvars verksamhet upphört.

Angående *sjömanshusets* i Halmstad och *handelsföreningens* derstädes kassor, hafva uppgifter inkommit, nemligen beträffande Halmstads sjömanshus följande:

	Tillgångar.	Förvaltningskostnader.
År 1886	37,523 96 kr.	714 40 kr.
1887	39,150 —	815 85
1888	40,020 16	1,843 —
1889	40,078 65	1,744 29
1890	40,824 99	1,601 70

och beträffande handelsföreningen i Halmstad följande:

År.	Behållning från föreg. år.	Inkomster af ränta och delogareafg.	Summa kronor.	Utgifter till understöd och omkostnader.	Behållning vid årets slut.
1886	2,953 38	378 14	3,331 52	209 10	3,122 42
1887	3,122 42	503 55	3,625 97	258 30	3,367 67
1888	3,367 67	400 79	3,768 46	265 90	3,502 56
1889	3,502 56	404 18	3,906 74	371 46	3,535 28
1890	3,535 28	389 08	3,924 36	358 50	3,565 86

D) **Försäkringsinrättningar.** För de försäkringsinrättningar, som hafva sitt säte inom länet, lemnas redogörelse i bifogade tabell 7.

De försäkringsanstalter, hvilka dessutom meddelat försäkring, hafva äfven under nu gångna femårsperiod varit hufvudsakligen bolagen Skandia, Svea, Sverige, Skåne, Thule, Fylgia och Skandinavien samt Allmänna brandförsäkringsverket för byggnader å landet, Städernas allmänna brandstodsbolag och Städernas bolag till försäkring af lösegendom, hvarjemte äfven ett och annat utländskt bolag verkat i samma syfte.

Förutom de i förra femårsberättelsen upptagna brandförsäkringsanstalter har, enligt hvad numera uppgifvits och ofvan åberopade tabell utvisar, inom Skummeslöfs socken funnits en dylik inrättning, hvilkens verksamhet fortgått alltsedan år 1825, hvarjemte i Våxtorps socken finnas två brandförsäkringsbolag, af hvilka det ena, som ej upptagits i förra femårsberättelsen, är inrättadt år 1856.

Till skydd mot förlust genom hagelskada har äfven under ifrågavarande period ganska mycket anlåtats Skånes och Hallands hagelskadeförening, såsom häröfvan under rubriken jordbruk är anfördt.

Ett för nämnda provinser likaledes gemensamt bolag till försäkring af hästar har med år 1890 upphört med sin verksamhet.

Uti den inom Årstads socken befintliga inrättning för försäkring af fäkreatur utgjorde försäkringsvärdena och utbetaltes i ersättningar för förolyckade kreatur följande belopp:

	Försäkringsvärde.	Ersättningar.
År 1886	32,500 kr.	158 62 kr.
1887	29,440	450 84
1888	25,850	394 16
1889	18,650	238 50
1890	17,210	217 12

Inom Köinge socken finnes en hästförsäkringsförening, som under perioden utbetalt ersättningar för 5 hästar med tillhoppa 856 kronor.

Dylika föreningar finnas äfven inom Rolfstorps, Veddige och Träslöfs socknar, den sistnämnda med numera fastställt reglemente; och hafva under perioden ersättningar utgått inom Rolfstorps förening för 10 hästar med 2,250 kronor, inom Träslöfs för 15 hästar med 3,500 kronor samt inom Veddige för 3 hästar med 390 kronor.

E) **Helso- och sjukvård samt fattigvård.** Vid Särö och Gottskärs badorter, som äro ganska mycket besökta, finnas att tillgå varma och kalla saltsjöbad. Den förra badorten eges af agromomen J. W. Brattberg och den senare af ett bolag, benämndt »Gottskärs badhusaktiebolag».

Halmstads vattenkur har jemväl under perioden varit rätt mycket anlitat. Angående periodens fyra sista år har meddelats, att badgästernas antal utgjorde 349 år 1887, 308 år 1888, 341 år 1889 och 358 år 1890.

Den största och mest besökta badorten inom länet är emellertid Varberg, som både genom sitt läge och till följd af sina helsogifvande bad synes blifva en allt mer och mer eftersökt sommarvistelse- och kurort. Angående badgästernas antal derstädes är Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande likväl icke i tillfälle att meddela bestämd uppgift.

Från provinsialläkarne i länet har meddelats, att någon särskild *helsovårdsnämnd* icke finnes å landsbygden, utan handhafvas till sådan myndighet hörande åligganden af kommunalnämnderna. Då helsotillståndet inom länet under den gångna femårsperioden varit öfvervägande mycket godt, hafva kommunalnämndernas ifrågavarande åligganden icke förorsakat dem mycket besvär, och något vidare nit i dessa afseenden tyckas ej heller kommunalnämnderna sträfva att ådagalägga. I särskildt ett fall har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande måst ingripa emot kommunalnämnd, som härutinnan åsidosatt sina skyldigheter. Kommunalnämndernas verksamhet för allmänna helsovården har i allmänhet inskränkt sig till att taga vård om fattige sjuke samt att vid smittosamma sjukdomar tillkalla provinsialläkaren. I några få kommuner hafva nämnderna låtit företaga rengörings- och desinfektionsåtgärder efter sjukdomar af smittosam art.

Beträffande de inom länet befintliga *sjukvårdsanstalterna*, i Laholm, Falkenberg och Kungsbacka, torde få hänvisas till nemligen lasaretten i Halmstad och Varberg samt sjukstugorna efterföljande *tabell M.*

Tab. M. *Lasaretten i Halmstad och Varberg samt sjukstugorna i Laholm, Falkenberg och Kungsbacka åren 1886—1890.*

	Sängplatser.		Vårdade sjuke.				Inkomster under året.				Utgifter under året.		Dagliga medelkostnaden för hvar sjuk i kronor.
	Tillgängliga.	Dagligen i medeltal be- kagnade.	Överliggande vid årets början.	Under året inkomne.	Under året utskrifne.	Överliggande vid årets slut.	Balans från föregående år.	Landstingets anslag.	Legosängs- afgifter. ¹⁾	S u m m a.	Afkortning, sjukvård, aflöning m. m.	Balans till följande år.	
							Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
<i>Lasaretten i Halmstad.</i>													
År 1886.....	92	37·7	28	454	451	31	Brist	22,673·38	9,774·28	32,447·61	34,849·02	Brist	1·71
» 1887.....	92	35·1	31	369	374	26	do	25,680·48	8,968·14	34,648·57	32,318·88	2,334·74	1·94
» 1888.....	92	33·2	26	386	381	31	2,334·74	23,198·38	8,896·51	34,429·63	32,019·31	2,410·32	2·01
» 1889.....	83	30·6	31	408	413	26	2,410·32	22,110·32	8,656·67	33,177·31	29,529·47	3,647·84	2·22
» 1890.....	83	31·3	26	407	408	25	3,647·84	22,110·32	8,550·91	34,309·07	34,267·06	42·01	1·95
<i>Lasaretten i Varberg.</i>													
År 1886.....	48	22·3	12	360	361	11	1,557·76	10,235 —	2,270·57	14,063·33	12,667·79	1,395·54	1·44
» 1887.....	48	19·7	11	331	332	10	1,395·54	10,000 —	2,011·63	13,407·17	11,398·04	2,009·13	1·75
» 1888.....	48	18·6	10	295	291	14	2,009·13	10,500 —	1,950·10	14,459·23	10,202·24	4,256·99	1·68
» 1889.....	48	19·7	14	320	320	14	4,256·99	8,500 —	2,424·44	15,181·43	11,661·06	3,520·37	1·65
» 1890.....	48	24·4	14	398	397	15	3,520·37	8,100 —	3,615·15	15,235·52	14,501·30	734·22	1·39
<i>Sjukstugan i Laholm.</i>													
År 1886.....	20	13·1	9	221	226	4	—	4,700 —	1,948·90	6,648·90	8,111·88	— 1,462·98	1·52
» 1887.....	20	14·1	4	219	215	8	—	5,825 —	2,086·50	7,911·50	7,675·81	+ 235·69	1·28
» 1888.....	20	12·9	8	268	266	10	—	5,700 —	2,101·30	7,801·30	6,988·83	+ 812·47	1·33
» 1889.....	20	11·7	10	219	224	5	—	5,500 —	1,857·09	7,357·09	7,537·59	— 180·50	²⁾ 1·56
» 1890.....	20	13·7	5	238	237	6	—	5,000 —	2,516·59	7,516·59	8,919·02	— 1,402·43	²⁾ 1·54
<i>Sjukstugan i Falkenberg.</i>													
År 1886.....	24	15	12	182	184	10	216·28	4,800 —	2,086·15	7,102·43	6,218·55	883·88	1·17
» 1887.....	24	18	10	252	247	15	883·88	4,800 —	2,650·10	8,333·98	6,816·88	1,517·10	1·07
» 1888.....	24	12	15	158	160	13	1,517·10	4,775 —	2,130·70	8,422·80	5,995·43	2,427·37	1·36
» 1889.....	24	12	13	165	165	13	2,427·37	4,500 —	1,501·85	8,429·22	5,848·64	2,580·58	1·39
» 1890.....	24	17	13	252	254	11	2,580·58	4,000 —	3,218·75	9,799·33	7,500·54	2,298·79	1·23
<i>Sjukstugan i Kungsbacka.</i>													
År 1886.....	18	8·18	6	108	106	8	1,643·40	4,500 —	1,587·40	7,730·80	6,329·30	1,195·10	1·90
» 1887.....	18	8·54	8	130	136	2	1,195·10	4,500 —	1,660·50	7,355·60	6,035·21	1,217·71	1·93
» 1888.....	18	6·09	2	115	114	3	1,217·71	4,500 —	1,149·35	6,867·06	4,765·03	1,953·06	2·14
» 1889.....	18	7·33	3	97	90	10	1,953·06	3,800 —	2,040·80	7,793·86	5,657·01	1,697·24	1·94
» 1890.....	18	7·83	10	97	106	1	1,697·24	3,600 —	1,206·01	6,503·25	5,509·18	6·57	1·92

¹⁾ Legosängsavgiften per dag har utgjort 1:0) för utom länet boende: i enskildt rum 3 kr. och i allmänt rum 1 kr.; samt 2:0) för inom länet boende: i enskildt rum (femte klassen) 2 kr. och i allmänt rum i första klassen 70 öre, i andra klassen 50 öre, i tredje klassen 35 öre och i fjärde klassen 25 öre. För darrar (lasaretten i Halmstad och Varberg) utgår avgiften med 50 % förhöjning.

²⁾ Att den dagliga medelkostnaden för hvarje sjuk under dessa båda år något ökats, beror till stor del på prisstegring af lifsförnödenheterna.

Derjente anmärkes, att epidemisjukhus finnas i Halmstad och Varberg. — Beklagligen saknas deremot sjukhusanstalter på landsbygden till vård af epidemiskt sjuke. Behovvet af sådana gör sig emellertid mer och mer gällande, emedan å lasaretten och sjukstugorna icke intagas personer, behäftade med sjukdom, som kan anses smittosam.

Angående till *fattigvården* hörande frågor återopas Eders Kungl. Maj:ts Statistiska Centralbyrås årligen utkommande berättelser.

Upplysningsvis torde böra nämnas, att de härstädes anhängiggjorda fattigvårdsmålen antal utgjorde: 56 år 1886, 48 år 1887, 69 år 1888, 116 år 1889 och 77 år 1890.

F) **Fromma stiftelser.** Om dessa återopas den härvid följande **tabell 8**, hvilken innehåller de upplysningar, som härutinnan kunnat vinnas.

Halmstads slott i landskansliet den 3 november 1892.

C. NORDENFALK.

Gustaf Lindgren.

Carl Hufström.

Tab. 1.

FOLKMÄNGDEN I HALLANDS LÄN ÅREN 1886—1890.

1.		2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
		Den 31 december, enligt prester- skapets uppgifter.			Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motstående år.					
					Hela folkmängden.			Deraf frie från mantals- penningar.		
		Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.
Landsbygden	år 1886.....	58,135	61,169	119,304	58,156	61,986	120,142	26,861	29,734	56,595
	1887.....	57,748	61,066	118,814	57,987	61,285	119,272	27,156	29,249	56,405
	1888.....	57,021	60,694	117,715	57,475	61,057	118,532	27,071	29,318	56,389
	1889.....	56,420	60,133	116,553	56,449	60,457	116,906	26,788	29,000	55,788
	1890.....	55,905	59,867	115,772	56,383	60,531	116,914	26,870	28,964	55,834
Halmstads stad	år 1886.....	4,522	5,337	9,859	4,719	5,461	10,180	2,291	2,393	4,684
	1887.....	4,631	5,453	10,084	4,813	5,597	10,410	2,375	2,438	4,813
	1888.....	4,858	5,634	10,492	5,029	5,794	10,823	2,508	2,541	5,049
	1889.....	5,183	5,989	11,172	5,362	6,149	11,511	2,726	2,708	5,434
	1890.....	5,483	6,342	11,825	5,579	6,408	11,987	2,811	2,778	5,589
Varbergs stad	år 1886.....	1,934	2,289	4,223	1,981	2,346	4,327	878	964	1,842
	1887.....	1,977	2,374	4,351	2,002	2,405	4,407	898	1,009	1,907
	1888.....	1,946	2,395	4,341	1,973	2,425	4,398	904	1,038	1,942
	1889.....	2,020	2,435	4,455	2,034	2,463	4,497	946	1,083	2,029
	1890.....	2,008	2,379	4,387	2,030	2,434	4,464	964	1,110	2,074
Laholms stad	år 1886.....	710	852	1,562	727	843	1,570	323	340	663
	1887.....	728	859	1,587	746	829	1,575	326	343	669
	1888.....	723	855	1,578	758	835	1,593	313	347	660
	1889.....	735	844	1,579	747	854	1,601	319	355	674
	1890.....	724	867	1,591	732	877	1,609	314	363	677
Falkenbergs stad	år 1886.....	834	983	1,817	848	982	1,830	363	367	730
	1887.....	822	999	1,821	839	999	1,838	371	369	740
	1888.....	820	990	1,810	824	988	1,812	382	390	772
	1889.....	796	971	1,767	797	971	1,768	379	384	763
	1890.....	776	984	1,760	785	1,003	1,788	370	395	765
Kungsbacka stad	år 1886.....	323	427	750	321	395	716	116	134	250
	1887.....	319	422	741	329	426	755	121	131	252
	1888.....	343	429	772	336	426	762	131	134	265
	1889.....	327	420	747	335	419	754	131	133	264
	1890.....	335	436	771	335	434	769	125	138	263
Hela länet	år 1886.....	66,458	71,057	137,515	66,752	72,013	138,765	30,832	33,932	64,764
	1887.....	66,225	71,173	137,398	66,716	71,541	138,257	31,247	33,539	64,786
	1888.....	65,711	70,997	136,708	66,395	71,525	137,920	31,309	33,768	65,077
	1889.....	65,481	70,792	136,273	65,724	71,313	137,037	31,289	33,663	64,952
	1890.....	65,231	70,875	136,106	65,844	71,687	137,531	31,454	33,748	65,202

Tab. 2.

ALLMÄNNA VÄGAR OCH SKJUTSNING I HALLANDS LÄN ÅREN 1886—1890.

1. Särskilda slag af vägar.	2. Längd af hvarje vägslag vid 1890 års slut.	3. Deraf under åren 1886—1890		5. Kostnad för under åren 1886—1890				9. Längd af indelade, med skjutsanstalter för sedda vägar vid 1890 års slut.	10. Skjutsanstalter (vid 1890 års slut)			
		fulländade och afsy- nade nya vägar.	4. omlagda eller betydligt för- bättrade väg- sträckor.	fulländade nya vägar.		omlagda eller betyd- ligt förbättrade väg- sträckor.			med entreprenad.		utan entrepre- nad.	
				Af stats- medel.	Af lands- tingets ell. kommu- ners medel.	Af stats- medel.	Af lands- tingets ell. kommu- ners medel.		Gästgif- verier.	Skjuts- stationer.		
Å landsbygden:	Nymil.	Nymil.	Nymil.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Nymil.	Antal.	Antal.	Antal.	
Allmänna landsvägar	45·36	—	2·046	—	—	64,139	32,941·50	45·36	21	1	1	
Häradsvägar	95·2	—	—	—	—	—	—	56·51	6	2	—	
Sockenvägar	88·00	0·7	1·5	12,630	—	28,606·66	17,882·55	27·2	—	—	—	
I städerna	10·352	—	0·045	—	—	—	1,000	0·2	5	—	—	
Summa	239·412	0·7	3·591	12,630	—	92,745·66	51,824·05	129·27	32	3	1	
<i>Skjutslegan per nymil utgick vid 1890 års slut med:</i>												
1·70 kronor	hvilket är <i>maximilega med</i> entreprenadbidrag								vid	31	3	—
	hvilket är <i>maximilega utan</i> entreprenadbidrag								>	1	—	—
1·12	hvilket är <i>under maximilega</i>								>	—	—	1
Summa (skjutsanstalter)									32	3	1	
								I kungs- och krono- skjuts.	Vid gäst- gifverier med entre- prenad.	Vid skjuts- stationer med entre- prenad.	Vid skjuts- anstalter utan entre- prenad.	
Antal utgångna hästar under år 1886								107	2,758	12	134	
» » » » » 1887								35	2,396	12	108	
» » » » » 1888								6	2,656	11	97	
» » » » » 1889								8	2,977	5	—	
» » » » » 1890								—	2,778	119	—	
Summa (hästar)								156	13,565	159	339	

Tab. 3.

HEMMAN OCH LÄGENHETER SAMT STADSJORDAR M. M. I HALLANDS LÄN ÅR 1890.

1.	2.			3.		5.	6.					11.		12.	
	Hemman och lägenheter upptagna i jordeboken.						Antal brukningsdelar.	Antal lägenheter, verk och inrättningar utom de i jordeboken särskildt upptagna (i kol. 2—4).					Taxeringsvärdet (i kronor)		
	Antal.	Mantal.		Antal brukningsdelar.	Jordtorp.			Ryttare-, soldat- och båtsmanstorp.	Backstugor.	Verk och inrättningar.	Hus i köpingar, villor, m. m.	jordbruksfastighet.	annan fastighet.		
Oförmedlade.		Nuvarande.													
I. Landsbygden.															
A. Kronoegendomar.															
1) Under allmän disposition.															
a) Kungs- och kungsladugårdar samt säterier	5	14 $\frac{1}{2}$	14 $\frac{1}{2}$	6	69	—	16	7	—	365,900	105,700				
b) Boställen: hemman	159	121 $\frac{1}{2}$	109 $\frac{1}{2}$	173	131	—	34	2	7	2,364,000	51,500				
lägenheter	11	—	—	11	—	—	—	—	—	13,600	600				
c) Hemman	31	27 $\frac{1}{2}$	24 $\frac{1}{2}$	56	28	—	5	—	—	598,900	600				
Nybyggen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
d) Jordlägenheter	95	—	—	95	15	—	—	—	—	82,400	—				
e) Fiskerier	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,500				
f) Verk och inrättningar	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2,500				
2) Under enskild disposition.															
a) Säterier	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
b) Hemman	9	10 $\frac{1}{2}$	6 $\frac{1}{2}$	22	4	—	5	2	1	110,200	3,300				
Nybyggen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
c) Jordlägenheter	15	—	—	15	17	—	—	—	—	28,200	10,200				
d) Fiskerier	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12,500				
e) Verk och inrättningar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
B. Skatteegendomar.															
a) Boställen: hemman	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
lägenheter	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
b) Säterier	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
c) Hemman	1,933	1,633 $\frac{1}{2}$	1,262 $\frac{3}{4}$	6,241	1,027	128	693	192	462	26,844,200	1,813,100				
d) Jordlägenheter	55	—	—	55	291	—	—	—	—	114,700	76,900				
e) Fiskerier	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
f) Verk och inrättningar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
C. Frälseegendomar.															
a) Boställen: hemman	2	1	1	3	—	—	—	—	—	7,000	—				
lägenheter	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
b) Säterier och ladugårdar	52	87 $\frac{1}{2}$	79 $\frac{1}{2}$	82	283	—	90	29	40	4,477,300	393,200				
c) Rå- o. rörs- (insockne) hemman	488	375 $\frac{1}{2}$	308 $\frac{1}{2}$	1,220	411	—	218	35	1	6,827,100	271,100				
d) Hemman (utsockne)	1,609	1,283 $\frac{1}{2}$	1,111 $\frac{1}{2}$	4,567	1,270	—	495	160	172	23,353,800	808,800				
e) Jordlägenheter	99	—	—	99	107	—	—	—	—	47,500	39,800				
f) Fiskerier	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
g) Verk och inrättningar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
D. Andra fastigheter (som ej inräknats häröfvan).															
Kyrkor och andra offentliga byggnader	—	—	—	—	—	—	—	—	322	—	2,519,200				
Prälseräntor	—	—	—	—	—	—	—	—	16	—	99,900				
Summa	4,571	3,558 $\frac{1}{2}$	2,917 $\frac{3}{4}$	12,645	3,653	128	1,556	427	1,021	65,234,800	6,210,400				
Deraf fri från bevillning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,204,000	2,672,300				
II. Städerna.															
Hela antalet nybygda boningshus 1886—1890.	Mantal.		Antal landerier, jordlotter eller andra brukningsdelar.	Tomter.		Befintliga boningshus 1890.	Verk och inrättningar.	Kyrkor o. andra offentliga byggnader.	Taxeringsvärdet						
	Oförmedlade.	Nuvarande.		Bebygda.	Obebygda.				å jordar.	å hus och tomter.					
Laholm	14	—	167	131	58	229	—	13	450,300	1,012,800					
Halmstad	153	—	119	635	42	638	24	20	808,400	9,429,900					
Falkenberg	12	—	—	150	12	196	4	7	329,000	1,629,500					
Varberg	36	—	4	266	140	265	—	6	763,100	4,342,600					
Kungsbacka	6	—	—	90	12	74	—	9	67,000	802,100					
Summa	221	—	290	1,272	204	1,402	28	55	2,417,800	17,216,900					
Deraf fri från bevillning	—	—	—	—	—	—	—	—	51,300	1,742,800					

Tab. 4.

EGENDOMAR AF FIDEIKOMMISSNATUR I HALLANDS LÄN ÅR 1890.

K. Maj:s Befallningshafvandes Femårsberättelser 1886—1890. Hallands län.

1. Fideikommissinnehafvarens namn.	2. Egendomens namn.	3. Belägenhet. Socken.	4. 5. 6. 7. M a n t a l.				8. Summa.	9. Antal utjordar, ängar o. d. ej i mantal satt jord.	10. Antal verk och inrättningar.	11. 12. 13. 14. Taxeringsvärdet (i kronor)				
			4. Krono.	5. Skatte.	6. F r ä l s e.					11. å jordbruksfastighet.	12. å annan fastighet.	13. å frälseränta.	14. Summa.	
					Säterier, ladugårdar, rå och rör.	Allmänt frälse.								
Kammarherren friherre D. E. Stjerncrona	Stjernarp	Eldsberga.	—	—	8 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$	24 $\frac{1}{2}$	1	3	621,300	4,500	—	801,000	
		Tönnersjö.	—	—	—	11 $\frac{1}{2}$		—	—	—	165,200	—		—
		Bredared.	—	—	—	—		—	—	—	10,000	—		—
Ryttmästaren B. H. Staël von Holstein	Vapnö	Vapnö.	—	—	17 $\frac{3}{4}$	6 $\frac{1}{2}$	55 $\frac{1}{4}$	2	—	849,000	—	—	1,569,600	
		Enslöf.	—	—	—	—		—	—	—	12,500	—		—
		Holm.	—	—	10 $\frac{3}{4}$	13		—	—	1	539,100	1,000		2,900
		Söndrum.	—	—	5 $\frac{3}{4}$	—		—	—	—	148,000	—		—
		Qvibille.	—	—	—	1		—	—	—	17,100	—		—
		Tölö.	—	—	14 $\frac{3}{4}$	2		—	—	1	3	337,500		16,700
Friherre Nils G. O. Silfverschiöld...	Gåsevadsholm	Gällared.	—	—	—	1	—	—	—	6,000	—	—	952,000	
		Lindberg.	—	—	—	2	—	—	—	21,600	—	—		
		Torpa.	—	—	—	—	—	—	1	—	100	—		—
		Ölmevalla.	—	—	—	2	—	—	—	—	24,000	—		—
		Landa.	—	—	—	1	—	—	—	—	14,200	—		—
		Frillesås.	—	—	1	—	—	—	—	—	25,000	—		—
		Fjärås.	—	—	18	9 $\frac{1}{2}$	—	—	—	3	446,100	8,000		—
		Förlanda.	—	—	—	1	—	—	—	—	5,600	—		—
		Hanhals.	—	—	—	—	—	—	—	—	2,000	—		—
		Lindome.	—	—	—	2	—	—	—	—	26,000	—		—
		Elfsåker.	—	—	—	2 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—	19,200	—		—
		Summa	—	—	—	4	76 $\frac{3}{4}$	60	136 $\frac{1}{4}$	5	10	3,269,500		30,200

Tab. 4.

Hallands län.

Tab. 5.

EGENDOMAR TILLHÖRANDE INHEMSKA AKTIEBOLAG, I HALLANDS LÄN ÅR 1890.

1. Aktiebolagets namn.	2. Egendomens namn.	3. Belägenhet. Socken (stad).	4. 5. 6. 7. M a n t a l.				8. Summa.	9. Antal utjordar, ängar o. d. ej i man- tal satt jord.	10. Antal verk och inrätt- ningar (fastig- heter i städer).	11. 12. 13. 14. Taxeringsvärdet (i kronor)			
			4. Krono.	5. Skatte.	6. F r ä l s e.					11. å jord- bruks- fastighet.	12. å annan fastighet.	13. å frälse- ränta.	14. Summa.
					Süterier, ladugårdar, rå och rör.	Allmänt frälse.							
Wallbergs fabriks aktiebolag	Frennarp n:o 1	Snöstorp.	—	—	1	—	—	1	30,000	50,000	—	961,200	
	Slottsmöllans fabriker	Halmstads stad.	—	—	—	1	62	37	87,200	794,000	—		
Marbäckes trämasseaktiebolag	Marbäck n:o 1	Snöstorp.	—	—	—	—	—	1	—	75,000	—	75,000	
Johansfors sågverks aktiebolag	Johansfors	Slättåkra.	—	7	—	—	—	2	2,300	35,000	—	38,300	
	Grumshult n:o 1	Enslöf.	—	25	—	—	271	—	1,000	—	—		
Nissaströms pappersmasseaktiebolag.	Grumshult n:o 1	D:o.	—	—	—	—	—	1	—	75,000	—	75,000	
Skandinaviska jutespinneri- och väf- veraktiebolaget	Oskarström	Slättåkra.	—	1	—	—	—	2	77,500	500,500	—	582,000	
	Espered n:o 1	Enslöf.	—	—	—	—	1	—	4,000	—	—		
Halmstads stenhuggeriaktiebolag	Eketånga stenhuggeri	Söndrum.	—	—	—	—	—	1	1,000	—	—	1,000	
Steninge glasbruks aktiebolag	Steninge glasbruk	Steninge.	—	11	—	—	11	1	24,000	58,000	—	82,000	
Mölneby aktiebolag	Hertings ängsåg	Skrea.	—	10	—	—	—	1	7,200	46,000	—	65,100	
	En qvarn i Askome n:o 5	Askome.	—	—	—	—	—	1	—	8,000	—		
	Forsabaeka ängsåg	Vinberg.	—	—	27	—	121	1	900	3,000	—		
Ätrafors trämasseaktiebolag	Ätrafors	Okome.	—	—	—	—	—	1	—	100,000	—	100,000	
Rolfstorps mejeriaktiebolag	Rolfstorps mejeri	Rolfstorp.	—	—	—	—	—	1	—	4,000	—	4,000	
Hunestads d:o	Hunestads d:o	Hunestad.	—	—	—	—	—	1	—	5,000	—	5,000	
Åttabro d:o	Åttabro d:o	Lindberg.	—	—	—	—	—	1	—	7,000	—	7,000	
Derome d:o	Derome d:o	Ås.	—	—	—	—	—	1	—	5,000	—	5,000	
Skåne—Hallands jernvägs aktiebolag	Lägenheten Liseberg	Laholms stad.	—	—	—	—	—	1	—	500	—	500	
Appeltofftska bryggeriaktiebolaget ...	Hus, tomter och jordar	Halmstads stad.	—	—	—	—	—	1	3	2,600	67,300	69,900	
Halmstads nya ridhusaktiebolag	Hus och tomt	D:o.	—	—	—	—	—	1	—	19,000	—	19,000	
Östra bryggeriaktiebolaget	Byggnader och tomt	D:o.	—	—	—	—	—	1	—	81,000	—	81,000	
Halmstads gjuteriaktiebolag	D:o d:o	D:o.	—	—	—	—	—	1	—	60,000	—	60,000	
Halmstad—Nässjö jernvägs aktiebolag	En tomt	D:o.	—	—	—	—	—	1	—	6,200	—	6,200	
Mellersta Hallands d:o d:o	En jord	D:o.	—	—	—	—	—	1	—	600	—	600	
Varbergs byggnadsaktiebolag	Byggnader, tomter och jordar	Varbergs stad.	—	—	—	—	—	1	1	2,000	12,300	14,300	
Varbergs mejeriaktiebolag	D:o d:o	D:o.	—	—	—	—	—	1	1	1,400	12,600	14,000	
Varbergs badhusaktiebolag	Byggnader och tomt	D:o.	—	—	—	—	—	1	—	51,000	—	51,000	
Varberg—Borås jernvägs aktiebolag.	Odaljorden	D:o.	—	—	—	—	—	5	—	4,300	—	4,300	
Varbergs teateraktiebolag	En tomt	D:o.	—	—	—	—	—	1	—	800	—	800	
Varbergs snickeriaktiebolag	Byggnader, tomter och jordar	D:o.	—	—	—	—	—	1	1	2,000	24,300	26,300	
		Summa	—	18258	1	27	17256	74	67	247,400	2,101,100	—	2,348,500

Tab. 6.

EGENDOMAR TILLHÖRANDE FRÄMMANDE MAGTERS UNDERSÅTAR, I HALLANDS LÄN ÅR 1890.

1. Främmande magters och undersåtens namn.	2. Egendomens namn.	3. Belägenhet. Socken (stad).	4. 5. 6. 7. 8. M a n t a l.					9. Antal utjordar, ångar o. d. ej i mantal satt jord.	10. Antal verk och inrättningar (fastigheter i städer).	11. 12. 13. 14. Taxeringsvärdet (i kronor)				
			Krono.	Skatte.	Frälse.		Summa.			å jordbruksfastighet.	å annan fastighet.	å frälseränta.	Summa.	
					Säterier, ladugårdar, rå och rör.	Allmunt frälse.								
M. A. Treschow, norrman	Sannarp	Årstad. Abild.	—	—	7½	—	8½	6	—	350,000	—	—	—	379,000
B. Friis, dansk Nils Rolsted, d:o	Mällösa Joastorp	Våxtorp. Sibbarp.	—	¾	2	—	2¼	—	—	135,000	—	—	—	
Stenhuggerifirman Kessel & C:o, tysk	Odaljordar med åbyggnader	Varbergs stad.	—	—	—	—	—	1	1	15,000	7,600	—	—	22,600
George Hindbye, engelsman	En odaljord med d:o	D:o.	—	—	—	—	—	1	1	5,800	500	—	—	6,300
		Summa	—	1¼	9½	1¾	11¼	8	3	541,300	12,600	—	—	553,900

Tab. 6 o. 7.

Tab. 7.

BRAND- OCH KREATURSFÖRSÄKRINGSINRÄTTNINGARNES VERKSAMHET, I HALLANDS LÄN ÅREN 1886—1890.

1. Inrättningens namn och verksamhetsområde.	2. År då verksamheten började.	3. Inflyttna försäkringsavgifter (eller utdebiterade belopp). 1886—1890.	4. Öfriga inkomster. 1886—1890.	5. Utbetalda brandskadeersättningar. 1886—1890.	6. Afsättningar till fonder. 1886 1890.	7. Öfriga utgifter. 1886—1890.	8. Be-fintliga fonder eller tillgångar vid slutet af år 1890.	9. Försäkringsbelopp		10. 11. 12. 13. Utdebiteringsgrund. Utdebiterade öre för hvarje 100 kr. ansvarsighetsbelopp.					14. 15. Eldsvådor för hvilka under 1886—1890 utbetalts ersättning		16. Anmärknin-gar.
								tecknad under loppet af år 1890.	qvarstående vid slutet af år 1890.	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.	endast för fast eller endast för lös egen-dom.	både för fast och lös egen-dom.	
I. Brandförsäkringsinrättningar.																	
Hallands läns brandstodsbolag (Höks, Tönnersjö, Halmstads och Årstads härad samt eventuellt äfven öfriga härad i länet).	1889	Kr. 7,799	Kr. 2	{ 2,143 2,763 }	{ 402 — }	2,492	—	Kr. 4,351,000	Kr. 4,351,000	{ — — }	{ — — }	{ — — }	{ — — }	{ — — }	{ 20 — }	{ 2 — }	{ — — }
Laholms och Veinge socknars enskilda brandstodsbolag.	1863	Kr. 4,792	Kr. 2,967	{ 5,375 684 }	{ — — }	383	11,902	{ 288,075 15,828 }	Kr. 446,355	{ — — }	{ 40 40 }	{ 25 25 }	{ 25 25 }	{ 25 25 }	{ 4 3 }	{ — — }	{ — — }
Knäreds församlings d:o.	1874	{ 1,180 797 }	{ 119 — }	{ 481 600 }	{ 1,109 703 }	203	{ 2,556 2,460 }	{ 412,800 438,000 }	{ 412,300 434,300 }	{ — — }	{ — — }	{ 10 10 }	{ 10 10 }	{ 10 10 }	{ — — }	{ 1 — }	{ — — }
Renneslöfs pastorats d:o.	1856	{ 5,254 — }	{ 5,334 — }	{ 9,890 1,588 }	{ — — }	706	18,970	—	Kr. 996,890	{ — — }	{ — — }	{ — — }	{ 30 — }	{ — — }	{ 8 9 }	{ — — }	{ — — }
Östra Karups d:o d:o.	1871	{ 548 869 }	{ — — }	{ 95 — }	{ — — }	299	11,488	{ 213,041 338,373 }	{ 213,041 338,373 }	{ 10 10 }	{ — — }	{ — — }	{ — — }	{ — — }	{ — — }	{ 3 — }	{ — — }
Skunmeslöfs sockens d:o.	1825	{ 1,171 418 }	{ — — }	{ 452 150 }	{ 536 268 }	57	{ 13,801 4,990 }	{ — 25,740 }	{ 187,640 55,123 }	{ — — }	{ — — }	{ — — }	{ — — }	{ — — }	{ — — }	{ — — }	{ 1 — }

Hallands län.

Tab. 7. (Forts.) BRAND- OCH KREATURSFÖRSÄKRINGSINRÄTTNINGARNES VERKSAMHET, ÅREN 1886—1890.

1. Inrättningens namn och verksamhets- område.	2. År då verk- sam- heten hör- jade.	3. Infutna försäkrings- afgifter (eller utdebiterade belopp).	4. Öfriga inkomster.		5. Utbetalda skade- ersättningar.	6. Afsättningar till fonder.		7. Öfriga utgifter.	8. Be- fintliga fonder eller till- gångar vid slutet af år 1890.	9. Försäkringsbelopp		11. Utdebiteringsgrund. Utdebiterade öre för hvarje 100 kr. ansvarighetsbelopp.					12. Eldsvådor, för hvilka under 1886—1890 utbetalts ersättning		13. Anmärknin- gar.
			1886—1890.	1886		1890.	1886—1890.			1886—1890.	1886—1890.	1886	1887.	1888.	1889.	1890.	1886.	1887.	
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	Antal.	Antal.		
Hasslöfs sockens brandstods- bolag.	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1865	—	{ 754 377 }	—	—	—	—	—	{ 10,407 5,203 }	249,230	10	10	10	—	—	—	—	
Våxtorps d:o d:o.	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1870	{ 820 400 }	—	{ 775 380 }	—	—	—	—	{ 256,000 120,000 }	99,855	{ — 8 }	22	—	—	—	—	1	1
Våxtorps sockens mindre d:o.	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1856	{ 180 200 }	296	—	—	136	579	—	{ 50,060 53,465 }	{ 5 5 }	5	5	—	5	5	—	—	—
Hishults sockens enskilda d:o.	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1876	7,077	—	4,352	—	489	2,336	—	{ ? 411,340 }	10	10	10	20	20	—	4	—	
Snöstorps pastorats d:o d:o.	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1869	9,115	9,247	{ 3,400 2,966 }	—	10,275	1,722	43,943	{ ? 490,250 477,430 }	25	—	25	25	10	—	2	3	
Enslöfs m. fl. socknars d:o (Enslöfs, Öfraby och Holms socknar).	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1865	{ 4,842 3,427 }	{ 511 912 }	{ 5,228 3,656 }	—	—	{ 169 293 }	{ 2,350 4,691 }	{ 15,510 23,250 }	{ 552,730 749,340 }	20	20	20	20	10	11	25	14
Torups sockens enskilda d:o.	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1867	{ 400 179 }	886	2,996	—	—	—	1,465	{ ? 203,765 72,332 }	—	—	—	—	—	—	2	—	
Söndrums sockens d:o.	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1867	{ — 1,157 }	{ 2,169 1,929 }	—	—	—	{ 100 100 }	{ 10,925 9,949 }	{ 2,200 1,700 }	{ 228,017 234,750 }	30	15	10	—	—	—	—	—
Harplinge pastorats d:o.	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1852	11,523	2,570	24,275	—	—	827	11,626	{ 76,185 1,085,925 }	10	10	10	10	10	—	10	—	
Getinge m. fl. socknars d:o (Getinge, Refvinge, Slöinge, Eftra och derintill angrän- sande socknar).	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1862	34,283	2,108	41,385	—	—	2,029	3,227	{ ? 4,894,920 }	10	10	20	10	20	—	22	—	
Årstads m. fl. socknars d:o (Årstads, Asige, Abilda, Ves- sige, Askome, Skrea, Eftra och Slöinge socknar).	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1847	5,853	7,355	34,698	—	—	6,716	3,990	{ 40,605 3,052,905 }	—	—	—	—	—	—	9	—	
Drängsereds sockens d:o.	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1872	{ 470 575 }	—	{ 618 100 }	—	604	95	3,580	{ 2,730 1,300 }	{ 115,175 78,095 }	25	25	25	25	25	1	1	
Krogsereds d:o d:o.	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1881	{ 1,334 1,200 }	—	{ 2,600 — }	—	471	50	{ 1,381 1,378 }	{ 1,570 2,170 }	{ 99,340 75,980 }	25	50	25	25	25	1	—	
Gällareds d:o d:o.	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1876	{ 15 15 }	—	—	—	—	22	17	{ ? 104,300 51,560 }	—	—	—	—	—	—	—	—	
Gunnarps d:o d:o.	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1865	{ 432 402 }	—	{ 402 362 }	—	—	{ 32 40 }	—	{ ? 103,010 148,020 }	—	19	13	—	—	—	—	2	
Ljungby och Alfshögs socknars brandstodsbolag.	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1866	{ 4,739 2,384 }	{ 602 1,606 }	{ 5,060 12,259 }	—	133	{ 148 140 }	{ 2,028 2,575 }	{ ? 373,555 661,850 }	—	42	30	60	—	1	4		
Vinbergs sockens d:o.	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1868	{ 3,384 4,725 }	—	{ 6,482 4,990 }	—	816	{ 202 1,096 }	{ 816 1,096 }	{ ? 369,132 237,067 }	15	15	15	15	15	—	1	1	
Stafinge d:o d:o.	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1865	{ 1,428 4,520 }	—	{ 1,341 4,319 }	—	—	87	42	{ 7,800 11,990 }	{ 489,540 532,830 }	17	4	9	—	—	1	2	
Morups d:o d:o.	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1866	{ 8,574 9,923 }	—	{ 8,405 9,507 }	—	543	42	—	{ ? 687,095 895,070 }	—	—	8	49	67	—	6		
Fagerreds pastorats d:o (Fager- reds, Ullareds och Källjö socknar).	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1866	{ 689 339 }	{ 2 2 }	{ 649 299 }	—	4	{ 38 4 }	{ 1,500 770 }	{ 59,735 39,174 }	—	—	—	72	46	—	2		
Okome m. fl. socknars d:o (Okome, Köinge, Svarträ, Ul- lareds och Gällareds socknar).	{ Fast egendom } { Lös egendom }	1866	{ 4,877 1,248 }	—	{ 5,914 3,163 }	—	—	{ 261 266 }	{ — — }	{ 16,600 6,400 }	{ 468,900 588,000 }	—	—	100	5	—	1	9	

Sibbarps sockens brandstods- bolag (Sibbarps och en del af Dagsås socknar).	{ Fast egendom Lös egendom }	1866	{ 2,286 1,998 }	{ 493 471 }	{ 995 709 }	{ 1,605 1,581 }	{ 119 123 }	{ 2,633 2,580 }	{ 16,250 16,650 }	{ 250,325 224,840 }	25	25	25	25	25	25	1	2
Tvååkers d:o d:o.	{ Fast egendom Lös egendom }	1884	{ 4,171 8,409 }	{ 143 — }	{ 3,973 8,047 }	{ — — }	{ 537 — }	{ 166 — }	{ 21,860 44,655 }	{ 630,535 1,171,620 }	28	14	28	—	3	—	1	7
Träslöfs d:o d:o.	{ Fast egendom Lös egendom }	1865	{ 12,020 11,377 }	{ — — }	{ 11,490 11,391 }	{ — — }	{ 516 — }	{ — — }	{ 110,000 190,000 }	{ 1,206,770 1,898,340 }	—	92	13	—	—	—	—	6
Lindbergs pastorats d:o.	{ Fast egendom Lös egendom }	1878	{ 2,424 2,805 }	{ 30 — }	{ 2,424 2,805 }	{ — — }	{ 30 — }	{ — — }	{ 6,890 21,995 }	{ 514,360 795,477 }	—	50	—	—	—	—	—	1
Veddige d:o d:o.	{ Fast egendom Lös egendom }	1851 1869	{ 7,321 200 }	{ — 4,362 }	{ 1,700 200 }	{ — — }	{ — — }	{ 32,188 — }	{ — — }	{ 1,801,570 — }	10	10	10	10	10	—	—	1
Stråvalla sockens d:o.	Lös egendom	1882	—	—	—	—	—	—	98,423	98,423	—	—	—	—	—	—	—	—
Värö d:o d:o.	{ Fast egendom Lös egendom }	1869	{ 2,335 — }	{ — — }	{ 2,255 — }	{ — — }	{ 80 — }	{ — — }	{ 6,550 1,231,900 }	{ — — }	—	—	24	—	—	—	—	3
Ölnevalle och Landa socknars d:o.	{ Fast egendom Lös egendom }	1862	{ 8,787 1,663 }	{ 191 — }	{ 8,795 1,621 }	{ — — }	{ 140 42 }	{ 43 — }	{ 6,965 3,457 }	{ 487,260 433,370 }	—	153	15	11	—	—	—	—
Gällinge sockens brandstods- förening.	{ Fast egendom Lös egendom }	1885	{ 2,047 — }	{ — — }	{ — — }	{ 475 — }	{ 72 — }	{ — 475 }	{ 800 4,950 }	{ 6,500 147,400 }	25	25	25	25	25	—	—	—
Fjärås d:o d:o.	{ Fast egendom Lös egendom }	1829	{ 2,373 1,385 }	{ — — }	{ 904 640 }	{ — — }	{ — — }	{ 456 — }	{ 14,591 1,886 }	{ 16,810 31,100 }	—	—	—	—	—	—	1	1
Förlanda sockens brandstods- bolag.	{ Fast egendom Lös egendom }	1831	{ 252 — }	{ 2,513 — }	{ 75 — }	{ — — }	{ 186 — }	{ 12,150 — }	{ 3,600 — }	{ 121,590 70,997 }	—	—	—	—	—	—	1	—
Lindome d:o d:o.	{ Fast egendom Lös egendom }	1865	{ 13,222 — }	{ 212 — }	{ 11,764 — }	{ — — }	{ 1,065 — }	{ 604 — }	{ 16,000 — }	{ 1,354,930 — }	—	24	5	5	66	—	—	3
Elfsåkers d:o d:o.	{ Fast egendom Lös egendom }	1852	{ 1,240 3,043 }	{ 4,521 701 }	{ — — }	{ — — }	{ 883 141 }	{ 21,701 5,801 }	{ 3,700 1,100 }	{ 226,500 224,085 }	50	50	50	50	50	—	—	—
Tölö d:o d:o.	{ Fast egendom Lös egendom }	1824 1853	{ 495 — }	{ 2,944 — }	{ 3,000 2,926 }	{ — — }	{ 507 — }	{ 10,137 — }	{ 49,775 — }	{ 416,010 — }	—	—	—	—	88	—	—	1
Släps d:o d:o.	{ Fast egendom Lös egendom }	1855	{ 3,562 — }	{ 4,787 — }	{ 25 — }	{ — — }	{ 637 — }	{ 21,200 — }	{ 5,500 2,450 }	{ 424,625 218,765 }	30	30	30	30	30	—	—	1
Vallda d:o d:o.	{ Fast egendom Lös egendom }	1837	{ 2,083 601 }	{ 6,455 — }	{ 89 — }	{ — — }	{ 11,955 — }	{ 22,483 2,459 }	{ 5,820 5,900 }	{ 425,590 336,500 }	—	—	—	—	—	—	1	—
Summa	—	—	249,656	69,726	290,630	20,074	36,291	325,376	7,428,007	43,691,782	—	—	—	—	—	—	91	137
II. Kreatursförsäkrings- inrättningar. *)																		
Värö sockens hästförsäkringsförening	—	1883	2,723	236	3,769	—	149	—	75,370	81,560	50	50	50	100	50	—	26	—
Släps sockens kreatursförsäkringsförening	—	1887	775	10	565	—	98	908	19,990	19,865	—	75	100	100	100	—	6	—
Summa	—	—	3,498	246	4,334	—	247	908	95,360	101,425	—	—	—	—	—	—	32	—

Anmärkingar:

*) Naturaprestationer äro inberäknade. — 2) Inga återförsäkringar. — 3) D:o d:o. — 4) För kreatursförsäkringsinrättningarne i Årstads och Köinge socknar lemnas redogörelse i berättelsens text.

Tab. 8.

FROMMA STIFTELSE, STIPENDIIFONDER, PENSIONSANSTALTER, SJUKKASSOR OCH DERMED JEMFÖRLIGA
INRÄTTNINGAR I HALLANDS LÄN ÅR 1890.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål.	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning under år 1890		Stiftelsens storlek vid slutet af år 1890.		Stiftelsen förvaltas af:	Anmärkingar.
				till nedanstående antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.	Kapital. Kronor.	Deraf värde af fastigheter. Kronor.		
A. Å landsbygden.									
<i>a) Stiftelser för egentlig fattigvård, för s. k. pauvres honteux och dylikt.</i>									
Rasmussenska, Burensköldska och Dahlbergiska donationerna, af domkapitlet i Göteborg sammanslagna under namn af den Dahlbergiska donationen.	Understöd åt Hasslöfs pastorats fattige, lönebidrag åt orgelnist samt understöd åt fattig prestenka.	Pål Rasmussen, inspektor. Göran Burensköld, löjtnant. H. Dahlberg, prost.	1710 1795 ²⁷ / ₂ 1759 ²⁵ / ₂	36	57	950	—	Pastor i Hasslöf.	
Lilliehöökiska fattigfonden.	Att årligen vid jultiden lemna understöd åt företrädevis sådana fattiga inom Vinbergs socken, som icke åtnjuta full fattigförsörjning.	Fröken Ulrika Catarina Elisabeth Lilliehöök å Lindhult.	1860 ¹¹ / ₉	18	90	1,500	—	Pastor och kyrkoråd.	
D:o d:o. Johannes Jonassons donation.	D:o d:o inom Stafsinge socken. Understöd till sådana Frillesås församling tillhörande fattige, som ej erhålla bidrag af fattigvården.	Densamma. J. Jonasson från Biared, hemmanssegare.	1860 ¹¹ / ₉ 1865 ⁴ / ₆	22 10	90 50	1,500 1,000	—	D:o d:o. Kyrkorådet i Frillesås.	
Krookska donationsfonden.	Understöd till 5 eller 6 fattiga, under Rossared mantalskrifna personer, hvilka deraf gjort sig förtjenta.	C. A. Krook, ryttmästare.	1878 ⁴ / ₁₂	6	255	5,015	—	Kommunalnämnden i Fjärås.	1)
Kockska donationen.	Understöd till 2 styrmans- och 4 sjömansenkor från Onsala socken.	Hans Olsson Kock, sjökaptan.	1841 ² / ₆	6	30	600	—	Kyrkorådet i Onsala.	
Jungfru Emma Vilhelmina Olssons i Algusered d:o. Dahlgrenska donationen.	Till välkända fattiga kvinnor i Släps församling. <i>a)</i> Understöd, utan inskränkning i kommunens fattigvårdsförbindelse, åt behöfvande inom Släps socken till vedbrand och beklädnad, särdeles under den kalla årstiden.	Jungfru E. V. Olsson i Algusered. B. E. Dahlgren, grosshandlare, och hans hustru A. L. Dahlgren.	1883 ²⁴ / ₁₁ 1874 ¹⁶ / ₅	3 91	200 553	4,000 10,000	—	Pastorsembetet och kommunalnämnden i Släp. D:o d:o.	2)
Enkan Anna Kristina Andersdotters donation.	<i>b)</i> D:o d:o till behöfvande inom Vallda socken. Understöd till äldre, för gudsfruktan kända, ogifta fruntimmer eller enkor inom Tölö församling.	Desamma. Enkan A. K. Andersdotter i Hjelm.	1874 ¹⁸ / ₅ 1851 ³ / ₁₁	168 7	553 55	10,000 1,000	—	D:o d:o i Vallda. Pastorsembetet i Tölö.	3)
<i>b) Stiftelser och inrättningar för barnavård och barnundervisning.</i>									
Kjellbergiska donationsfonden.	Kostnadsfri undervisning i ren kristendom och annat nödigt, äfvensom i handaslöjd, i Fjärås församling.	C. F. Kjellberg och hans hustru C. S. Krook.	1846 ¹² / ₇	—	—	6,450	—	D:o i Fjärås.	4)
Silfverschöldska donationen.	Inköp till folkskolan i Tölö församling af högre undervisningsmateriel.	Friherre C. O. Silfverschöld å Gäsevadsholm.	1866 ⁸ / ₁₀	—	—	1,386	—	Skolrådet i Tölö jemte innehafvaren af Gäsevadsholms fideikommiss.	
Kyrkoherden A. J. Lundgrens fond.	Fattiga skolbarns beklädnad.	Kyrkoherden A. J. Lundgren.	1880. Ingen stiftelseurkund.	—	60	500	—	Skolrådet i Landa.	5)
Annebergiska donationsfonden.	D:o d:o.	P. Olsson å Anneberg, landbrukare.	1888 ¹³ / ₂	5	50	1,000	—	D:o i Tölö.	
Dockska fonden.	Skolväsendets befrämjande i Ysby och Renneslöfs socknar.	Nils Dock, prost i Renneslöf.	1864 ²¹ / ₁	—	38	800	—	Skolråden i Ysby och Renneslöf.	6)
v. Möllerska donationen.	Hjelp till skolgång åt 1 fattigt barn inom Hasslöfs socken.	P. v. Möller d. y., possessiönat.	1872 ²⁰ / ₈	—	30	500	—	Pastor i Hasslöf.	7)
Barnhemmet på Lyckan i Snöstorps socken.	Att vårda och uppfostra medellösa barn.	Fröknarne Marie Charlotte och Hilda Kollinius.	1878 ¹ / ₂	25	5,600	—	—	Fröken H. Kollinius.	8)
Edgrenska donationsfonden.	Bispringande af fattiga skolbarn i Morups socken.	Prosten Edgrens arvingar.	1870 ¹⁵ / ₃	25	50	1,000	—	Skolrådet.	

MakarneHolms stipendiifond.	Att uppmuntra flitiga barn i folkskolan.	A. R. Holm och Maria F. Holm.	1877 ³⁰ / ₄	—	—	700	—	Gifvarne i deras lifstid, sedan skolrådet.	
Törnblomska donationen.	Bidrag till underhåll af fattiga skolbarn inom Fagerreds, Ullareds och Källsjö socknar samt till inköp af biblar åt fattiga och flitiga nattvardsbarn derstädes.	B. A. Törnblom, kommunister, och hans hustru.	1870 ²⁴ / ₁₂	49	90	1,590	—	Pastorsembetet.	
<i>f) Andra stiftelser och inrättningar.</i>									
Montanska donationen.	Att understödja stiftarnes samtliga arfvingar samt Knäreds och Ödsmåls (i Göteborgs och Bohus län) socknars kyrkor och fattiga med årliga arrendefkastningen af de s. k. Montanska godsens, 23 ¹ / ₂ oförmedlade eller 14 ⁵ / ₁₂ förmedlade mantal.	Benedictus Montan, prost i Knäred, hans fru Rebecka Rosche och deras dotter Märta Maria Mannerschantz.	1784 ⁹ / ₈	8	—	—	—	En af arfvingarne och hemmanens åbor vald kurator. ⁹⁾	
Strömvallska donationsfonden.	Något för Gällareds och Gunnarps församlingar välgörande ändamål.	A. J. Strömvall, kyrkoherde i Gällared.	1872 nov.	—	586	11,508	—	Pastor och en ledamot från hvardera församlingen. ¹⁰⁾	
Per Svenssonska d:o.	a) Bidrag till Okome sockens utgifter för folkskolorna. b) Förstärkande af fattigkassan. c) Förstärkande af kyrkokassan.	Per Svensson, hemmansegare.	1878 ²³ / ₄	—	120	5,091	1,000	Skolkassans förvaltare.	
				—	120	5,091	1,000	Kommunalkassans d:o.	
				—	120	5,091	1,000	Kyrkokassans d:o.	
		Summa	—	479	8,797	76,272	3,000		

B. I Halmstads stad.

a) Stiftelser för egentlig fattigvård, för s. k. pauvres honteux och dylikt.

Enkan Ingrid Kulls donation.	Att med räntan understödja behöfvande fattige.	Ingrid Kull.	1877 ¹¹ / ₅	10	88	1,750	—	Stadens drätselkammare.
Enkefru Maria C. Pyhlssons donation.	D:o d:o.	Maria C. Pyhlsson.	1875 ¹⁹ / ₃	—	—	2,000	—	D:o.
Stadsmäklaren E. G. Thomées donation.	Att utdelas årligen till 2 ålderstigna fruntimmer af borgerliga klassen, boende i Halmstad, som kunna hänföras under benämningen pauvres honteuses.	E. G. Thomée, stadsmäklare.	1854 ²⁰ / ₇	2	375	7,500	—	D:o.
Faurellska fonden.	Att bereda årliga understöd åt 4 fattiga handverkare eller handverkareenkor.	H. H. Faurell, bagareåldermand.	1856 ³ / ₁	4	57	1,000	—	Magistraten.
Brandtska donationen.	Att understödja någon behöfvande enka efter afiden borgare i staden.	C. G. Brandt, rådmän.	1814 ²⁹ / ₄	1	3	50	—	D:o.
Sefströmska fonden.	Att bereda årliga understöd åt fattiga tjenstemäns och borgares enkor i Halmstad.	Erik Sefström, borgmästare.	1813 ¹² / ₃	6	42	1,000	—	D:o.
A. J. Hammars donationsfond.	Att bereda årliga understöd åt behöfvande handlande eller handverkare, deras enkor eller barn.	A. J. Hammar, kommerseråd och handlande.	1850 dec.	11	250	5,000	—	D:o.
J. H. Hallbäcks donation.	Att lika fördelas emellan 6 fattiga, välfredade, 50 år fyllda enkor eller oförsörjda döttrar till framlidne handverksmän.	J. H. Hallbäck, urmakare.	1860 ²² / ₈	6	75	1,500	—	Stadens drätselkammare.
Sara Katarina Nordenströms fond.	Att lemna understöd åt 2 i Halmstad bosatte välfredade och behöfvande äldre ogifta fruntimmer, hvilka icke kunna påräkna fattigunderstöd.	Sara Katarina Nordenström, mamsell.	1870 ²⁸ / ₃	2	87	1,740	—	Magistraten.
C. Barfoths donation.	Att understödja stadens fattiga i allmänhet samt 3 pauvres honteuses.	C. Barfoth, kontrollör.	1839 ² / ₈	17	150	3,000	—	Stadens drätselkammare.
J. Borelii d:o.	Att understödja 2 tjenstemäns eller borgares enkor eller oförsörjda döttrar af pauvres honteux, med hälften hvardera.	J. Borelius, borgmästare.	1845 ¹² / ₁₂	2	50	1,000	—	D:o.
J. S. Pyhlssons d:o.	Att understödja stadens mest nödlidande fattige.	J. S. Pyhlsson, öfverinspektör.	1833 ⁴ / ₉	7	37	750	—	D:o.
J. H. Renströms d:o.	Understöd genom räntans fördelning med ¹ / ₃ till 12 fattiga barn, ¹ / ₃ till 10 pauvres honteuses och ¹ / ₃ till 10 ålderstigna af handverks- och arbetsklassen.	J. H. Renström, handlande.	1851 ³ / ₈	32	750	15,000	—	D:o.
A. Lauterbacks d:o.	Att hjälpa de mest sjuka, torftige och sängliggande i församlingen.	A. Lauterback, kammarrättsråd.	1828 ²⁴ / ₁	5	37	750	—	D:o.
Jeanna Roghs d:o.	Understöd genom fördelning af räntan å 1,000 kr. emellan 2 äldre ogifta behöfvande fruntimmer, å 500 kr. till 2 behöfvande flickor vid deras konfirmation och å 200 kr. till 1 enka bland pauvres honteux.	Jeanna Rogh, demoiselle.	1875 ⁹ / ₄	4	85	1,700	—	D:o.
Gustafva Hammars pensionsfond.	Understöd dels genom utdelning af räntan å 2,000 kr. till 4 fattiga sjuka fruntimmer och å 1,000 kr. till 3 fattiga fruntimmer af pauvres honteuses dels ock medelst räntan å 1,000 kr. genom köp af ved till fattiga inom Halmstads samhälle.	Katarina Wessberg, mamsell.	1880 ²³ / ₄	12	200	4,000	—	D:o.
Konsul Göran Hammars donationsfond.	Årliga räntans utdelning till 10 fattiga enkor eller barn efter köpmän eller handverkare, som idkat sitt yrke inom Halmstad, äfvensom afsigkomne sådana köpmän eller handverkare.	Gustafva A. Hammar, enkefru, konsulinna.	1876 ¹⁷ / ₂	9	300	6,000	—	D:o.

Tab. 8. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIFONDER, PENSIONSANSTALTER M. M.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål.	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning under år 1890		Stiftelsens storlek vid slutet af år 1890.		Stiftelsen förvaltas af:	Anmärkingar.
				till nedanstående antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.	Kapital. Kronor.	Deraf värde af fastigheter. Kronor.		
G. N. Hammars fond.	Att understödja 2 behöfvande, vare sig enkor eller barn efter afidne handlande eller handtverkare, som varit boende i Halmstad.	G. N. Hammar, handlande.	1886 ¹⁷ / ₉	2	100	2,000	—	Magistraten.	
Bokhållaren Salomon Nymans donation.	Att utdela räntan till 12 fattiga enkor eller fader- eller moderlösa barn.	S. Nyman, bokhållare.	1886 ²⁵ / ₈	—	—	2,000	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Gernandtska fonden.	Dels att med 300 kr. understödja 3 obemedlade fruntimmer, dels ock att med 100 kr. utdela premier, till belopp af minst 10 och högst 20 kr., bland lärjungar vid högre läroverket.	Christian Emanuel Gernandt, boktryckare.	1881 ²⁵ / ₄	3	400	11,694	—	Stadens drätselkammare.	
G. M. Lidbäcks donation.	Understöd till 6 behöfvande inom Halmstads samhälle.	G. M. Lidbäck, handlande.	1881 ²⁷ / ₇	6	60	1,000	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Nils Kleens fond.	Understöd till 3 ogifta, aktningvärda och behöfvande fruntimmer af ståndspersonsklassen i Halmstad.	Karolina Johanna Kleen, demoiselle.	1871 ³⁰ / ₃	1	500	10,000	—	Stadens drätselkammare.	
P. Ljungbergs donation.	Understöd genom utdelning af räntan å 8,500 kr. till 2 behöfvande köpmansenkör eller döttrar eller, om sådana icke finnas, till 4 fattiga handtverksfamiljer och å 8,500 kr. till 12 fattiga arbetarefamiljer.	P. Ljungberg, handlande.	1865 ⁹ / ₃	16	870	17,000	—	D:o.	
<i>b) Stiftelser och inrättningar för barnavård och barnundervisning.</i>									
Renströmska donationen till Halmstads småbarnsskola.	Att anskaffa kläder åt fattiga barn i småbarnsskolan.	J. H. Renström, handlande.	1851 ³ / ₆	15	150	10,000	6,000	Skolrådet.	
C. Hammars och hans frus donation.	Att användas för en vanartig gosses från Halmstad intagande å räddningshemmet i Halland eller till inrättande af ett barnhem i Halmstad.	C. Hammar, godsegare och kommandör.	1879 ⁶ / ₁₂	1	165	3,300	—	Stadens drätselkammare.	
Folk- och slöjdskolefonden.	Att utdela kläder till gossar i folkskolan och premier till flickor i slöjdskolan.	J. H. Renström, handlande, m. fl.	1851	80	409	10,170	—	Skolrådet.	
Barnhemmet i Halmstad.	Att lemna fattiga och värlösa flickor till föräldrar, som tillhöra Halmstads samhälle, kristlig uppfostran och vård.	A. von Engeström, lektor.	1884 ⁸ / ₄	12	1,926	16,418	12,500	En styrelse af tolf ledamöter, deribland tre män.	
Till fonden för ett blifvande barnhem i Halmstad höra följande donationer:									
a) »Tillsyningsföreningens».	Att, sedan fonden genom årsräntans läggande till kapitalet uppgått till erforderligt belopp, användas till ett barnhem i Halmstad.	Halmstads tillsyningsförening.	1881 ³ / ₆	—	—	844	—	Stadens drätselkammare.	
b) »Sällskapsspektaklets».		Ett s. k. sällskapsspektakels ledamöter.	1872 ¹⁹ / ₄	—	—	2,411	—		
c) Eleonora Nymans.		Eleonora Nyman, enkefru.	1880 ⁴ / ₁₀	—	—	6,938	—		
d) C. G. Lindgrens.		C. G. Lindgren, landskamrere och riddare.	1883 ²⁷ / ₄	—	—	1,487	—		
e) Maria C. Pihlssons.		Maria C. Pihlsson, enkefru.	1875 ¹⁹ / ₃	—	—	13,139	—		
f) »Tvenne lyckliga makars».		Tvenne lyckliga makar.	1874 ¹⁹ / ₃	—	—	7,482	—		
g) Gottfrid Nymans.		Gottfrid Nyman, handlande.	1883 ¹¹ / ₁	—	—	1,300	—		
<i>c) Stipendiefonder och andra stiftelser för undervisning.</i>									
Wallmarkska stiftelsen.	Räntan användes för att i Halmstad bilda och uppehålla en praktisk hushållsskola för uppväxande flickor.	C. A. W. Wallmark, handlande.	1886 ¹⁷ / ₂	2	1,000	20,000	—	Stadens drätselkammare.	
Lauterbackska fonden.	Att med räntan årligen understödja 2 fattiga, välartade ynglingar, intagna i stadens lärdomsskola.	Anton Lauterback, kammar-rättsråd.	1828 ²⁴ / ₁	2	45	750	—	Församlingens kyrkoherde och skolans lärare.	
Barfothska d:o.	Att med ¹ / ₃ af räntan årligen understödja 2 eller 3 medellöse och sedige lärjungar vid läroverket och att med ² / ₃ af berörda ränta understödja 1 studerande vid universitetet.	C. Barfoth, tullkontrollör.	1839 ² / ₉	3	188	3,750	—	Läroverkskollegiet.	
Renströmska d:o.	Att med räntan årligen understödja 2 medellöse lärjungar vid läroverket.	J. H. Renström, handlande.	1851 ³ / ₅	2	375	7,500	—	D:o.	
Tollska fonden och Tollska biblioteket.	Att med den årliga räntan dels understödja lärjungar vid läroverket och en studerande vid universitetet, dels ock underhålls biblioteket.	Florus Toll, öfverstelöjtnant, och hans fru Annette Toll.	1855 ²⁶ / ₁₁ och 1858 ⁹ / ₁₀	8	348	13,000	—	D:o.	

Konsul G. N. Hammars pensionsfond.	Understöd genom fördelning af räntan å 2,000 kr. till 2 ynglingar, som åtnjuta undervisning i handels- eller sjömansyrket eller ock i slöjd; å 1,000 kr. till 1 flicka, som skall genomgå undervisningsanstalt för lärarinnor; å 1,000 kr. till 1 flicka, som skall taga undervisning i hushållsskola; och å 2,000 kr. till 6 fattiga och välfrejdade tjänstehjon.	Katarina Wessberg, mamsell.	1880 ²³ / ₄	7	150	7,039	—	Stadens drätselkammare.
Rhedinska fonden.	Att med årsräntan understödja en lärjunge vid läroverket.	Mamsell Rhedin.	Skriftlig handling finnes ej.	1	9	150	—	Läroverkskollegiet.
Hallbäckska d.o.	Att med årsräntan understödja fattiga, inom stadsförsamlingen födde lärjungar vid d.o.	J. H. Hallbäck, urfabrikör.	1860 ²² / ₁₀	3	50	1,000	—	D.o.
Fjerde novemberfonden.	Att med årsräntan understödja behöfvande lärjungar vid d.o.	Fonden bildad genom enskildes bidrag.	1869 ²⁹ / ₉	13	60	1,060	—	D.o.
Carl Hammars fond.	Att med årsräntan understödja 1, 2 eller 3 medellösa lärjungar vid d.o i dess 6:te eller 7:de klass.	Carl Hammar, godsegare.	1870 ⁷ / ₆	2	255	5,000	—	D.o.
Bengta Nilsdotters d.o.	Att med årsräntan understödja fattige studerande vid högre läroverket, helst från någon närgränsande landsförsamling och sådana, som ämna gå prestvägen.	Bengta Nilsdotter, bondhustru.	1868 ¹³ / ₈	1	40	800	—	D.o.
Prosten Mellquists d.o.	Att med årsräntan understödja någon, helst inom Halmstads pastorat född behöfvande lärjunge vid läroverket.	L. N. Mellquist, prost och kyrkoherde.	1880 ¹⁰ / ₁₂	1	120	2,000	—	D.o.
von Möllerska fonden.	Att med årsräntan understödja 1 eller 2 skolynglingar i läroverkets 6:te eller 7:de klass.	P. von Möller, ryttmästare, och godsegare.	1866 ¹⁵ / ₁₂	2	200	4,000	—	D.o.
Gernandtka d.o.	Att utdela premier till lärjungar vid läroverket.	C. E. Gernandt, boktryckare.	1881 ²⁵ / ₄	7	100	—	—	Stadens drätselkammare.
G. M. Lidbäcks fond.	Att med årsräntan understödja 1 eller 2 behöfvande lärjungar vid läroverket, helst födde inom Halmstads pastorat.	G. M. Lidbäck, f. d. handlande.	1881 ²⁷ / ₇	1	60	1,000	—	Läroverkskollegiet.
v. Björnmarkska fonden.	Att med årsräntan understödja fattige lärjungar, dels vid läroverket och dels vid stadens folkskola.	A. v. Björnmark, kamrer.	1868 ²⁷ / ₁₁	—	250	5,000	—	Stadens drätselkammare.
Stipendium för klassiska språken.	Att årligen uppmuntra 1 eller 2 lärjungar i läroverkets 7:de klass i de klassiska språkens studium.	C. Fehrman, kontraktsprost.	1889 ⁵ / ₆	1	250	5,000	—	Läroverkskollegiet.
Wallmarkska fonden.	Att årligen understödja 1 behöfvande lärjunge vid läroverket.	C. A. W. Wallmark, handlande.	1886 ¹⁷ / ₂	1	250	5,000	—	D.o.
Magnus Hammars fond.	Att, efter stiftarens och hans tjänarinns död, med räntan understödja 2 fattiga lärjungar vid läroverket.	G. A. Hammar, landtbrukare.	1890 ²² / ₅	—	—	2,000	—	D.o.
Barkmanska fonden.	Att med premie årligen uppmuntra en flitig lärjunge vid läroverket.	Aug. Barkman, handlande.	1888 ²⁸ / ₈	1	60	1,000	—	D.o.

d) Sjuk- och begravningskassor.

Annette Tolls fond.	Anskaffande och underhåll vid sjukvårdsinrättning i Halmstad af 1 frisång för sjuklingar från Halmstads stad och frisångar för obotligt sjuke.	Anges af fondens namn.	1858 ⁹ / ₁₀	5	161	4,000	—	Direktionen för sjukvårdsinrättningen.
J. P. Dillbergs d.o.	D:o d.o.	D:o.	1872 ³ / ₁₀	4	300	5,000	—	D.o.
Kristina Petterssons d.o.	Frisångar vid d.o.	D:o.	1877 ²⁴ / ₄	1	52	800	—	D.o.
Kristina Bengtssons d.o.	D:o vid d.o.	D:o.	1872 ⁵ / ₆	—	—	4,544	—	D.o.
J. H. Renströms d.o.	D:o vid d.o, i första rummet för medellöse inom Halmstads församling och, när sängarne äro lediga, för hvar och en annan medellös.	D:o.	1851 ² / ₅	6	448	7,500	—	D.o.
A. J. von Björnmarks d.o.	D:o vid d.o för obotligt sjuke.	D:o.	1866 ¹⁶ / ₁₂	10	600	10,000	—	D.o.
Stadens societetsällskaps d.o.	D:o vid d.o åt sådana medellöse sjuke, hvilkas sjukvård vederbörande kommun icke kan anses skyldig bekosta.	D:o.	1880 ²⁵ / ₃	1	80	1,600	—	D.o.
Fröknarne Hedvig och Charlotta von Wachenfeldts fond.	D:o vid d.o för i fattiga omständigheter varande sjuka.	D:o.	1880 ²⁸ / ₁₂	3	251	5,000	—	D.o.
Gustaf Pripps d.o.	D:o vid d.o.	D:o.	1882 ³⁰ / ₁₂	3	141	2,000	—	D.o.
Halmstads kallvattenkurinrättnings understödsfond.	Att använda räntan för fribad åt fattiga behöfvande badbesökande.	Styrelsen vid Halmstads kallvattenkurs nya aktiebolag.	1873 ²⁹ / ₁	3	60	1,291	—	Stadens drätselkammare.
Hundramannaföreningen n:o 1.	Att bistå hvarandra vid sjukdoms- och dödsfall samt med utlåning.	—	1875 ²⁷ / ₈	19	2,137	8,848	—	En styrelse af 10 personer.
Halmstads arbetares sjuk- och begravningskassa.	D:o d.o.	En del arbetare.	1870 ¹⁵ / ₆	46	1,025	5,516	—	En af delegarne vald styrelse. ¹¹⁾
Halmstads handverksidkares pensions-, sjuk- och begravningskassa.	D:o d:o äfvensom lemna pension.	Halmstads handverksidkare.	1875 ⁵ / ₅	15	434	9,589	—	En styrelse af 7 personer. ¹²⁾
Slottsmöllans fabriksarbetares sjuk- och begravningskassa.	Att vid inträffande sjukdoms- eller dödsfall understödja fabriksarbetare.	Slottsmöllans fabriksarbetare.	1867 ¹⁸ / ₉	230	3,840	39,354	—	En styrelse af 5 personer. ¹³⁾
Familjförningen.	Att bereda ledamöterna dels penninglån, dels sjuk- och begravningshjelp.	Smärre yrkesidkare.	1876 ² / ₄	27	679	6,583	—	En af delegarne vald styrelse. ¹⁴⁾
V—n (Vänskapen) inom Nationalgoodtemplarorden i Halmstad.	Att bereda delegarne sjuk- och begravningshjelp.	G. Åhlund, målare.	1883 ²⁸ / ₂	11	399	326	—	En styrelse af 6 personer. ¹⁵⁾

Tab. 8. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIFONDER, PENSIONSANSTALTER M. M.

1. Stiftelsens namn.	2. Stiftelsens ändamål.	3. Stiftarens namn och yrke.	4. Stiftelsens år och dag.	5. Utdelning under år 1890		7. Stiftelsens storlek vid slutet af år 1890. Kapital. Kronor.	8. Deraf värde af fastigheter. Kronor.	9. Stiftelsen förvaltas af:	10. Anmärkingar.
				till nedanstående antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.				
Näringsidkarnes och gesällernas sjuk- och begravningskassa.	Att bereda delegarne sjuk- och begravningshjelp.	—	1860 ²² / ₉	—	—	1,500	—	—	16)
Sällskapet H. H. Föreningen »Framtidshoppet».	D:o d:o. D:o d:o.	A. v. Johnstone m. fl.	1887 ¹⁹ / ₁₀ 1887 ¹⁷ / ₁₁	12 40	638 935	3,695 1,008	—	En styrelse af 9 personer. D:o.	17) 18)
»W. G. T. O.» Arbetarens väl.	D:o d:o. D:o d:o.	J. V. Lindholm, faktor. G. Nilsson, brädgårdsförman.	1887 ¹⁶ / ₂ 1885 ¹² / ₁₁	12 40	340 497	817 2,634	—	D:o. En styrelse af 4 personer.	19) 20)
<i>e) Pensionsanstalter.</i>									
Gottfrid Nymans donation.	Att understödja lärarinnornas vid högre flickskolor pensionering.	Gottfrid Nyman, grosshandlare.	1883 ¹⁶ / ₁	4	100	2,097	—	Läroverkskollegiet.	
Hallbäckska pensionsstiftelsen.	Att bereda understöd åt testators behöfvande släktingar.	C. P. Hallbäck, protokollsekreterare.	1858 ¹⁹ / ₄	27	5,350	136,483	—	Pastor i Halmstad, borgmästaren derstädes och en af testators släktingar.	
Enkefru Annette Tolls pensionsfond.	Att bereda årliga pensioner och understöd åt behöfvande fruntimmer, hvilka ej åtnjuta fattigunderstöd.	Annette Toll, född Vestberg, öfverstelöjtnantska.	1858 ⁹ / ₁₀	42	3,270	70,523	—	2 af Konungens Befallningshafvande i länet utsedde förvaltningsmän.	
Rådman S. Hagmans donation.	Att understödja 1 eller 2 behöfvande personer för lifstiden.	S. Hagman, rådman.	1880 ¹ / ₉	2	50	1,000	—	Stadens drätselkammare.	
Enkefru Jeanna Stockenbergs pensionsfond.	Att bereda årligt understöd åt 1 eller 2 behöfvande personer inom ståndspersonaklassen.	Jeanna Stockenberg, född Ratzky, enkefru.	1860 ¹⁶ / ₂	1	60	1,000	—	Magistraten.	
Renströms och Hallbäckes pensionsinrättning för gammalt tjänstefolk.	Att bereda pensioner till gammalt tjänstefolk, drängar och pigor inom staden och sådane, som tjänat länge och troget.	J. H. Renström, J. H. Hallbäck.	1851 ³ / ₅ och 1860 ²² / ₈	33	620	12,250	—	En af 5 personer bestående direktion, vald af stadsfullmäktige.	
Kammarrättsrådet Ferdinand Stockenbergs legat.	Att användas till pensioner åt personer, som innehaft embete eller tjänst inom eller vid Halmstads magistrat eller rådstufvurätt eller tillhört stadens poliskår.	Th. Stockenberg, borgmästare.	1880 ¹⁶ / ₆	—	—	8,614	—	Stadens drätselkammare.	
S. Hagmans pensionsfond.	Att lemna understöd åt någon fattig embets- eller tjänstemans eller handelsidkares enka af s. k. pauvres honteuses för lifstiden.	S. Hagman, rådman.	1880 ¹ / ₉	1	125	2,500	—	Magistraten.	
			Summa	—	922	33,568	612,044	18,500	
C. I Varbergs stad.									
Peter Skrifvares stipendiifond.	Att utdelas till fattiga skolynglingar.	Peder Severentsson, fästnings-skrifvare.	1619 ¹⁰ / ₃	18	167	21)	—	Kungl. Medicinalstyrelsen.	21)
Helgonskyldersättning till lägre läroverket.	Att utdelas bland skolngdomen i Varberg.	Konung Karl XI samt konung Fredrik II i Danmark.	1697 ²⁴ / ₈	17	345	22)	—	—	22)
Göran Hanssons stipendiifond.	Att i penningar eller kläder utdelas till fattige lärjungar vid skolan.	Göran Hansson, handlande.	1655 ²⁴ / ₈	1	7	23)	—	—	23)
Rektor Grimbergs d:o.	Att utbetalas hälften till rektor och hälften till lärjungarne vid Varbergs skola.	Anna Kristina Grimberg, rektorsenka.	1744 ² / ₅	2	4	24)	—	—	24)
Varbergs sjuk- och begravningshjelpkassa.	Att vid delegares sjukdomstillfälle tilldela honom sjukhjelp och vid dödsfall hans sterbhnsdelegare begravningshjelp.	Flere medlemmar.	1870 mars	20	512	3,816	—	En styrelse af 5 personer.	25)
			Summa	—	58	1,035	3,816	—	
D. I Laholms stad.									
Holmströmska stipendiifonden.	Att understödja fattiga inom staden, hvilka icke åtnjuta understöd af fattigvården.	J. P. Holmström, urnakare.	1856 ¹⁰ / ₁₂ och 1862 ²⁰ / ₉	12	386	7,683	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Franzéns donation.	Att understödja 2 i staden boende fattiga fruntimmer af den s. k. bättre klassen.	Johan Franzén, prost och kyrkoherde.	1864 ¹¹ / ₃	2	28	466	—	Drätselkammaren.	

B. Anderssons donation.	Att understödja 6 fattiga personer i staden.	B. Andersson, handlande.	1862 ²⁷ / ₃	6	120	2,000	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Fabrikören J. A. Thelins sterbhnsdelegares donation.	Att understödja 4 eller 5 fattiga fruntimmer, som icke åtnjuta fattigunderstöd.	J. A. Thelin, garfvare.	1883 ¹ / ₃	4	100	2,000	—	D:o.	
Botilda Melanders donation.	Att understödja 6 fattiga personer.	Botilda Melander, enka.	1883 ²⁷ / ₃	6	100	2,000	—	D:o.	
Charlotta Kallenbergs donation.	Att understödja fattiga personer inom samhället.	Charlotta Kallenberg.	1887 ⁹ / ₉	—	—	2,388	—	D:o.	
Carolina och Anna Wessbergs donation.	Understöd till 2 ogifta kvinnor inom staden.	Carolina och Anna Wessberg.	1880 ¹⁷ / ₃	2	75	1,500	—	Drätselkammaren.	
von Björnmarks donation.	Att understödja fattiga skolbarn (i pedagogien och folkskolan).	Axel von Björnmark, kamrer.	1866 ¹⁸ / ₁₂	21	160	3,000	—	D:o.	
J. Melanders donation.	Räntans fördelning emellan skolbarn i småskolan.	J. Melander, handlande.	1871 ²³ / ₉	13	50	300	—	D:o.	
Höks härads arbetaröfningens sjuk- och begravningskassa.	Att vid sjukdoms- och dödstillfällen lemna bidrag åt delegare.	N. P. Erlén, litteratör.	1882 ²⁰ / ₁₁	19	335	1,538	—	En af delegarne utsedd person.	26)
Summa			—	85	1,354	22,875	—		

E. I Falkenbergs stad.

Familjeföreningen.	Att till föreningens medlemmar lemna sjuk- och begravningshjälp.	Lotsåldermannen C. Ekman m. fl.	1876 ² / ₈	19	465	7,131	—	En styrelse af 7 medlemmar.	27)
Arbetareföreningen i Falkenberg.	Att, då sjukdom inträffar, medlemmarne sins emellan bisträcka med sjukhjälp och vid medlems död lemna begravningshjälp.	Trädgårdsmästaren M. A. Holmberg m. fl.	1885 ²⁶ / ₄	9	127	1,808	—	En styrelse af 8 medlemmar.	28)
Fristående Orden Seger.	Absolut nykterhet i förening med sjuk- och begravningshjälp.	—	1882 ¹⁹ / ₁	—	—	742	—	En styrelse af 5 medlemmar.	
Summa			—	28	592	9,681	—		

F. I Kungsbacka stad.

Herrmanska fattigförsörjningsfonden.	Understöd åt fattiga.	Johanna E. Herrman, mam-sell.	1834 ¹⁷ / ₁₁	5	50	1,000	—	Fattigvårdsstyrelsen.	29)
Herrmanska julgävfonden.	Understöd vid jultiden till fattiga enkor och barn.	Densamma.	>	6	28	560	—	D:o.	
Enkefru Göthes gåfva.	Att understödja fattiga.	Kristina Göthe.	1854 ²⁷ / ₇	—	—	150	—	D:o.	29)
Fru M. Kollbergs gåfva.	Att understödja fattiga barnaföderskor.	M. Kollberg, barnmorska.	1874 ⁴ / ₈	2	22	409	—	D:o.	
Kungsbacka stads skolfond.	Premier åt skolbarn, till syskolan och till hvad skolrådet i öfrigt bestämmer.	Medlemmar af Kungsbacka samhälle.	1877 ¹² / ₁	—	129	3,493	—	Skolrådet.	30)
Kungsbacka folkskolas premiefond.	Belöning åt skolbarn.	D:o d:o.	1876 ³¹ / ₃	—	48	800	—	D:o.	
Herrmanska donationen.	Att inköpa nödiga kläder åt stadens fattiga skolungdom.	Johanna E. Herrman, mam-sell.	1834 ¹⁷ / ₁₁	5	100	2,100	—	Kyrkorådet.	
Törnebomska donationsfonden.	Att understödja stadens fattiga barn.	Erik Törnebohm, assessor.	1831 ¹⁴ / ₁₀	—	150	—	—	Nödhjelpskassans i Stockholm direktion.	
G. Menns donation.	Att understödja en i Kungsbacka född yngling, som genomgått Kungsbacka skola och idkar tekniska studier.	G. Meun, postmästare, f. d. kapten.	1871 ¹³ / ₇	1	240	5,141	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Menns fattigunderstödsfond.	Att understödja 1, högst 2 äldre obotligt sjuke, inom samhället boende personer, företrädesvis fruntimmer.	Densamma.	>	2	180	3,000	—	D:o.	
Summa			—	21	947	16,633	—		

A n m ä r k n i n g a r :

1) I förra femårsberättelsen ej upptagen, när vederbörande icke uppgifvit fondens tillvaro. — 2) Af räntan, som utgår med 200 kr. årligen, tilldelas donationsgifvarinnans syster Albertina Olsson årligen under hennes listid 150 kr. Återstoden, 50 kr., fördelas lika mellan 2 älderstigna fattiga, välkända qvinspersoner i Släp. Efter Albertina Olssons död skall den årliga räntan lika fördelas mellan 4 välkända fattiga kvinnor i Släp. — 3) Af räntan, 552 kr. 75 öre, utdelades år 1890 kontant till 20 personer 66 kr., kläder till 63 och bränsle till 85 personer. — 4) Fonden utgjorde ursprungligen 2,000 rdr banko, hvilka aflemnades vid 1855 års slut. — 5) I förra femårsberättelsen ej upptagen, när vederbörande icke uppgifvit fondens tillvaro. För räntan, som för närvarande utgör 6 procent, inköpas hvartannat år kläder till fattiga skolbarn. — 6) Till skolkassan i Ysby utgick 25 kr., återstoden till skolkassan i Renneslöf. Ysby har af kapitalet 500 och Renneslöf 300 kronor. — 7) Det utdelade beloppet har användts till inköp af skolböcker och materiel. — 8) Barnhemmet uppehålls uteslutande af frivilliga gåfvor. — 9) Godsens äro belägna i Hinneryds socken i Kronobergs län samt i Knäreds, Renneslöfs och Ysby socknar i Hallands län. 25 kronor utdelas årligen till hvardera af Knäreds och Ödsmåls

socknar, $\frac{1}{3}$ till kyrkokassan, $\frac{1}{3}$ till kommunalkassan och $\frac{1}{3}$ till fattiga skolbarn. — 10) Fondens afkastning har utgått såsom bidrag till jernvägsanläggning och till sockenbibliotek i Gällared. — 11) Årsafgifterna uppgingo år 1890 till 1,373.60 kr. — 12) D:o 192 kr. — 13) D:o 3,956.35 kr. — 14) D:o 1,640 kr. — 15) D:o 788.09 kr. — 16) D:o 30 kr. — 17) D:o 1,714.40 kr. — 18) D:o 672 kr. — 19) D:o 353 kr. — 20) D:o 1,887 kr. — 21) Stiftelsens tillgångar bestå i markgångsvärdet å 12 tunnor spannmål, $\frac{1}{3}$ råg, $\frac{1}{3}$ korn och $\frac{1}{3}$ hafre. — 22) Helgonskyldersättningen utbetalas årligen af länets ränteri. — 23) Fondens tillgång består deri, att af en jord, tillhörande landeriet Åkregården på stadens område, årligen betalas 7 kr. 50 öre till läroverket. — 24) Stiftelsen består af nämnda belopp, som årligen utgår af en stadsjord, tillhörig enskild person. — 25) Delegarnes afgifter under år 1890 uppgingo till 235 kr. 60 öre. — 26) Afgifterna utgöra 1 krona för inträde, 50 öre för motbok och 50 öre i månadsafgift. Under år 1890 hafva i afgifter influtit 672.50 kr. — 27) Influtna afgifter för år 1890 utgöra 404.65 kr. — 28) D:o 532.80 kr. — 29) Räntan ingår i allmänna fattigvården. — 30) En del utdelades såsom premier i folkskolan, en del utbetaltes till syskolan.

